

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ERGEN-EBEVEYN KARIYER
UYUMUNUN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ainaz SANATI

Malatya-2019

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ERGEN-EBEVEYN KARIYER
UYUMUNUN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ainaz SANATI

Danışman: Doç. Dr. Abdullah ATLI

Malatya-2019

T.C.

İnönü Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Ainaz SANATI tarafından hazırlanan Lise Öğrencilerinin Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumunun Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi başlıklı bu çalışma, 26.08.2019 tarihinde yapılan sınav sonucunda [Oybirliği/Oyçokluğu] ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Abdullah ATLI

Üye : Doç. Dr. Oğuzhan KIRDÖK

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Nilgün ÖZTÜRK

ONAY

26/08/2019

Doç. Dr. Niyazi ÖZER
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Abdullah ATLI'nin danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **Lise Öğrencilerinin Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumunun Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterildiğini belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Ainaz SANATI

ÖNSÖZ

Bu araştırmada kariye alanındaki ergen ve ebeveyn uyumunu değerlendirmek için, dört farklı lise türünden gelen dokuzuncu, onuncu, on birinci ve on ikinci sınıf öğrencilerin ergen-ebeveyn kariyer uyum puanları çeşitli demografik özellikleri açısından etkisi incelenmiştir.

İnsanın yaşamı boyunca verebileceği en önemli kararlardan birisi kendine uygun mesleği seçmesidir. Bu seçim, kişinin bireysel verimliliği ve topluma katkısının yanında; yaşam tarzı, sosyo-ekonomik statüsü, çevre ile ilişkisi ve mesleki doyum gibi bireyin hayatında oldukça önemli etkilere sahiptir. Kişinin meslek seçimi hem bireysel hem toplumsal anlamda önem taşımaktadır. Günümüz koşullarında mesleklerin çeşitliliği ve bireylerin kendilerine uygun meslek seçme ihtiyaçları nedeniyle, meslek seçimini etkileyen faktörler oldukça önem kazanmaktadır.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin üst basamağı olan insanın kendini gerçekleştirme ihtiyacı bireyin hayatı boyunca yapacağı birçok seçimde ve mesleğinde tatmin etmesiyle mümkündür. Bu tatmine ulaşmak için, kişinin seçeceği mesleğin, onun duygusal, kişisel ve bedensel özelliklerine uygun olması gerekmektedir. Ayrıca, birey hedeflediği mesleğe ulaşabilmesi için gereken uzun ve yorucu eğitim çalışmasını yapabilmesi amacıyla kişinin kendi kendini motive etmeye ve destek görmeye ihtiyacı vardır. Bütün bunların mükemmel bir şekilde yürütülebilmesi, bireyin kendi yeteneklerine uygun olan mesleğin hangisi olabileceği konusunda bilgilendirilmesi ile mümkün olacaktır.

Ergenler, ailelerinin kariyer ilgileri, değerler, planlar ve amaçlar konusunda kendileriyle benzer veya uyumlu inançlara sahip olduklarını düşünürler. Ergen hedefleri ve beklentileri ile ebeveyn arasında uyum olduğunda, ergenler için kariyer gelişimi daha olumlu, ergen hedefleri ve beklentileri ile ebeveyn arasında kariyer beklentisi farklılık gösterdiğinde ergen kariyer gelişiminin olumsuz ve istenmedik sonuçlar doğurabilir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulguların lise öğrencilerinin meslek seçimi ve kariyer gelişimi ile verdikleri kararların ebeveynleriyle uyumlu kararlar verebilmelerinde ilgili alan yazına katkı sağlayacağını umuyorum.

Bu araştırmanın gerçekleşmesinde tez danışmanım Doç. Dr. Abdullah ATLI'ya içtenlikle TEŞEKKÜR eder, saygılarımı sunarım. Tez Jürimi oluşturan ve beni

onurlandıran Sayın Doç. Dr. Oğuzhan KIRDÖK'e ve Sayın Dr. Öğretim Üyesi Nilgün ÖZTÜRK'e TEŞEKKÜR ederim.

Yüksek lisans eğitim döneminde ders aldığım değerli hocalarım, Prof. Dr. Mustafa KILIÇ'a, Prof. Dr. Mustafa KUTLU'ya, Doç. Dr. Özcan SEZER'e, Yrd. Doç. Dr. Emine DURMUŞ'a emeklerinden dolayı sonsuz TEŞEKKÜR ediyorum.

Lisans döneminde emeği geçen Çukurova Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü 2009-2013 yıllarındaki TÜM ÖĞRETİM elemanlarına sonsuz saygılarımla TEŞEKKÜR ederim.

Bu azimli mesirde beni her daim, her koşulda ve her yerde yalnız hissettirmeyen değerli ve yeri baki olan AİLEME sevgilerimi sunarak TEŞEKKÜR ediyorum.

Eğitim sürecimde maddi ve manevi desteğini esirgemeyen sevgili ağabeyim Aziz SANATI'ye SONSUZ TEŞEKKÜR ediyorum.

Bu tezi yazdığım süreçte yardımlarını benden esirgemeyen Hacettepe Üniversitesi'nde görev yapmakta olan arkadaşım Arş. Gör. Habibe BİLGİLİ'ye TEŞEKKÜR ederim. Ayrıca varlıklarıyla beni mutlu eden Yüstra KIYMAZ'a, eşi Abdulkadir KIYMAZ'a ve biricik kızları Kevser Serra'ya TEŞEKKÜR ediyorum.

Kendimi bildim bileli eğitime oldukça önem veren ve okumama, öğrenmeme ve öğretmeme teşvik eden 2015 yılında fani dünyadan göç eden canım ANNEM'e sonsuz TEŞEKKÜR ederek armağan ediyorum.

Ainaz SANATI

ÖZET

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ERGEN-EBEVEYN KARIYER UYUMUNUN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

SANATI, Ainaz

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Abdullah ATLI

Ağustos-2019, xiii + 83 sayfa

Bu araştırmanın temel amacı, lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumunun çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Araştırma örneklemini 2017-2018 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Adana il merkezinde yer alan dört farklı lisede (Fen lisesi, Anadolu lisesi, Meslek lisesi ve İmam hatip lisesi) öğrenim gören 131'i kız ve 395'i erkek olmak üzere toplam 526 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada Sawitri, Creed ve Zimmer-Gembeck (2012) tarafından geliştirilen ve Akın, Gönülalan, Çebiş, Atik, Rezkük ve Akın (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin analizi SPSS 23.0 bilgisayar istatistik programı kullanılarak frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, gruplar arasındaki farkın incelenmesinde tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) ve t-testi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, lise öğrencilerinde ergen- ebeveyn kariyer uyumu, cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi ve akademik başarı düzeyi değişkenleri açısından farklılaşma olmadığı; okul türü, baba eğitim düzeyi, anne eğitim düzeyi, değişkenleri açısından farklılaşma olduğu görülmüştür.

Araştırmadan elde edilen bulgular, ilgili alan yazına dayanarak tartışılmış ve gelecek araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kariyer, meslek, meslek seçimi, ergen-ebeveyn kariyer uyumu, lise öğrencileri

ABSTRACT

INVESTIGATION OF HIGH SCHOOL-PARENT CAREER CALCULATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN VARIOUS VARIABLES

SANATI, Ainaz

M.S., İnönü University, Institute of Educational Sciences

Guidance and Psychological Counseling

Advisor: Assoc. Dr. Abdullah ATLI

Agust, 2019, xiii+ 83 pages

The main purpose of this study is to investigate adolescent-parent career adjustment of high school students in terms of various variables. The sample of the study consisted of 526 students (131 girls and 395 boys) studying in four different high schools (science high schools, Anatolian high schools, vocational high schools and Imam hatip high schools) in Adana city center in the spring term of 2017-2018 academic year. Adolescent-Parent Career Adaptation Scale developed by Sawitri, Creed and Zimmer-Gembeck (2012) and adapted to Turkish by Akın, Gönülalan, Çebiş, Atik, Rezüik and Akın (2014) was used in the study. One-way ANOVA and t-test were used to analyze the data obtained in the study by using SPSS 23.0 computer statistical program.

As a result of the study, there is no difference in adolescent-parent career adjustment, gender, age, grade level variables and academic achievement level among high school students: It is seen that there is differentiation in terms of the variables such as school type, father education level, mother education level and variables.

The findings of the research were discussed based on the relevant literature and recommendations were made for future research.

Keywords: Career, occupation, career choice, adolescent-parent career adjustment, high school students

İÇİNDEKİLER

KABUL SAYFASI.....	i
ONUR SÖZÜ.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.2.1. Araştırmanın Problem Cümlesi	3
1.2.2. Araştırmanın Alt Problemleri	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Varsayımları	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.6. Tanımlar.....	6

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Meslek Seçimi ve Önemi.....	7
2.2. Meslek Seçimi Kuramları	8
2.2.1. Özellik ve Faktör Kuramı	8
2.2.2. İş Uyumu Kuramı	10
2.2.3. Holland'ın Tipoloji Kuramı	10
2.2.4. Psikanalitik Kuram	13
2.2.5. Myers Briggs Tip Teorisi.....	14
2.2.6. Ginzberg ve Arkadaşlarının Mesleki Gelişim Kuramı	14
2.2.6.1. Fantezi (Hayal) Dönemi (11 yaş ve öncesi):	15
2.2.6.2. Geçici Kararlar Dönemi (11-17 yaşları arası):	15

2.2.6.3. Gerçekçi Dönem (17-24 yaşları arası):	16
2.2.7. Super'in Gelişim Kuramı	16
2.2.8. Linda Gottfredson'un Daraltma-Uzlaşma Kuramı	18
2.2.9. Sosyal Öğrenme Kuramı	19
2.2.10. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı	21
2.2.11. Bilişsel Bilgiyi İşleme Kuramı	23
2.2.12. Brown'un Değer Temelli Kariyer Yaklaşımı	25
2.3. Meslek Seçimini Etkileyen Etmenler	26
2.3.1. Yetenek	26
2.3.2. İlgi	28
2.3.3. Mesleki Değer	31
2.3.4. Meslek Seçimini Etkileyen Diğer Etmenler	32
2.3.5. Meslek Seçiminde Ailenin Etkisi:	33
2.4. Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu	34
2.5. Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu ile İlgili Yurt Dışı Araştırmalar	35
2.6. Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu ile İlgili Yurt İçi Araştırmalar	37

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	39
3.2. Araştırmanın Katılımcıları	39
3.3. Veri Toplama Araçları	39
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	39
3.3.2. Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyum Ölçeği (EEKUÖ)	40
3.4. Verilerin Toplanması	41
3.5. Verilerin Analizi	41

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Kişisel Bilgilere İlişkin Bulgular	43
4.2. Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumunun Bağımsız Değişkenler Açısından İncelenmesine Yönelik Bulgular	48
4.2.1. Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Okul Türü	48
4.2.2. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Cinsiyet	49

4.2.3. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Yaş	49
4.2.4. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Sınıf Düzeyi	50
4.2.5. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Akademik Başarı Düzeyi	51
4.2.6. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Baba Eğitim Düzeyi	52
4.2.7. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Anne Eğitim Düzeyi	54
4.2.8. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Öğrencilerin İleride Seçmek İstedikleri Meslek Düzeyi	55
4.2.9. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Babanın Öğrenciden Gelecekte Seçmesini Beklediği Meslek Düzeyi	56
4.2.10. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Annenin Öğrenciden Gelecekte Seçmesini Beklediği Meslek Düzeyi	57
4.2.11. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Baba ile Ergen Meslek Seçimi Uyumu Düzeyi	58
4.2.12. Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Anne ile Ergen Meslek Seçimi Uyumu Düzeyi	58
4.2.13. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Meslek Seçiminde Alınan Yardım Düzeyi	59

BÖLÜM V

TARTIŞMA ve YORUM

5.1. Lise Öğrencilerinin Okul Türü Değişkenine Göre EEKU puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	61
5.2. Lise Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	62
5.3. Lise Öğrencilerinin Yaş Değişkenine Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	63
5.4. Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	63
5.5. Lise Öğrencilerinin Akademik Başarı Düzeyi Değişkenine Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	64
5.6. Lise Öğrencilerinin Anne-Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	65
5.7. Lise Öğrencilerinin İlerde Seçmek İstedikleri Meslek Değişkenine Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	65

5.8. Lise Öğrencilerinin Anne-Babanın Öğrenciden Seçmesini Beklediği Meslek Değişkenine Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	66
5.9. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Kimden Yardım Aldıklarına Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	67

BÖLÜM VI

SONUÇ ve ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar	69
6.2. Öneriler	71
KAYNAKÇA	74
EKLER	81
EK-1. Kişisel Bilgi Formu	81
EK-2. EEKUÖ	82
ÖZGEÇMİŞ	83

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Lise Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı	43
Tablo 2: Lise Öğrencilerin İleride Seçmek İstedikleri Mesleğe Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı	44
Tablo 3: Lise Öğrencilerinin Annelerinin Öğrenciden Gelecekte Seçmesini Bekledikleri Meslek Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı	45
Tablo 4: Lise Öğrencilerinin Babalarının Öğrenciden Gelecekte Seçmesini Bekledikleri Meslek değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı	46
Tablo 5: Lise Öğrencinin Seçmek İstedikleri Meslek ile Öğrencinin Babasının Öğrenciden Seçmesini Beklediği Meslek Değişkeni Arasındaki Uyum Düzeyinin Frekans ve Yüzde Dağılımı	46
Tablo 6: Lise Öğrencilerinin Seçmek İstedikleri Meslek ile Öğrencinin Annesinin Öğrenciden Seçmesini Beklediği Meslek Değişkeni Arasındaki Uyum Düzeyinin Frekans ve Yüzde Dağılımı	47
Tablo-7: Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Kimden Yardım Aldıkları Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı	47
Tablo 8: Lise Öğrencilerinin Okul Türü Değişkenine Göre Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler Analizi (N=526).....	48
Tablo 9: Lise Öğrencilerinin Okul Türü Değişkenine Göre Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarına İlişkin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	48
Tablo 10: Lise Öğrencilerinin Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Analizi	49
Tablo 11: Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumunun Yaş Değişkenine Göre Analizi	50
Tablo 12: Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanları Yaş Değişkenine İlişkin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	50
Tablo 13: Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumunun Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Analizi	51
Tablo 14: Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	51
Tablo 15: Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarının Akademik Başarı Düzeyi Değişkenine Göre Analizi.....	52

Tablo 16: Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarının Akademik Başarı Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	52
Tablo 17: Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumunun Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Analizi.....	53
Tablo 18: Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarının Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları...	53
Tablo 19: Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumunun Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Analizi.....	54
Tablo 20: Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarının Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları...	54
Tablo 21: Lise Öğrencilerinin İleride Seçmek İstedikleri Meslek Değişkenine Göre Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler Sonucu.....	55
Tablo 22: Lise Öğrencilerinin Babanın Öğrenciden Gelecekte Seçmesini Beklediği Meslek Değişkenine Göre Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler Sonucu	56
Tablo 23: Lise Öğrencilerinin Annenin Öğrenciden Gelecekte Seçmesini Beklediği Meslek Değişkenine Göre Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler Sonucu	57
Tablo 24: Lise Öğrencilerinin Baba ve Ergen Meslek Seçimi Uyum Düzeyi Değişkenine Göre Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarına İlişkin t-Testi Sonuçları	58
Tablo 25: Lise Öğrencilerinin Anne ve Ergen Meslek Seçimi Uyum Düzeyi Değişkenine Göre Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarına İlişkin t-Testi Sonuçları	59
Tablo 26: Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Kimden Yardım Aldıkları Değişkenine Göre Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler Sonucu.....	59

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Holland'ın Altıgeni 12

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Bu bölümde, problem durumuna, araştırmanın amacına, araştırmanın önemine, araştırmanın sınırlılıklarına, varsayımlara ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Meslek, genel olarak bireylerin geçimini nasıl sağladığını ve ne iş yaptığını ifade eder. Buna ek olarak kişinin yaşadığı çevreyi, ait olduğu sosyal grubu, kültürel özellikleri belirleme etkisi vardır. Kişilik özellikleri ile ilişkili olduğu bilinen meslek, belirli bir takım iş, uğraş ve etkinlikleri içermektedir (Deniz ve Erözkan, 2006). Meslekler, insanların hem kazanç elde etmesini sağlar hem de insanlara başkalarının yararına çalışma fırsatı sunar. Bu sayede kişisel doyum yaşamalarına imkân tanır (Kuzgun, 2000).

Sağlıklı insan sadece kazanç elde etmek için değil üretmek ve kapasitesini kullanmak için de çalışır. Çalışıp üreten bireyler, yapmış oldukları etkinliklerden haz alır ve doyum sağlar. Bu durum kişinin genel olarak yaşamına da yansır. Yaşamak için maddiyata ihtiyacı olmayan insanlar da bir meslek edininip çalışırlar ya da bazı insanlar az gelir getiren bir mesleği daha çok gelir sağlayabilecekleri bir mesleğe tercih ederler. Çünkü meslek, para kazanmanın ötesinde, bireyin kapasitesini kullanma ve kendini gerçekleştirmesinin bir yoludur (Kuzgun, 2000).

Freud, psikolojik sağlığın en önemli göstergelerinin sevmeye ve çalışma olduğunu belirtmiştir. Çalışma kavramı içinde en önemli yeri ise mesleki faaliyetler tutmaktadır. Yetişkin yaşamının minimum üçte birini kapsayan meslek, kişinin kimliğinin en önemli kaynağıdır. Birey mesleği sayesinde etrafından saygı görür, başkaları ile ilişki kurar, toplumda bir yer edinir ve işe yaradığını hisseder. Çalışma hayatındaki huzursuzluk ve doyumsuzluk ise bireyin psikolojik sağlığını tehdit etmektedir (Akt., Kuzgun, 2000).

Meslek seçimi, kişinin kendisine sunulan meslekleri çeşitli yönleri ile değerlendirip kendi ihtiyaç ve beklentileri açısından uygun olana yönelmesini ifade eder. Böyle bir kararın bireyin hayatında oldukça önemli bir yeri vardır. Çoğu kez birey bu kararın ne derece önemli olduğunun farkında olmasa da meslek seçimi, bireyin

hayatı boyunca vermiş olduğu hayli önemli kararlardan biridir (Gazioğlu ve İlgar, 2008).

Kariyer, bireyin yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir ve bir meslek seçmekle veya mesleğe girmekle tamamlanmaz. Çünkü kariyer kavramı mesleğe hazırlanmayı, mesleği icra etmeyi, hizmet içi eğitimi, serbest zaman faaliyetlerini, toplumda üstlenilen diğer rolleri ve tüm yaşam rollerini ve gelişimi içeren bir kavramdır (Kuzgun, 2009). Super kariyeri, “yaşamı yapılandıran olaylar dizgisi” olarak tanımlamaktadır. Birey kariyer gelişimi süresince farklı kararlar vermekte, seçimler yapmakta, kendi özellik ve koşulları çerçevesinde hayatta mesleki roller edinmekte ve yaşamdaki diğer rollerini kendine özgü bir tarzda sürdürmektedir. Kariyer, kişiye hazır sunulan ve seçilen bir alternatif olmayıp bireyin kendi kendine oluşturduğu bir kavramdır (Yeşilyaprak, 2011).

Mesleki karar verme süreci, hem ergenler hem de yetişkinler için önemli bir gelişim görevidir (Sampson, Peterson, Lenz, Reardon ve Saunders, 1996). Meslek seçme, bir mesleğe yönelme, işe başlama ya da eğitim alma karşılıklı olarak birbiri ile ilişkili kararlardır. Kararsız kişilerin meslek seçimi konusunda bilgi eksikliği vardır ve bundan dolayı uygun bir mesleğe yönelemezler (Sampson, Reardon, Peterson ve Lenz, 2004).

Meslek seçimi bireyin kimliğini ve kişiliğini oluşturma çabasında olduğu ergenlik dönemine denk gelmektedir. Bu dönemde ergenler meslek seçerken ailelerinin beklentileri ve kendi istekleri arasında çatışmaya maruz kalırlar (Bölükbaş, 2008). Ergenlik dönemi yetişkinlik ve çocukluk dönemi arasında bir yerdedir. Kişi bu statüden dolayı önemli değişimler, duygusal karmaşa ve dengesizlik yaşar (Ergin ve Yıldız, 2010). Hem fiziksel hem zihinsel açıdan anlamlı değişimler görülür (Adams, 1995). Karşı cinsle, aile ve toplumla ilişkilerde yaşanan problemler çözülmeye çalışılır. Bu dönemde ergenlerin görevleri; okulda başarılı olmak, gelecekleriyle ilgili plan yapmak, bu doğrultuda kariyer seçimi, meslek seçimi ve eş seçimi ile ilgili düşünmek olarak sıralanabilir. Ayrıca ergenlik çağındaki birey, ekonomik bağımsızlığı kazanmak, cinsel kimliği ile ilgili sosyal role uyum sağlamak, din ve ahlaki değerlerini oluşturmak gibi meselelerle de baş etmek ile yükümlüdür (Ergin ve Yıldız, 2010). Çocukluk döneminde “burada ve şimdi” ye odaklanmak söz konusu iken ergenlikte kişi geleceğe yönelik soyut biçimde düşünebilmekte, varsayımlar ileri sürerek çeşitli ihtimaller üzerinde akıl yürütebilmektedir (Adams, 1995; Kulaksızoğlu, 2004). Bu sebeple ergenler geleceğini,

edinmesi gereken mesleği ve yaşam tarzını ve de bunlarla ilgili pek çok seçenekleri düşünmeye başlar (Adams, 1995).

Ebeveynler, çocuklarının kariyer gelişimini kolaylaştırmak amacıyla çeşitli müdahalelerde bulunmak isterler (Young ve Friesen, 1992). Onların da kendi çocuklarının gelişimi, edinecekleri değerler ve gelecekteki yaşam biçimi üzerinde birtakım hedefleri vardır (Dix ve Branca, 2003). Ergenler için ise ebeveynler önemli bir referans kaynağıdır (Phillips, Christopher-Sisk ve Gravino, 2001). Aynı zamanda ergenler ebeveynlerini kariyer geliştirme sürecinde iş ortakları olarak algılamakta ve kariyer sorunlarıyla ilgili olarak en çok ebeveynleri ile etkileşime girdiklerini bildirmektedir (Otto, 2000). Sonuç olarak ergenlerin mesleki gelişimlerine ebeveynler de dâhil olmaktadır (Phillips ve diğerleri 2001; Tynkkynen, Nurmi ve Salmela-Aro, 2010).

Özetlemek gerekirse ergenlerin kariyer gelişiminde ebeveynlerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Ebeveynler çocuklarının kariyer kararı verme sürecine katılmak, gelecekleri hakkında söz sahibi olmak isterken ergenler de karar verme sürecine ebeveynlerini dâhil etmek istemektedirler. Yapılan literatür taraması ile ergenlerin kariyer gelişimi sürecinde ebeveynleri ile arasındaki uyumu belirlemek amacıyla Sawitri, Creed ve Zimmer-Gembeck, (2012) tarafından geliştirilen Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyum Ölçeği (The Adolescent-Parent Career Congruence Scale) ne ulaşılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel gayesi, lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumunu çeşitli değişkenler açısından incelemektir.

1.2.1. Araştırmanın Problem Cümlesi

Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyum puanları çeşitli değişkenler açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.2.2. Araştırmanın Alt Problemleri

Araştırmanın genel amacına bağlı olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları, **okul türüne** göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2. Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları, **cinsiyetlerine** göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
3. Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları, **yaşlarına** göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
4. Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları, **sınıf düzeyine** göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
5. Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları, **akademik başarı düzeyine** göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
6. Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları, **babanın eğitim düzeyine** göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
7. Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları, **annenin eğitim düzeyine** göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Meslek bir insanın mutluluğundan yaşam standartlarına kadar her açıdan hayatını etkileyen bir faktördür. Sevdiği ve istediği bir işte çalışanlar mutlu olurken, ilgi, yetenek ve değerlerine uygun olmayan bir işte çalışmak zorunda kalanlar bilişsel bir çelişki yaşamaktadır. Türkiye’de ise temel eğitim sonrasında gencin meslek seçiminde kendi kararlarını vermesi beklense de bu çok kolay bir süreç değildir (Deniz ve Erözkan, 2006). Öğrenciler meslek seçimini lise yıllarında yapmaktadırlar. Ancak bu dönemde gençlerin duygu ve düşünceleri, ergenlik çağının özelliği olarak sıkça değişmektedir (Gazioğlu ve İlgar, 2008).

Ergenlerin kariyer gelişiminde ebeveynlerin önemli rolü vardır (Keller ve Whiston, 2008). Ebeveyn beklentileri, ergenlerin kariyer kararlarını etkilemektedir (Fouad, Kantamneni, Smothers, Chen, Fitzpatrick ve Terry, 2008). Ebeveynler ergenlerin değerlerinin, ilgi alanlarının ve becerilerinin gelişimine yön verir ve kariyer hedeflerine ulaşmalarında, güdülenmelerinde ve çabalarını devam ettirmelerinde hayati bir rol oynarlar (Duffy ve Dik, 2009). Aynı zamanda ebeveynin eğitim hedefleri, ergenin kariyer hedeflerini ve eğitim performansını şekillendiren önemli etkenlerden biridir (Ashby ve Schoon, 2010). Ebeveynler kariyer hedeflerini belirlemelerinde

ergenlere yardımcı olurlar ve bu kariyer hedeflerinin nasıl karşılanabileceği üzerinde fikir verirler (Tynkkynen ve diğerleri, 2010).

Bazı araştırmalarda ebeveyn tutumları ile ergenlerin kariyer gelişim süreci arasındaki ilişki incelenmiştir. Örneğin, çocuk odaklı ebeveynlik tutumu, kariyer keşfini (Mortimer, Zimmer-Gembeck, Holmes ve Shanahan, 2002; Noack, Kracke, Gniewosz ve Dietrich, 2010) ve kariyer seçim sürecini (Constantine, Wallace ve Kindaichi, 2005) etkilemektedir. Ebeveyn desteği ise ergenlerin akademik hayatına devam edip etmeyeceğini etkileyen önemli bir etkidir (Restubog, Florentino ve Garcia, 2010).

Ergen-ebeveyn kariyer uyumunun ölçülmesi, birçok çalışma ebeveynlerle uyuma ve çocukları ile olumlu sonuçlar arasında bir ilişki olduğunu gösterdiğinden özellikle önemlidir (Duffy ve Dik, 2009; Phillips ve diğerleri, 2001).

Özetlemek gerekirse ergenin kariyer tercihi ile ebeveynin ergen için belirlediği kariyer arasındaki uyum önemlidir. Yapılan bu araştırmada ergen ebeveyn kariyer uyumu çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Elde edilen bulguların ergen ebeveyn kariyer uyumu hakkında fikir vereceği düşünülmektedir. Ergenlerin kariyer seçim sürecini desteklemek amacıyla sunulacak olan mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı hizmetlerinde ailenin de sürece dâhil edilmesinde araştırma bulgularının katkı getirmesi beklenmektedir. Özellikle ortaöğretim döneminde fikir vermesi beklenmektedir. Ebeveynlerin kariyer gelişimindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, ergenlerin kariyer sürecini inceleyen çalışmalarda ergen-ebeveyn kariyer uyumunun da incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bununla birlikte ilgili literatür taramasında, Türkiye’de ergen-ebeveyn kariyer uyumunu belirlemeye yönelik herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple bu araştırmada Türkiye’de yapılmış olan önceki araştırmalardan farklı olarak ergen-ebeveyn kariyer uyumunun çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmanın bu açıdan özgün olduğu ve alana katkı sağlayacağı özellikle ergenlere sağlanan kariyer danışmanlığı hizmetlerinde önemli bir katkısı olacağı tahmin edilmektedir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin kendilerine verilen “Kişisel Bilgi Formu” ve “Ergen Ebeveyn Kariyer Uyum Ölçeği” cevaplamasında istekli ve samimi oldukları kabul edilmektedir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma, 2017- 2018 Eğitim Öğretim yılında Adana İl Merkezinde yer alan liselerde öğrenim gören öğrencilerinden toplanan veriler ile sınırlıdır.

2. Bu araştırma, ergen ebeveyn kariyer uyum düzeyleri Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyum Ölçeğinden elde edilen veriler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

1. Kariyer: Mesleğe hazırlanma, mesleği icra etme, hizmet içi eğitim, serbest zaman faaliyetleri, toplumda üstlenilen diğer rolleri ve tüm yaşam rollerini içeren, yaşam boyu devam eden bir süreçtir (Kuzgun, 2009).

2. Meslek: Belli bir eğitimle kazanılmakta olup, kuralları toplum tarafından belirlenen ve kazanç elde etmek için yürütülen sistemli faaliyetlerin bir bütünüdür (Kuzgun, 2009).

3. Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu: Kariyer konularında bireyin ebeveyni ile aynı doğrultuda olması ergen ve ebeveyn arasında bu bağlamda uyumu yansıtır. Böyle bir uyumun kariyer gelişimini teşvik etmesi ve kolaylaştırması muhtemeldir (Duffy ve Dik, 2009; Phillips ve diğerleri, 2001).

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, araştırma konusuyla ilgili kuramsal bilgilere ve araştırmaya benzer yurtiçi ve yurtdışı araştırmalara yer verilmiştir.

Mesleki gelişim, mesleğe yönelmeyle ilgili fikirler, meslek seçimi, mesleğe girme, mesleğe uyum sağlama, meslekte ilerleme katetme, emekli olma ve sonrası gibi kişinin hayatının büyük bir alanını içermektedir. Bu sebepten mesleki gelişim ve meslek seçimi hakkında farklı kuramsal açıklamalar yapılmaktadır (Çakır, 2004). Aşağıda meslek seçimi ve gelişim sürecini açıklayan kuramlar özetlenmiştir.

2.1. Meslek Seçimi ve Önemi

Meslek seçimi, 1950'li yıllarda kuramsal açıdan gelişimsel bir olgu olarak değerlendirilmiyordu. Bu yıllarda daha çok bir işe yönelme meslek seçimi olarak adlandırılıyordu (Adams, 1995). Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma (1951), meslek seçiminin aniden gerçekleşen bir olgu olmayıp, çocukluğun sonlarından ergenlik dönemine ve hatta erken yetişkinliğe kadar uzanan dönemi kapsamakta olan bir gelişim süreci olduğunu ileri sürmekte olan ilk kuramcılardır. Bir ekonomist, bir psikiyatrist ve iki psikologdan (bu psikologlardan biri Buehlers ve Piaget tarafından eğitilmiştir) oluşan bu ekip, ergen bireylerin meslek seçimini nasıl yaptıklarına dair model oluşturan bir gelişimsel meslek seçimi kuramı oluşturmuşlardır (Adams, 1995).

Bireyin seçtiği meslek yaşam biçimini belirleyici en önemli etmendir. Çünkü seçilen meslek kişinin çalışma yaşamında başarılı olup olamayacağını, ileride nerelerde oturup kiminle etkileşim halinde bulunacağını belirlemektedir. Bununla beraber meslek bireyin değer yargılarını, dünya görüşünü, günlük yaşam tarzını ve alışkanlıklarını biçimlendirici etkilere de sahiptir. Bireyin hayatını böylesine belirleyen bir uğraş alanı karmaşık bir sorun haline gelmiştir. Bunun en önemli sebebi, meslek seçimi konusunda seçeneklerin fazla olması olabilir (Kuzgun, 2009).

Meslek seçimi, bireyin tercih ettiği ve girmek istediği meslekler arasından, girme ihtimali en yüksek olana yönelmesidir. Tercih seçimden daha geniş kapsamlıdır. Çünkü seçilmiş olan meslek tercih edilen birçok meslekten biridir. Meslek seçiminde kişi bedensel ve algısal yeteneklerini, sosyo-ekonomik durumunu, mesleki eğitime

erişim ihtimali gibi bir hayli faktörü göz önüne alır. Bu seçeneklere erişme olasılığını hesaplar ve tercih listesindeki meslek seçeneklerinden birine karar verir (Kuzgun, 2000).

Çakır'a (2004) göre meslek seçimi anlık bir karar değil bir süreçtir. Meslek seçimi için lazım olan yeteneklerin ve eğitimin kazanılması gerekir. İş aramak ve işe girmek, işe uyum sürecini ve seçim sürecini içeren mesleki gelişim ayrıntılı bir yapıdadır. Mesleki gelişim süreci çocukluk döneminde bir meslek düşüncesinin oluştuğu andan itibaren başlamasıyla, yetişkinlik döneminde bir meslek sahibi oluncaya kadar geçmiş olan süreci kapsamaktadır. Günümüzde, meslek seçiminin aniden verilen bir karar olmadığını anlaşılmış, mesleki gelişim süreci içerisinde şekillenip meydana geldiği kabul edilmiştir. Her bir gelişim döneminde kişilere verilecek yardım hizmetleri ise farklılık göstermektedir. Bu sebeple mesleki gelişim adımlarının bilinmesi önemlidir (Çakır, 2004)

Yeşilyaprak, Güngör ve Kurç'a (1996) göre mesleki gelişim sürecinde "Gelişme" adım adım devam eden açılma, genişleme ve olgunlaşmayı ifade eder. Gelişme zaman alır ve biri diğerini takip eden adımlardan oluşur. Her gelişim adımı özünden sonraki gelişim adımını etkilemektedir. (Akt., Gazioğlu ve İlgar, 2008).

Mesleki gelişim sürecini etkileyen faktörlerin başında kişinin ihtiyaçları, ilgileri, değerler sistemi, benlik kavramı, genel ve özel yetenekleri, diğer kişilik özellikleri, yaşadığı çevrenin özellikleri toplumdaki hazır bulunan iş alanları, istihdam koşulları, piyasadaki arz-talep durumu vb. faktörler gelmektedir. Buna ek olarak bireyin hayatında tesadüfen meydana gelen olayların, almış olduğu eğitimin ve özel hazırlık çalışmalarının da etkisi bulunmaktadır. Mesleki gelişim sürecinde her yaş döneminde bireylerden beklenen bir takım davranış örüntüleri vardır. Bu davranışların kazanılmasında bireyin içinde bulunduğu toplumla olan iletişiminin ve kültürel özelliklerin de payı vardır (Gazioğlu ve İlgar 2008; Gazioğlu ve İlgar, 2010).

2.2. Meslek Seçimi Kuramları

2.2.1. Özellik ve Faktör Kuramı

Williamson, Paterson ve Darley tarafından geliştirilmiş olan ve Özellik-Faktör yaklaşımı olarak adlandırılan bu kuram Parsons'un Mesleki Büro'daki çalışmalarına dayanmaktadır (Akt., Kuzgun, 2006). Özellik ve faktör kuramındaki en dikkate değer

kavramlar, aynı zamanda kurama adını veren, “özellik” ve “faktör” kavramlarıdır. Buna göre “özellik” ifadesi, mental ya da sinir yapımızda mevcut fiziki ve sinirsel düzene bağlı olarak meydana gelen bireye has özelliklerdir. Zekâyı ve çeşitli yetenekleri bireyin özelliklerine örnek olarak verebiliriz. Diğer bir kavram olan “faktör” ise, yeterli düzeyde uğraşı ve iş performansı için lazım olan nitelikleri anlatmak için kullanılır (Yeşilyaprak, 2011).

Bu kuram, bir ergenin kendi kişisel ilgi ve niteliklerine uygun olarak bir meslek tercih etme yeteneğine sahip olduğunu ileri sürmektedir. Özellik faktör kuramı, 20.yüzyılda etkin olarak uzun seneler benimsenmiş ve o zamanlarda çağdaş meslek analizlerinin temelleri atılmıştır. Kurama göre objektif bir şekilde bireysel yeteneklerin değerlendirilerek bu niteliklere uygun iş ve mesleklerin bulunabilir (Deniz ve Erözkan, 2006).

Bu görüşe göre bireyin kişilik özellikleri ve yetenekleri objektif olarak değerlendirildiğinde bu kişilik özelliklerine uygun iş ve meslekler olacaktır. Bu gün bu yaklaşım halen birçok ülkede bilindiği üzere Türkiye’de de en yaygın iş ve işçi bulma uygulaması olma özelliğini korumaktadır (Deniz ve Erözkan , s. 221).

Parsons, bireylerin meslek tercihi yapabilmesi için sahip olması gereken özellikleri şu şekilde belirtmiştir:

1.Bireyin kendisini, tutumlarını, yeteneklerini, ilgilerini, arzularını, eksikliklerini fark etmesi.

2. Bireyin, başarı konusunda ihtiyaçlarını ve mevcut koşulları, farklı işlerin artı ve eksi yönlerini, fırsatlarını ve beklentilerini iyi bilmesi.

3. Bireyin, yukarıdaki iki gerçeklik arasındaki ilişkileri görüp kendi özelliklerini değerlendirebilmesi (Akt., Gazioğlu ve İlgar, 2008).

Kısaca ifade etmek gerekirse, bu kuramda bireye uygulanan testlere bakılarak bireyin yeterlilikleri ortaya çıkarılır ve birey en ideal mesleğe yönlendirilir (Gazioğlu ve İlgar, 2008). Günümüzde çoğu ülkelerde bilindiği üzere bizde de en yaygın meslek ve çalışan bulma yaklaşımı özellik faktör yaklaşımıdır. Bazı kuramcılar bu yaklaşımın henüz tam manasıyla anlaşamadığını ifade etmektedir. Bazıları ise yaklaşımı, bireyin çok farklı yetenekler içeren farklı mesleklere olan ilgisinin göz ardı edilebileceği konusunda eleştirmektedir (Deniz ve Erözkan, 2006). Çevresel faktörler hesaba katılmadan bireysel özelliklerin geliştirilmeye çalışılması, meslek seçimi yapılırken

yalnızca test puanlarına bakılması kurama yöneltile eleştiriler arasındadır. Bunun yanı sıra, bu kuram mesleki davranışların ortaya çıkmasını, gelişim sürecinin bir parçası olarak görmemektedir. Bunların dışında, meslek rehberliğinde faydalanılan test ve envanterlerin geliştirilmesi, bu yaklaşımın meslek danışmanlığına en ciddi katkısı olarak kabul edilmektedir. Bireysel meslek danışmanlığında bu kuram halen kullanılmaktadır (Gazioğlu ve İlgar, 2008).

2.2.2. İş Uyumu Kuramı

Geçen yüzyılın ortalarında kariyer danışmanlarının karar verme sürecinde karar alan kişiye fazlaca yoğunlaşmaları en büyük tartışma konusu olmuştur. İş uyumu kuramının kurucuları Rene Dawis, Liyod Lofquist ve meslektaşları, her insanın çok farklı ortamlarda bulunduğunu ama en önemli kısmın çalışma çevresi olduğunu düşünerek çalışma çevresine yoğunlaşmışlardır (Yeşilyaprak, 2011).

İş uyumu kuramı, kişi ve çevresi arasındaki uyumlu bir bağı, kişinin çevreye ayak uydurmasını ve çevrenin kişi için elverişli olmasını, birey ile çevre arasındaki karşılıklı ve birbirini tamamlayıcı etkileşimlerin olmasını betimlemektedir. Birey ve çevrenin karşılıklı uyum içinde olduğu bağı uyum/benzerlik denilmektedir. Bu bağ içerisinde, birey çevrenin gerektirdiği özellikleri barındırmalı; aynı şekilde çevre de bireyin ihtiyaçlarını gidermelidir. Birey çevrede hayat sürdürebilmek için, çevreyle uyum/ benzerlik gösterebilmelidir. Kuram, birey ve çevre arasındaki etkileşimi karşılıklı tatmin olarak görmektedir. Örnek verecek olursak, bir çalışan için iyi çalışma koşulları ya da para önemli iken, iş çevresi için de bireyin belirli iş yeteneklerine sahip olmasına önemlidir (Yeşilyaprak, 2011).

2.2.3. Holland'ın Tipoloji Kuramı

Holland'a (1985) göre insanlar kişilik özelliklerine göre altı farklı gruba ayrılabilir ve meslek ile ilgili tüm etkinlik, ilgi, yeteneklerin bu altı farklı gruptan birine yerleştirilebilir. Holland, meslek tercihini kişiliğin kendini ifade etme biçimi olarak tanımlamıştır. Ergenler kendi özelliklerini tanırsa ve bunların uyduğu, başarılı olacağı, seveceği ve değer vereceği mesleğe yönelirse en doğru şekilde tercih yapmış olacaktır (Akt., Deniz ve Erözkan, 2006). Holland'ın kuramı bireylerin kişilik özellikleri ile meslekler arasında bağlantı sağladığı ve bu verileri düzenlediği için yapısal-etkileşimsel kuram olarak tanımlanmaktadır (Akt., Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013).

Meslekler ve bu meslekleri seçen insanların geniş çaptaki analizlerinden sonra Holland, kariyer seçimlerinin temel kişilik tarzlarının bir yansıması olarak gözlenebileceğini belirlemiştir. Belirli mesleki çevreler, belirli kişilikteki bireylere daha iyi uymakta, bazılarında ise uymamaktadır. Holland'ın modelinde başarılı kariyer seçimi belirli bir kişilikle, belirli ilgi ve kişilik özelliklerine sahip, bu özelliklerin tanımına uyan bir mesleğin eşleşmesini gerektirir. Standart kişilik testinde soruları cevaplayarak bir birey, hangi temel kişilik boyutlarının kendisi için karakteristik olduğunu belirleyebilir ve daha sonra aynı tipolojiye göre sınıflandırılmış meslekleri inceleyebilir (Akt., Steinberg, 2007).

John L. Holland, meslek tercihi ve uyumunu bir bireyin kişiliğinin parçası olarak görmektedir. İnsanların meslek tercihleri ilgileri ve değerlerine dayanır. Meslek tercihi yaparken cinsiyet, sosyal statü, yaş, zekâ ve eğitim durumu etkili olmaktadır. Meslek seçiminde “Benlik bilgisi” ve “Meslek bilgisi” kavramları oldukça önemlidir. Benlik bilgisi, kişinin şahsı ile ilgili sahip olduğu bilgilerdir. Meslek bilgisi ise, kişinin mesleklerle ilgili sahip olduğu bilgilerdir (Akt., Gazioğlu ve İlgar, 2008).

Holland, tipoloji kuramını neden “kişi-çevre uyum” kuramı şeklinde adlandırdığını dört madde ile ifade etmiştir (Akt., Yeşilyaprak, 2011):

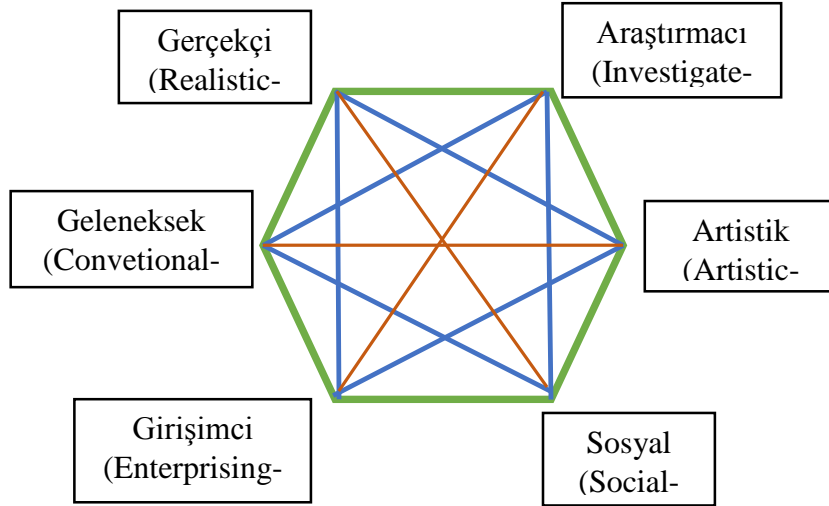
1. Her birey, benzerlikler hesaba katıldığında, gerçekçi, araştırmacı, sanatçı, sosyal, girişimci ve geleneksel olmak üzere altı kişilik tipinden birine dâhil edilebilir.

2. Bu altı kişilik tipine karşı altı farklı mesleki çevre (gerçekçi, araştırmacı, sanatçı, sosyal, girişimci ve geleneksel) mevcuttur. Herkesin bu altı meslek çevresinden birine yönlendiren ilgileri bulunmaktadır.

3. İnsanlar, beceri, yetenek, tutum ve değerler gibi kendilerinde mevcut olan özelliklerin kullanılmasına imkân veren çevrelerde bulunmak isterler. Zekâ ve benlik değeri sayesinde tüm insanlar, belirli bir düzeyde meslek tercihinde bulunurlar.

4. Kişilik ve meslek koşulları arasındaki uyum benzedikçe kişinin o meslekte başarılı ve doyum sağlaması da artmaktadır.

Holland'ın belirlemiş olduğu kişilik tiplerini; *Gerçekçi*, *Araştırmacı*, *Artistik*, *Sosyal*, *Girişimci* ve *Geleneksel* olarak sıralamaktadır (Akt., Niles, Harris-Bowlsbey, 2013). Şekil 1’de Holland’ın kişilik tiplerine ait altıgen verilmiştir.

Kaynak: Niles, Harris-Bowlsbey, 2013. 21. Yüzyılda Kariyer Gelişimi Müdahaleleri kitabından alınmıştır.

Şekil 1: Holland'ın Altıgeni

Altı kişilik tipinin özellikleri ise şunlardır (Niles, Harris-Bowlsbey, 2013):

1. Gerçekçi Tip: Gerçekçi kişilik tipine sahip olan birey, nesnelere, aletlerle, hayvanlarla uğraşmayı tercih eder, eğitsel ve terapötik etkinliklerden hoşlanmaz. Mekanik yetenekleri vardır, sosyal becerileri zayıftır. Gerçekçi tipler, otomobil tamirciliği, çiftçilik ya da elektrikçilik gibi meslekleri seçerler.

2. Araştırmacı Tip: Araştırmacı kişilik tipine sahip birey, olayları analiz etmek ve kontrol etmek için zekasını değişik biçimlerde kullanabileceği, matematiksel ve bilimsel sorularla bağımsızca çözüm arayabileceği etkinlikleri tercih eder. Araştırmacı bireyler ikna gerektiren, tekrarlayıcı ve sosyal etkinliklerden hoşlanmazlar. Araştırmacı tipler, biyolog, kimyager, fizikçi, antropolog gibi meslekleri tercih ederler.

3. Artistik Tip: Artistik kişilik tipine sahip birey, esnek, belli bir plan içermeyen ve özgür hareket edebileceği etkinlikleri tercih eder. Sistematik ve düzenli işlerden hoşlanmazlar. Artistik tipler, müzisyenlik, yazarlık, sahne yönetmenliği, aktör ve iç mimarlık gibi meslekleri tercih eder.

4. Sosyal Tip: Sosyal kişilik tipine sahip birey, bilgi vermek, öğretmek ve tedavi etmek gibi etkinlikleri tercih eder. Hazır kalıp materyalleri, tek düze araçları ya da makineleri içeren kesin, düzenli ve sistematik etkinliklerden hoşlanmazlar. Mekanik ve

bilimsel becerileri eksik olabilir. Sosyal tipler, öğretmenlik, din görevliliği, psikolojik danışmanlık veya klinik psikolog gibi mesleklerden hoşlanırlar.

5. Girişimci Tip: Girişimci kişilik tipine sahip birey, gözlem yapılan, sembol içeren ve sistematik etkinliklerden hoşlanmazlar. Liderlik ve ikna yetenekleri gelişmiştir. Pazarlamacılık, yöneticilik, televizyon yapımcılığı gibi mesleklerden hoşlanırlar.

6. Geleneksel Tip: Geleneksel kişilik tipine sahip birey, kayıt tutma, materyal doldurma gibi düzenli ve sistematik etkinlikleri tercih eder. Esnek ve plansız etkinliklerden hoşlanmazlar. Muhasebecilik, hesap uzmanlığı ya da vergi uzmanlığı gibi mesleklerden hoşlanırlar.

2.2.4. Psikanalitik Kuram

Psikoanalitik kuramcılar yaşamın ilk altı yılında geçirilen yaşantıların, meslek tercihini belirlediğine inanmaktadırlar. Ayrıca kişinin gelecekteki meslek tercihi, çocukluk döneminde geçirilen yaşantıların büyük oranda etki ettiğini düşünmektedirler. Bu kuramın taraftarı olan yazarlar, ergenlerin hayatlarının ilk dönemlerinden farklı olmayan ayrılma-bireyselleşme dönemi geçirerek net ve düzgün bir kimlik kazanacağını iddia ederler. Zevk ve gerçeklik unsurları, meslek tercihini şekillendirir. Zevk unsuru insana geleceği düşünmeden anlık hoşlanmadığı davranışlardan uzaklaşırken, gerçeklik unsuru bireyin dikkatini bu hazın sebep olacağı neticelere çekmektedir (Gazioğlu ve İlgar 2008).

Psikanalitik yaklaşımın kariyer gelişimi kuramlarına sağladığı en önemli katkı, bilinçaltının kariyer seçimi üzerindeki etkisini vurgulamasıdır. Bu yaklaşımda, meslek seçimi kişiliğin somut bir ifadesi olarak değerlendirilmekte, “özdeşleme” ve “savunma mekanizmaları” gibi kavramlar meslek seçimini anlamada işe yarayabilmektedir (Akt., Yeşilyaprak, 2011).

Psikanalitik yaklaşımda meslek seçimini açıklamaya ilişkin en kapsamlı yaklaşımı öneren, Bordin, Nachmann ve Segal (1963), meslek ya da işin yüceltme savunma mekanizmasının kullanımı olduğu yönündeki görüşü genişletmişlerdir. Bu yazarlara göre, yetişkinlikteki karmaşık etkinlikler erken çocukluk dönemindeki etkinliklerin yansımasıdır. Bireyin ihtiyaçları ve güçlü yönleri yaşam boyu değişse de yaşamının ilk altı yılında belirlenmektedir (Yeşilyaprak, 2011).

2.2.5. Myers Briggs Tip Teorisi

Katrine Briggs 1920'li yıllarda bireyin davranışları üzerinde kendisinin oluşturmuş olduğu kişilik tiplerini ve tercihlerini detayları ile araştırmıştır. Fakat ilerleyen zamanda Jung'un çalışmalarına kafa yormuş, kızı Isabel Briggss Myers ile beraber kişilik farklılıklarının ölçülmesi ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Carl Gustav Jung analitik teorisinde, gelişimin ömür boyu devam ettiğini ve her bireyin gelişimine yardımcı olmak için ruhsal enerjiye sahip olduğuna değinir. Jung bireylerin hayata gözlerini açtıkları andan itibaren gelen farklı kişilik tipleri ya da tutumlara sahip olduklarını iddia etmiştir. Bunlar “dışa dönüklük (introversiyon)” ve “içe dönüklük (extraversiyon)” olmak üzere iki ana tavır veya eğilimdir (Akt., Yeşilyaprak 2011).

Jung (1955), iki tip kişiliği şu kelimelerle aktarmıştır: “Bir sınıf insan vardır ki karşılına çıkan bir duruma tepki verirken, önce sanki içlerinden hayır diyerek biraz geri çekilirler ve ancak daha sonra tepki gösterebilirler. Bir başka sınıf daha vardır ki, aynı durumda aniden tepki göstererek öne çıkarlar ve davranışlarının şüphe götürmez bir biçimde doğru olduğundan emin görünürler. Bu nedenle birinci sınıf, nesnelere karşı olumsuz bir ilişki ile ikinci sınıf ise olumlu bir ilişkiyle karakterize olmuştur. Birinci sınıf içe dönük davranış biçimini, ikinci ise dışadönük davranış biçimini temsil eder” (Akt., İnanç ve Yerlikaya, 2010, s.81). Jung kişilik tiplerini ortaya çıkarırken, yararlandığı sınıflandırma sisteminin ikinci aşaması ise işlevlerdir. Jung, bilincin hem dış dünyaya hem iç dünyamıza yönelmede dört ana işlevi olduğunu söyler; “düşünme (thinking)”, “hissetme (feeling)”, “duyumsama (sensing)” ve “sezme (intuition)” (Akt., İnanç ve Yerlikaya 2010; Akt., Yeşilyaprak, 2011). Bu temayüller ve fonksiyonlar günümüzde Jung'un teorisinin kariyer danışmanlığındaki yansıması olan Myers Briggs Tip Belirleyicisinin (MBTI) ana hatlarını oluşturmaktadır. MBTI ilk kez basıldığı tarih 1962'dir. MBTI kişilik tercihleri ile meslek seçimi arasında doğrudan bağ kurmaktadır (Akt., Yeşilyaprak, 2011).

2.2.6. Ginzberg ve Arkadaşlarının Mesleki Gelişim Kuramı

Meslek tercihini gelişimsel bir süreç olarak ele alan ilk isimler; Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma olarak düşünülmektedir. Ginzberg ve arkadaşları, meslek tercihini büyük ölçüde telafisi olmayan bir durum olarak düşünürler ve bu süreçte bireylerin arzuları ile ona sağlanan imkânları uzlaştırırlar. Meslek tercihi yapmanın

ergenlik çağı öncesinde başlayıp 20'li yaşların başına kadar zaman aralığında meydana geldiğini ifade etmektedirler (Yeşilyaprak, 2011).

İnsan gelişimini aşamalarla açıklayan kuramlar insanların problemleri için de aynı süreci takip ederek çözüm yolları bulmaya çalışmaktadırlar. Eli Ginzberg ve arkadaşları geliştirdiği bu mesleki gelişim kuramında her gelişim aşamasında kişinin o gelişim sürecine dair en önemli gelişim görevlerini icra etmesi gerekir. Mesleki tercih de bir gereksinimdir. Nasıl ki büyüyen bir çocuk erinlik-ergenlik döneminde karşı cinse ilgi duyar, aynı şekilde on yedi yaşından sonraki yıllarda genç kendisi için uygun olduğunu düşündüğü bazı mesleklere güçlü bir ilgi gösterir ve tercihler yapar (Akt., Deniz ve Erözkan, 2006).

Eli Ginzberg ve arkadaşları, geliştirmiş oldukları mesleki gelişim kuramında meslek tercihi sürecini üç farklı dönemde gerçekleşeceğini ileri sürer. Bunlar, Fantezi dönemi, deneme dönemi ve gerçekçi dönemdir ve bu dönemlerden her biri kendi içinde alt evrelere ayrılmaktadır (Akt., Deniz ve Erözkan, 2006):

2.2.6.1. Fantezi (Hayal) Dönemi (11 yaş ve öncesi):

Bu dönem, çocuğun 10 ile 11 yaşından önceki dönemini içine alır. Çocuğun oyun aracılığıyla uğraş edindiği bu zaman dilimine hayal dönemi denilir. Zaman ilerledikçe bu oyun, iş merkezli bir faaliyete dönüşür. Bu gelişimsel dönemde, çocuklar oyun yoluyla arkadaşlarıyla bağ kurar ve gereksinimlerini giderir. Mesela; bu dönemdeki çocukların çok büyük bir kısmı sık sık gözlemde buldukları hemşire, manken, şarkıcı, futbolcu, polis, itfaiyeci, pilot gibi meslekleri normalden daha yüksek oranda tercih etmektedirler. Bu dönem aralığında çocuklara mesleklerin tanıtılması ve oyun yaşantılarının çeşitlendirilmesi için ihtiyaç duyulan tedbirler alınmalıdır.

2.2.6.2. Geçici Kararlar Dönemi (11-17 yaşları arası):

11-17 yaşları arasında gerçekleştiği kabul edilen bu dönemin geçici olduğu düşünülür. Bu dönmedeki birey kendine ait ilgi, yetenek, değerleriyle ve mesleklerle ilgili olarak kademeli bir şekilde bilinçlenmeye hatta farkında olmaya başlar. Gencin beğendiği ve beğenmediği aktiviteleri ayırt etmeğe başladığı aşama 11-12 yaş aralığını oluşturan ilgi basamağıdır. Bu dönemde gençler ilgi duyduğu şeylerle meşgul olur. Bireyin, kendi yeteneklerinin hangi mesleklere daha uygun olduğunu merak edip keşfetmeye başladığı aşama ise 13-14 yaş aralığını kapsayan yetenek basamağıdır. Bireyin kendi değerleri, yaşam değerleri ve meslekten beklentilerinin önemli olmaya ve

uyum göstermeye başladığı aşama, 15-17 yaş aralığını kapsayan değer basamağıdır. Birey, sahip olacağı mesleğin kendine nasıl bir önem taşıyacağı ve ne gibi fırsatlar sunacağını idrak etmeye başlar. Bireyin mesleki tercihlerinin geçici olduğu ve deneysel olmaktan çıkmaya başladığı kademe ise 17 yaş civarını kapsayan geçiş basamağıdır.

2.2.6.3. Gerçekçi Dönem (17-24 yaşları arası):

Gencin, ilk önce meslekleri her açıdan keşfetme gayreti içine girdiği, meslekleri araştırdığı, mesleki yaşantılara daha yakın olmaya başladığı ve gerçekçi tercihler yapmaya başladığı aşama 17 yaş ve genç yetişkinliği kapsayan gerçekçi dönemdir. Gerçekçi dönem üç aşamaya ayrılmaktadır. Bunlar; keşfetme, billurlaşma ve belirleme dönemleridir.

1. Keşfetme: Gencin, orta öğretimi tamamlayıp üniversiteye geçtiği dönemde mesleklerle ilgili daha detaylı bilgiler edinmeye başladığı kademe keşfetme basamağıdır. Bu basamakta, ebeveyn, öğretmen ve psikolojik danışman öğrencinin yöneldiği ilk kaynaklar olacaktır.

2. Billurlaşma: Gencin, elde ettiği bilgiden meslek alanını belirlediği, artık hangi alana yöneleceğinin netleştiği ve bir amaca bağlandığı dönem billurlaşma/kristalizasyon basamağıdır.

3. Belirleme: Gencin, daha detaylı tercihler ve planlamalar yaptığı, çalışma alanını belirleyerek net bir karar verdiği dönem belirleme basamağıdır.

Burada gösterilen tercih dönemi, 21-22 yaşlarından sonra da ömür boyu sürebilir. Birey çalıştığı alanı değiştirebilir veya biraz ara verebilir (Gazioğlu ve İlgar 2008).

2.2.7. Super'in Gelişim Kuramı

Donald Super, gelişimsel kariyer kuramlara en büyük katkıyı yapmıştır. Önceki kuramcılardan farklı olarak sosyal değişim, cinsiyet, sosyo-ekonomik statü ve tercih süreci gibi kavramlardan kuramında bahsederek, kariyer tercihinin çok sayıda etmeni dâhil etmeye çalışmış olan Eli Gizberg'in doktora öğrencisi Super'dir (Akt., Yeşilyaprak, 2011).

Super'in 1953'de kariyer tercihi ve gelişimi ile ilgili kuramını içeren makalesini yayımlamasında “*farklılıklar psikolojisi*”, “*gelişim psikolojisi*”, “*sosyoloji*” ve “*kişilik kuramları*” alanındaki araştırmaların da payı olmuştur (Akt., Yeşilyaprak, 2011).

İki temel kavram Super'in kuramının dayanağı konumundadır. İlki "benlik kavramı"; ikincisi ise bireyin içinde bulunduğu "gelişimsel evreler/yaşam boyu-yaşam alanı" ifadeleridir (Akt., Gazioğlu ve İlgar 2008; Akt., Yeşilyaprak, 2011). Benlik kavramı, bireyin kendi anlayışına göre; niteliklerini, yeteneklerini, değerlerini, hedeflerini ve ideallerini oluşturduğu yer değiştirebilen bir süreçtir. Yaşam boyu ve yaşam alanı kavramı ise, kariyer gelişiminin içeriğini ve süreç boyutunu yansıtmaktadır. Yaşam boyu kavramı, ömür boyu devam etmekte olan kariyer gelişim sürecini belirtmektedir ve Super'in mesleki gelişim evreleriyle alakalıdır. Yaşam alanı kavramı ise, insanların ömürleri boyunca dört temel unsur olan; aile, toplum, okul ve iş ortamında oynadıkları dokuz tane önemli rol (çocuk, öğrenci, serbest zaman, vatandaş, çalışan, eş, ev işleri, ebeveyn, emeklilik) ve bu rollerin içeriğini ifade etmektedir (Akt., Gazioğlu ve İlgar 2008; Akt., Yeşilyaprak 2011)

Super, kuramının ikinci ana kavramı olan "gelişimsel evreleri/yaşam boyu-yaşam alanı" beş dönemde ele almıştır (Akt., Yeşilyaprak, 2011):

1. Büyüme Dönemi: Çocukların içinde buldukları çevreyi keşfettiği ve fiziksel ve zihinsel olarak geliştikleri 4 ile 13 yaş arasını içeren dönemdir. Çocuk, hayaller ve oyunlar aracılığıyla yetişkin rollerini dener, bunun sonucunda çocukta meslek dünyasına dair bilgi haznesi oluşmaya başlar. Bu dönemin görevleri arasında, bireyin gelecekle ilgili olması, hayatı üzerine denetlemenin fazlaşması, okul ve çalışma hayatında başarılı olacağına dair inanç kazanması ve bunun için gereken çalışma alışkanlıklarının edinmesi yer almaktadır.

2. Keşfetme Dönemi: Bireylerin kendi kariyer hedeflerine ulaşmak için planlar yapmaya başladıkları, ne arzu ettikleri, meşgul oldukları uğraşlarla ilgili ne gibi yeteneklere sahip olmaları gerektiğini, mesleklerin hayatın bir parçası olduğunu ve şu an ile gelecek arasında bağlantı kurdukları, 14 ile 24 yaş aralığını içeren dönemdir. Mesleklere ilişkin daha açık bir fikre sahip olmak, kariyer alternatifleri arasında tercih yapmak, hangi işle meşgul olacaklarına dair karar vermek ve bir işte çalışmaya başlamak bu dönemin öne çıkan özellikleridir.

3. Yerleşme Dönemi: Bireyin bir işte çalışmaya başlamasıyla başlayan bu dönem 24-45 yaş aralığını içermekte ve benlik kavramının mesleki role adapte olunması olarak tarif edilmektedir. Bu dönemdeki bireyler meşgul oldukları işe alışmak, o işin gereklerini yerine getirmek, daha fazla sorumluluk almak, üst pozisyona geçerek daha

fazla ücret almak ve işteki pozisyonun sabitlenmesiyle çalışma hayatında güven ve kifayet sahibi olan bir kişi olarak bilinmek istemektedir.

4. Sürdürme Dönemi: Bireyin çalışma hayatında ilerleme kaydedilmediği ancak iş yerindeki konumunu korumaya çalıştığı 45-65 yaş aralığındaki dönemi kapsamaktadır. Birey, meslek hayatında gelişme kaydetme adına çeşitli eğitim programlarına, kongrelere vb. faaliyetlere katılım göstererek sürdürme safhasını yaşar. Ayrıca bu dönemdeki birey meslek yaşamında ilerleme kaydedebilir.

5. Çöküş Dönemi: Bireyin iş ile ilgili gücünün ve mesleğe karşı ilgisinin azaldığı 65 yaş ve üzerini kapsayan dönemdir. Bu dönemdeki bireylerin iş ile ilgili sorumlulukları azalma göstermektedir. Bu safhada bireyin emekliliği düşünmesi ve yerine getirmesi ile yaşam rollerinde de değişiklikler meydana gelmektedir. Böylelikle bireyin yaşamında serbest zamanı arttığı için, birey aile ve vatandaşlık rollerine daha çok önem vermeye başlamaktadırlar.

2.2.8. Linda Gottfredson'un Daraltma-Uzlaşma Kuramı

Gottfredson'un (1996) kuramı zekâ, mesleki ilgi, değerler ve yeterlilik kavramlarını içermektedir. Bilişsel gelişim, Gottfredson'un daraltma-uzlaşma kuramının temeli olan ve kişinin dünyayı algılamasına yardımcı olan unsur olarak dört safhaya ayrılmaktadır. 3-5 yaşları arasındaki dönemi içeren bu ilk aşama, büyüklük ve kuvvete yöneliktir. Bu aşamada çocuklar yetişkin olma düşüncesini anlarlar ve kendileri ile yetişkinler arasındaki farklılıkları anlamaya çabalarlar. 6-8 yaşları arasını içeren kısma ikinci aşama denir. Bu zaman aralığında çocuklar, kadın ve erkeklerdeki cinsiyet rollerinin farkına varmaya başlamaktadırlar ve bunun sonucunda cinsiyet rolleri gelişmektedir. Meslek tercihi konusunda cinsiyet rollerine bakış açıları, meslek tercihlerini etkilemektedir. 9-13 yaşları arasını içeren dönem, sosyal sınıflara ilişkin soyut kavramlardan etkilenme aşamasıdır. 14 yaşından sonraki dönem ise dördüncü aşamadır. Bu dönemde ergenler kendi duygu ve düşüncelerine odaklanırlar ve kendi farkındalıkları artmaktadır. Ergenler kendi cinsiyet rollerini anlayabilirler, daha sık içe dönük gözlem yaparlar, kendileri ile ilgili daha çok bilgi edinirler ve meslek alanındaki arzuları üzerine düşünürler ve mesleki tercihleri için daha içe dönük bir perspektif geliştirirler (Akt., Gazioğlu ve İlgar 2008).

Gottfredson (2004) ve Gottfredson (2006), benlik kavramını, "kişinin kendine yönelik algılarının kavramlaştırılması ve uygun terimlerle ifadesi" olarak tarif

etmektedir. Gottfredson benlik kavramını, “psikolojik benlik” ve “sosyal benlik” olmak üzere iki yapıya ayırmaktadır. Bireyin önem verdikleri ve kişiliğini içeren yapıya psikolojik benlik denir. Cinsiyet, zekâ, sosyal konuma dair algılardan oluşan yapıya ise sosyal benlik denir. Mesleki amaçların belirlenmesinde sosyal benliğin, psikolojik benliğe oranla daha önemli belirleyici olduğu ifade edilmektedir. Çünkü bireyler kariyerlerini belirlerken cinsiyet farklılığı ve mesleğin konumu gibi sosyal unsurları, ilgi ya da kişilik gibi bireysel özelliklerden daha fazla önem verirler (Akt., Yeşilyaprak, 2011).

2.2.9. Sosyal Öğrenme Kuramı

Krumboltz ve meslektaşlarından Mitchell ve Jones kariyer psikolojik danışmanlığında iki farklı kısımdan oluşan öğrenme kuramı geliştirmiştir. İlk olarak, Krumboltz ve Mitchell (1996) kariyer seçiminin kökenlerini bir nevi kariyer kararlarının nasıl oluştuğuna ilişkin görüşlerini açıklamıştır (Akt., Niles ve Bowsbey 2013; Akt., Yeşilyaprak, 2011). Bu kuram “*Kariyer Kararı Vermede Sosyal Öğrenme Kuramı*” (KKVSÖK) olarak adlandırılmaktadır. Daha sonra Krumboltz ve Henderson, 2002 kariyer psikolojik danışmanlığına odaklanarak psikolojik danışmanların uygulamaya yönelik fikirlerini, araştırma bulgularını ve yürüttükleri işlemleri bütünleştirmeleri amacıyla “*Kariyer Psikolojik Danışmanlığında Öğrenme Kuramı*” (KPDÖK) ortaya koymuşlardır (Akt., Niles ve Bowsbey 2013).

KKVSÖK, kişinin çevresiyle etkileşimi sürecinde meydana gelen öğrenme yaşantısının mesleğe yönelme ve meslek tercihinin vesile olduğunu kabul etmektedirler (Gazioğlu ve İlgar, 2008). Amacı bireylerin tercih ettikleri, değiştirdikleri, ilgi duydukları eğitim programları ya da meslekler üzerinde hangi kararların etkili olduğunu açıklamaktır (Kuzgun, 2000).

Krumboltz ve arkadaşları, Bandura tarafından ortaya konulan sosyal öğrenme kuramını dayanak göstererek, kariyer tercihleri yapmanın bireyin çevresiyle etkileşim süreci sonucunda oluşan bir öğrenme yaşantısı olduğunu ortaya koymuşlardır (Akt., Yeşilyaprak, 2011). Krumboltz ve arkadaşları meslek seçiminin, kişinin sosyalleşme sürecinde birçok faktörün birbirlerini etkileşimiyle meydana gelen kompleks bir süreç olduğunu savunmaktadırlar. Bu süreçte bireylerin meslek tercihini, meslek kararı vermesini etkileyen dört grup unsur vardır. Bunlar:

1. Kalıtsal Özellikler: Bireyin genetik olarak sahip olduğu özellikler, fiziksel görünüm, cinsiyet, yetenek ve aldığı eğitimler gibi genetik miras ve özel yetenekler.

2. Çevresel Koşul ve Olaylar: Bireyin denetimi dışında gelişen çevresel ve toplumsal etkenler, eğitim için imkânlar ve koşullar, fırsatlar, ailenin sunduğu kaynaklar, mesleki olanaklar ve işe alım, seçim ve yerleştirme süreçleri gibi koşullar ve olaylar.

3. Öğrenme Yaşantıları: Bireyin yaşamı boyunca çevresi ile etkileşimi sürecinde oluşan açık ya da örtük becerileridir.

4. Görev Yaklaşımlı Beceriler: Çalışma alışkanlıkları, problem çözebilme yeteneği, işe ile alakalı duygusal eğilim, bilişsel süreçler ve değerler gibi performansı etkileyebilecek yetenekler gibi performans becerileridir (Akt., Gazioğlu ve İlgar, 2008; Akt., Yeşilyaprak, 2011).

Bireyler, kendilerini ve meslek dünyasını gözlemleyerek bu dört faktörün etkileşimi yoluyla birtakım genellemelere ulaşır. Böylece bireyler öğrenme yaşantılarının, genellemelerin ve yeteneklerinin sayesinde çeşitli eylemler ve davranışlar göstererek kendi kariyerlerine oluştururlar. Bireyin kariyer gelişim sürecinde gösterdikleri davranışlar ya da aldıkları kararlar tüm yaşamı boyunca sürer (Kuzgun, 2000).

Krumboltz'un kariyer psikolojik danışmanlığında Öğrenme Kuramı'nın amacı ise; "Danışanların sürekli değişen iş dünyasında tatminkâr bir yaşam sağlayabilmeleri için beceriler, ilgiler, inançlar, değerler, çalışma alışkanlıkları ve kişisel yeterlilikleri ile ilgili öğrenme yaşantılarını zenginleştirmektir" (Akt., Kuzgun, 2000).

Krumboltz'a göre kariyer psikolojik danışmanlığı kuramları ile kariyer gelişim kuramları birbirinden farklıdır. Kariyer psikolojik danışmanlarının, bireylere kendi kariyerlerini şekillendirmede nasıl yardım edebilecekleri konusu açıklamamaktadır. Ancak kariyer gelişim kuramları bireylerin neden belirli bir kariyer yönünde olduklarını açıklamaktadırlar (Akt., Yeşilyaprak, 2011).

Krumboltz'a göre, Bandura'nın Özellik-Etmen kuramı kariyer danışmanlarını ve danışanları etkilemiştir. Bu görüşe göre; Özellik- Etmen kuramı, bireyin özellikleri ve mesleki koşullar hakkında gerekli bilgiler edinerek birey ile uygun mesleğin eşleştirilmesine çalışılmaktadır. Krumboltz bu anlayışın sanayi iş gücünün başladığı dönemlerde oldukça etkili olabileceğini ifade etmiştir. Günümüzde de bu kuram etkisini

sürdürmekte ve birçok kariyer danışmanı bu kuramdan etkilenmekte olup uygulamaktadırlar (Akt., Yeşilyaprak, 2011).

2.2.10. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı

Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı (SBKK), Lent, Brown ve Hackett (1994) tarafından hem bireylerin kariyer davranışlarını hem de bu davranışların gelişim süreçlerini anlamak amacıyla açıklanmıştır. Bu kuramda öğrenme merkeze alınmış, bilgi işleme ve sosyal bilişsel görüş perspektiflerinden faydalanılmıştır (Akt., Yeşilyaprak, 2011). SBKK, Albert Bandura'nın (1986) geliştirmiş olduğu, karşılıklı üçlü adımı verdiği bireyler, davranışları ve çevrenin karşılıklı olarak birbirlerine etki ettiği genel Sosyal Bilişsel Kuramdan esinlenerek ortaya atılmıştır (Akt., Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013). SBKK, insanların kendi mesleki davranışlarına kılavuzluk etme yeterliliğine sahip olduklarını belirtmektedir (Yeşilyaprak, 2011).

SBKK ile Özellik-Faktör kuramı ve gelişimsel yaklaşımlar arasında bazı ortak yönler bulunmaktadır. SBKK, Özellik-Faktör Kuramlarında olduğu gibi “ilgi”, “yetenek” ve “değerlerin” kariyer gelişim sürecinde oldukça etkili rol oynadığını onaylamaktadır. Gelişimsel kuramlar bireylerin gelecekteki kariyerleri üzerinde önemli etkiye sahip olan belirli gelişimsel evreleri ve engelleri nasıl aştıklarına ilişkin ortak bir görüşü paylaşır. Genel anlamda, SBKK, Özellik-Faktör Kuramı ve Gelişimsel Kuram, kariyer gelişiminin tahmin edilmesi, anlaşılması ve en verimli hale getirilmesi ile uğraşmaktadır (Lent, 2005).

SBKK, bireyin kişisel özelliklerinin çevreyi etkilediği gibi çevrenin de bireyin kişisel özelliklerini etkilediğini kabul etmektedir. Oysaki Özellik-Faktör Kuramları kişinin çevre etkisini tek taraflı olarak ele almaktadır (Özyürek, 2011, s.238). Özellik-Faktör kuramlarından farklı olarak SBKK hem bireylerin (benlik düşünceleri, geçmiş ile ilgili hayalleri ve davranışlar) hem de çevresindekilerin (sosyal destek, finansal engeller) değişen yönlerine odaklanmaktadır. SBKK, Özellik-Faktör kuramına “insanlar zaman içerisinde ve farklı durumlarda kendi davranışlarını nasıl değiştirebilir, geliştirebilir ve düzenleyebilir?” tarzında tamamlayıcı bir çizelge ortaya koyar. Bu nedenle, SBKK Özellik-Faktör yaklaşımındaki bazı eksiklikleri gidermeye yaramaktadır. Odaklandığı sorulardan bazıları şunlardır; İlgiler zamanla nasıl değişir, netleşir ya da başka tarafa yönelir? Özelliklerden başka hangi faktörler, hem kariyer tercihini etkiler hem de değişmesini sağlar? Kariyer yeteneklerini nasıl geliştirebilir

veya performans nasıl iyileştirilebilir? SBKK'nın gelişimsel kuramlardan benzer olmayan yönü yaş özellikleri ve kariyer gelişim işlevlerinin basamakları ile çok ilgili olmamasıdır. Daha çok gelişimsel görevlerde etkili destekleyici ve engelleyici faktörlerle ilgilenir (Lent, 2005).

Genel Sosyal Bilişsel Kuramını takip eden SBKK, kariyer gelişiminde öznenin değerlendirilmesini mümkün kılan üç kişi parametresi arasında gösterdikleri karşılıklı etkiyi önemle belirtmektedir. Bunlar SBKK'nın ana kavramları olan öz-yeterlik inançları ve sonuç beklentileri ve de bireysel amaçlardır (Niles ve Bowlsbey, 2013).

Bunların ilki olan “öz-yeterlilik” kavramını Bandura (1986), “insanların belirlenen performans türlerine ulaşmak için gerekli olan eylem dizilerini düzenleme ve gerçekleştirme kapasitelerine ilişkin yargıları” tarzında ifade edilmektedir (Akt., Niles ve Bowlsbey, 2013). Bu kavram, kişinin sahip olduğu yeteneklerden çok neler başarabileceğine dair yargılarıyla alakalıdır. Bundan dolayı Bandura (1986), aynı yetenek seviyesinde olan iki kişiden biri daha başarılı olduğunu gösterdiği hallerde, aralarındaki fark büyük oranda bireylerin yeteneklerinden daha ziyade, yetenekleriyle alakalı düşünce tarzlarının sebep olabileceğini ortaya koymuştur (Akt., Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013). SBKK'nın en esaslı hipotezlerinden biri, bireyin bir konuda hiç olmazsa en alt seviyede beceriye sahip olduğu hallerde, öz-yeterlik aracılığıyla başarıya ulaşma ihtimalinin yükseleceğidir. Bireyler, öz-yeterlik inançları ile sahip oldukları yetenekleri en üst seviyede kullanabilecek, bu alandaki özelliklerini geliştirebilecek ve gelecekte bu alanda başarıya ulaşma ihtimallerini yükselteceklerdir (Lent, 2005).

Bir davranış veya davranışsal alana dair düşük öz-yeterlik bu davranıştan uzaklaşmaya neden olurken, yüksek öz-yeterliğin davranışa yaklaşmayı sağlar (Betz ve Luzzo, 1996). Öz-yeterlik inanışları, sosyal cinsiyet rolü algılama tarzları, düşük sosyoekonomik seviye, anne ve baba tutumları ve eğitim için elverişli durumlar gibi farklı etmenlerden etkilenebilmektedir (Betz, 2004).

Diğer bir kavram olan “sonuç beklentileri” kavramı ise, ortaya konulan belirli davranışların neticeleri veya getirileri ile ilgili inanışları içerir. Öz-yeterlik inançları, kişinin yetenek ve yeterlilikleri ile alakalıdır. Örnek olarak “Bunu yapabilir miyim?” sorusunu içerir. “Sonuç beklentileri” ise belli olan davranışların beklenen sonuçlarını içine alır. Örneğin, “Bunu yapmaya kalkışırsam sonucunda ne olacak?” sorusuna karşılık gelir. Öz-yeterlik ve sonuç beklentilerini insanların devam ettirmeyi tercih

ettikleri veya uzaklaştıkları aktiviteler gibi insan davranışına yön vermektedir. Buna ek olarak, sonuç beklentilerinin öz-yeterliğe bağlıdır. Mesela, birkaç sene önce diyet ile kilolarından kurtulan biri, kilo verebilme konusunda sahip olduğu öz-yeterliğe dayanarak “Eğer geçmişte tekrar perhize girersem, tekrar kilo verebilirim” bilgisini elde etmektedir (Lent, 2005).

Son kavram olan “kişisel hedefler” ise “Bunu yapmayı ne kadar istiyorum?” sorusunu içerir. Kişisel amaçlar, bireyin belirli bir aktiviteye dâhil olma ya da belirli bir sonuca ulaşmasını ifade eder. SBKK, tercih amaçları (bireyin devam ettirmek istediği aktivite ya da kariyer şekli) ve başarı amaçları (bir görev için seçilmiş olan bireyin sahip olmaya çalıştığı başarı seviyesi ya da vasfı) özelliği arasındaki farkı gösterir. Amaçlar, insanların eğitsel ve mesleki ilgilerinden yararlanmalarında önemli bir rol oynar. Kişisel amaçlara karar vermek, uzun zaman dışsal pekiştireçler olmadığında bile insanlara kendi eylemlerini organize etmede, rehberlik etmede ve devam ettirmede yardımcı olur (Lent, 2005).

2.2.11. Bilişsel Bilgiyi İşleme Kuramı

Bilişsel Bilgiyi İşleme Kuramı (BBİK), Sampson, Reardon, Peterson ve Lenz tarafından kişilere kariyer ve meslekle alakalı seçim yapmasına rehber olabilmek için geliştirilmiştir. Diğer bir ifadeyle, BBİK kişilerin doğru kariyer tercihleri yapmalarına yardım ederken tercihlerinde gereksinim duyacakları sorun çözme ve karar alma becerilerini geliştirmeyi hedefler (Sampson, Reardon, Peterson ve Lenz, 2004).

BBİK'nın, bireylerin meslek seçimi ile ilgili karar almaları konusundaki görüşleri şunlardır (Brown, 2002):

1. Kararlarımız his ve bilişlerimize dayanmaktadır,
2. Karar verme süreci, bir problem çözme aktivitesidir,
3. Karar verme yeterliliğimizin bilgiye dayanmaktadır ve bu süreç ise güzel anılara ve güdülenmeye dayanmaktadır,
4. Karar verme ömür boyu devam etmektedir ve tercihin niteliği problemlerin üstesinden ne kadar iyi gelebildiğimiz ile ilgilidir.

Bilişsel Bilgi İşleme Yaklaşımı iki önemli düşünce üzerine kurulmuştur. Bunlar (Sampson ve diğerleri, 2004):

Bilgiyi işleme alanları piramidi: Kişisel ve mesleki bilgi, karar verme yeteneği ve üst bilişleri içinde barındıran kariyer problemleri çözmeye ve karar vermeye yönelik içeriktir.

Karar verme döngüsü: İletişim, analiz, sentez, değerlendirme ve deneme aşamalarını kapsayan kariyer problemleri çözmeye ve karar vermeye yönelik süreçtir.

Bilişsel Bilgiyi İşleme Yaklaşımının, kariyer gelişimine ilişkin varsayımları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kariyer sorunlarını çözüme kavuşturma ve tercih yapmada, fikirlerimiz kadar hissettiklerimizin de payı vardır.
- Etkili kariyer sorununu çözüme kavuşturma ve tercih yapma süreci bilgi ile birlikte önceden kazanılmış bilginin üzerine aklı kullanma sürecini içermektedir.
- Kendimiz ve hayat dünyaya dair bildiklerimiz devamlı değişkenlik gösterir ve birbiri ile etkileşim halinde olurlar.
- Kariyere dair sorun çözme ve tercih etme birer yetenektir. Bütün yeteneklerde olduğu gibi öğrenmek ve üzerinde çalışmakla geliştirilebilmektedir.
- Bilişsel Bilgi İşleme Yaklaşımı terimi, “problem”, arzulanan ile hali hazırdaki durum arasındaki fark olarak tarif edilir.
- Sorun çözme hali hazırdaki durum ile amaçlanan durum arasındaki değişkenlik oranını azaltmaya dair hazırlık yapmaya olanak tanıyan bir dizi akıl yürütme sürecini içerir.
- Kariyer sorunları geçmişte yaşadığımız olayların sebep olduğu kişisel bilgiyi içerir.
- Bizim için en doğru tercihin ne olduğunu belirleyip harekete geçerken; ebeveyn, akran ya da dâhil olduğumuz kültürel grubun düşünceleriyle kendi düşüncelerimizin uyuşmasını sağlamada zorlanabiliriz.
- Genelde tercihlerimizi tartarken ulaşabileceğimiz kariyer bilgisinden etkileniriz.
- Toplumsal ve ekonomik alandaki devamlı çoğalan hızlı değişim, tercihimizin neticelerini tahmin edebilmemizi zor hale getirir.
- Amaca ulaşmak için bazı tercihler net ve tek tarafı gösterirken, bazı tercihler artı ve eksi unsurları olan birden fazla yönü gösterir.

- Bir kariyer tercihinde sıkça, ilk tercih edilen kararı etkinleştirmeye dair açıklığa kavuşturulması gereken bir dizi sorunları içerir.

2.2.12. Brown'un Değer Temelli Kariyer Yaklaşımı

Brown (1996), kariyer seçiminde değerlerin önemini hayli vurgulayan kuramcılardan biridir. Brown daha çok karar verme süreçlerinde değerlerin işlevlerini ve bu süreçlerin seçimler üzerindeki etkisini vurgu yapar. İnsanların iş değerleri ve işe yönelik tutumları sahip oldukları temel değerler sisteminden etkilenir. Birey yaşamı boyunca birçok önemli karar verir. Bu önemli kararlardan biri kariyer seçimidir ki değerlerle yakından ilgilidir. Brown'a göre, bireyin sahip olduğu kültürel ve iş değerlerinin bütününe değerler sistemini içermektedir (Akt., Yeşilyaprak, 2011).

Brown ve Crace (1996) değerler üzerinde yaptıkları araştırmalar sonucunda meslek danışmanlığına ilişkin temel kavramları şu temel kavramları önermektedir (Akt., Yeşilyaprak, 2011)

- Bireyin meslek seçiminde değerler, en önemli belirleyicidir. Kişi, değerlerini doyurabilecek ve en az çatışma yaşatacak mesleği seçme eğilimindedir. Değerler net değilse bireyler meslek seçiminde zorluk çekerler. Değerler netleşmişse bireyler motivasyon gücüyle doğru ve belirgin kararlar verebilirler.
- Değerler toplum tarafından kazanılmaktadır. Birey toplum tarafından kabul edilen değerler üzerine çok az sayıda yeni değerler ilave etmektedirler.
- Değerler aynı toplum içinde değişebilmektedir. Birey hazır bulunduğu toplumda birçok değişkenin etkisinde kalarak değerleri belirlemektedir. Bu değişkenlerden bazıları; kültür, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, sosyal etkileşim vb. durumlardır.
- Bireyde doyum, değerlerine uygun meslek seçmesiyle sağlanır. Birey geliştirmiş olduğu değerleriyle çevresi tarafından ödül ve ceza biçiminde geribildirimler alarak hedeflerine ulaşmak için stratejiler oluşturur.
- Yüksek performans gösteren bireyler, değerlerini net bilen, önceliklerini belirleyen ve kendi hedefine uygun değerler sistemini oluşturan bireylerdir.
- Meslek seçiminde ve kariyer gelişiminde oldukça önemli katkıda bulunan kuramsal yaklaşımlar; kariyer danışmanlığında, psikolojik danışmanlıkta, aile ve ruh sağlığı danışmanlığında vb. hususlarda kullanılabilirler.

2.3. Meslek Seçimini Etkileyen Etmenler

Meslek seçimi karmaşık bir davranıştır ve bu davranışın oluşup gelişmesinde bireyin yetenekleri, ilgileri, ihtiyaçları gibi psikolojik, sosyo-ekonomik düzeyi ve cinsiyet gibi sosyal etmenler etkili olmaktadır (Kuzgun, 2000). Özgüven'e (1994) göre, her bireyin "neyi ne kadar yapmak istediği" onun ilgisini, "neyi ne kadar yapabileceği" onun yeteneğini ve "ne kadar yaptığı" onun başarısını göstermektedir (Akt., Yeşilyaprak, 2012).

2.3.1. Yetenek

Yetenek, bireyin herhangi bir davranışı, bilgi veya beceriyi öğrenebilmek amacıyla doğuştan sahip olunan gizil gücün çevre ile etkileşim sonucu geliştirilmiş olup yeni öğrenmeler için hazır hale getirilmiş kısmı kapsamaktadır (Kuzgun, 2009). Kuzgun'un vermiş olduğu bu tanım incelendiğinde yetenek kavramının arka planında iki ana kaynağın olduğu görülmektedir. Birincisi, yeteneğin bireyin doğuştan getirilen ve ikincisi ise çevresel etmenlerin etkisiyle zamanla geliştirebilen bir özellik taşımasıdır (Yeşilyaprak, 2011).

Yetenek kavramını hayli andıran diğer bir kavram da beceridir ve çoğu zaman aynı anlamda kullanılmaktadır. Beceri ve yetenek kavramlarının anlamları birbirini andırmakta olup ikisi arasındaki ayırım oldukça zayıftır. Bireyin performansına yansıtacağı potansiyel yetenek olarak adlandırılırken; beceri kendisinden istenen işi yapabilecek yeterlilikte olması anlamına gelmektedir. Yetenek ve beceri kavramlarının her ikisinin de oluşumunda doğuştan getirilen özellikler ile çevresel faktörlerin payı olmakla beraber, yetenek kavramında doğuştan getirilen genetik özellikler daha baskınken, beceri kavramında çevresel faktörlerin daha etkin olduğu söylenebilmektedir (Yeşilyaprak, 2011).

Her bireyde genel ve özel yetenekler bulunmaktadır. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde danışmanın bireyin ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için öncelikle bilmesi gereken danışanın yetenekleridir. Danışanın genel ve kendine özgü yeteneklerinin bilinmesi yaşam planlarını yapmasında önemli rol oynamaktadır. Bunun için danışman tarafından uygun yetenek testleri öğrenciye uygulanması gereklidir ki bu sayede bireyin en iyi neleri yapabileceğini anlamasında gerekli müdahale hizmetlerini sunmaktır (Yeşilyaprak, 2011).

İnsanoğlunun sahip olduğu muhtemelen sınırsız sayıda yetenek vardır. Yalnız bütün yetenek alanlarını ölçmek mümkün olmadığı gibi işlevsel de değildir. Yeteneklerin değişik biçimlerde sınıflandırılması menşelerde karşımıza çıkmaktadır (Yeşilyaprak, 2011). Örnek olarak, Rotundo (2006) yeteneği, (1) *Zihinsel Yetenekler*, (2) *Psikomotor Yetenekler*, (3) *Duyusal veya Algısal Yetenekler* ve (4) *Fiziksel Yetenekler* olarak 4 temel grup halinde tanımlamaktadır (Rotundo, 2006). Bunları şu şekilde açıklamak mümkündür:

a) Zihinsel yetenekler: Daha önce düşünme, muhakeme, okuma yazma, matematik gibi zihinsel yeterlilikle alakalı olan yetenekleri kapsar.

b) Psikomotor yetenekler: Kaslar ve bedenle ilgili etkinliklerde ortaya çıkar. Bu yetenek etkinlik esnasında ortaya konan reaksiyon zamanı, hızı, duyarlılık, bedensel uyum ve faaliyetlerdeki beceri ile ilişkilidir.

c) Duyusal veya algısal yetenekler: Bir uyarıcıyı anlama ya da fark etmeyi sağlayan görme ya da işitme kapasitesi ile ilgilidir.

d) Fiziksel yetenekler: Kas gücü, kardiyovasküler dayanıklılık ve fiziksel hareketin kalitesi ile ilişkilidir.

Rotundo'ya (2006) göre bu yetenek tiplerinden kariyer ile en alakalı olan zihinsel yeteneklerdir (Rotundo, 2006).

Kuzgun (2009) ise ölçülebilen bir takım yetenek türlerini aşağıdaki gibi sınıflandırmaktadır:

1.Genel akademik yetenek (zekâ): Somut olmayan kavramları algılayabilme ve simgelerle düşünebilme gücüdür.

2.Sözel yetenek: Kelimelerin ve paragrafların içeriğini anlama, sözel kavramları anlama ve fikirleri net olarak anlatabilme gücüdür.

3.Sayısal yetenek: Rakamsal ilişkiyi fark edebilme, olguları matematiksel bağlantılar olarak yorumlayabilme, aritmetik işlemleri hızlı ve yanlışsız yapabilme gücüdür.

4.Uzay-mekân ilişkilerini görebilme yeteneği: Nesnelerin uzayda hareket ettikleri takdirde alacakları şekilleri hayal edebilme, bir nesnenin düzlem üzerindeki yapısını ve yapının döndürüldüğünde alacağı durumu kurgulayabilme gücüdür.

5.Şekil ilişkilerini görebilme yeteneği: Nesnelerdeki ya da şekillerdeki küçük detayları anlama, şekil ve gölgeleri görsel açıdan karşılaştırıp aralarındaki farkları görebilme yetisidir.

6.Büro işleri yeteneği: Yazılı bir metinde ya da tablodaki ayrıntıları fark edebilme, iki ayrı metindeki farklılıkları görebilme, kelime ve sayılardan oluşan metinlerdeki farkları ve var olan hataları görebilme ve düzeltebilme gücüdür.

7.Göz-el koordinasyonu yeteneği: Göz ve elleri birbirleriyle uyumlu olarak kullanabilme, fark edilen duruna uygun hızlı ve doğru bir kararla el kol tepkisi verebilme gücüdür.

8.Parmak becerisi yeteneği: Parmakları ustaca oynatma ve küçük nesnelere üzerinde hızlı ve eşit eşit olarak işlem yapabilme yetisidir.

9.El becerisi yeteneği: Elleri hızlı ve ustaca oynatabilme gücüdür. Aynı zamanda el becerisi yeteneği parmak becerisi yeteneğinden daha büyük bir beceridir ve hem kolların hem de vücudun oynatmasını gerektirmektedir.

Bireyin meslek seçimindeki en önemli faktörlerden biri kendisinde bulunan yeteneğin türü ve seviyesidir (Yeşilyaprak, 2011). Çeşitli mesleklerin gerektirdiği yetenek derecelerinde büyük ölçüde uyuşma vardır. İnsanlar çeşitli potansiyellere sahiplerdir ve bireyin yeteneklerine uygun birden fazla meslek bulunabilir (Kuzgun, 2009).

Yetenek ile meslek seçimi arasında orta derecede bir ilişki olduğu, ilişkinin yaş ve geçirilen yaşantılarla yükseldiği görülmektedir. Düşük yetenekli öğrencilerin genellikle yeteneklerinin üstünde meslek tercih etmelerine karşılık üstün yetenekli öğrencilerin yeteneklerinin altında mesleklere yönelmelerine ender rastlanmaktadır. Birey ilerleyen yaş dönemi sürecinde hem kendisini hem de çeşitli meslekleri daha iyi sınamasına ışık tutacak hayat sürdürmekte ve ilerleyen zamanlarda meslek seçimini yaparken o mesleğe girme imkanını ve becerilerini daha çok göz önünde bulundurmaktadır (Kuzgun, 2009).

2.3.2. İlgi

İlgi, bireyin bir kişiye, nesneye veya faaliyete karşı gösterdiği hoşlanma, hoşlanmama ya da ilgisiz kalma şeklindeki reaksiyon olarak tarif edilmektedir. Bu tarife göre bir cisim ya da etkinliğe karşı duyulan yaklaşma ve uzaklaşma da ilgi ile alakalıdır (Kuzgun 2000). Crites'e (1969) göre birey bir objeye doğru harekete hazırsa o objeden

hoşlandığını, bir objeden uzaklaşıyorsa ve kurtulmak istiyorsa ondan hoşlanmıyor demektir (Akt., Kuzgun 2000).

İlgiler, doğuştan gelen özellikler değildir, ancak küçük yaşlarda oluşmaya başlamaktadır (Kuzgun 2000; Yeşilyaprak, 2012). Tyler'e (1959) göre küçük çocuklar her şeye karşı yaklaşma reaksiyonu gösterebilmektedirler (Akt., Kuzgun 2000). Ginzberg ve diğerlerine göre (1951) ise ilgiler deneme döneminin billurlaşmaya başladığı 11-12 yaşları arasındaki dönemi kapsamaktadır (Akt., Kuzgun, 2000). Genel olarak bazı şeylere yaklaşma ve bazı şeylerden uzaklaşma eğitimleri 10-12 yaşlarına doğru meydana çıkmaktadır (Kuzgun, 2000). Özoğlu (1997), ilgi kavramını, "Bireyin, bir objeye, bir eyleme veya bir kimseye, olguya, belirli bir süreklilikle bağlanması, ilişki kurması" tarif etmektedir (Akt., Yeşilyaprak, 2012, s.278).

İlgiler ergenlik döneminde sık sık değişiklik göstermektedir, çünkü birey ilgileri konusunda olabildiğince kararsızdır. Böylesi durumlarda ilgilerin kararlılığı değerlendirme açısından ilgi envanterleri uygulanmaktadır. İlk ilgi envanteri Super ve Crites (1963) tarafından geliştirilen Strong Mesleki İlgi Envanteridir. Super ve Crites'e(1963) göre ilgi envanterinin farklı zaman aralıkları ile iki kere uygulanmasının çeşitli gruplarda değişik sonuçlar verdiğini ifade etmişlerdir. İlgilerde yaş ile birlikte artan bir kararsızlık söz konusudur, yaş ilerledikçe bireyin ihtiyaçlarında, değer yargılarında ve sosyo-ekonomik durumunda ortaya çıkacak değişikliklerin derecesine göre ilgilere de değişimler olabilmektedir (Akt., Yeşilyaprak, 2011).

Super ilgi alanlarını yedi başlık altında tanımlamaktadır (Akt., Kuzgun, 2000). Bunlar:

- **Bilimsel İlgi:** Doğal ve sayısal olayların neden ve nasıl olduğunu algılama, bilimsel bilgiye bir şeyler ekleme ve bu bilgiyi uygulama arzusunu ifade etmektedir. Doktorlar, biyologlar, sosyologlar, fizikçiler bu bilgiyi sahip kimselerdir.
- **Teknik veya Maddi İlgi:** Olayların nedeni ve şeklinden ziyade bilimsel bilginin uygulamaya nasıl dönüşeceği ile ilgilidir. Sadece bilmek değil aynı zamanda bilginin ne işe yaradığını da bilmek ister. Mühendisler ve teknisyenler bu ilgi türüne sahip bireylerdir.
- **Sosyal Yardım İlgisi:** Bu ilgi insanı insan olarak değerlendirmeyi, onları anlamayı, geliştirmeyi ve sorunlarına çözüm üretmeyi düşünen bireylerdir.

Öğretmenlik, sosyal hizmet, psikolojik danışmanlık vb. bu tür ilgiyi temsil eden mesleklerdir.

- **Sistemik İlgisi ya da İş Ayrıntıları İlgisi:** Bu ilgi işleri bir düzen içerisinde yapmayı içermektedir. Kayıt altına alma, dosya tutma, yazıları belli bir sisteme göre sıralama bu ilgi ile alakalı işlerden bilinmektedir. Burada odak “ayrıntı” üzerinde toplanmıştır. Muhasebeci, büro memuru ve satın alma memurları bu tür ilgi sahibi bireylerdir.
- **İş Teması İlgisi:** Bu ilgi insanları ikna etmekten ve bir ürünü satmaktan hoşlanmaz. Satış işleri, satış yönetimi gibi çalışan bireyler bu ilgi türünü taşır.
- **Edebiyat İlgisi:** Düşünceleri anlatabilme ya da başkalarını sözcüklerle etkileyebilme ilgisidir. Burada düşünceleri farklı ve etkin olarak ifade tarzı üzerinde durulmaktadır. Yazarlar, gazeteciler bu tür ilgiye sahip bireylerdir.
- **Müzik ve Sanat İlgisi:** İkisi de duyguların artistik yöntemlerle ifadesi ile alakalı olan bu ilgi alanları aslında birbirinden farklı yeteneklerle ilgilidir. Sanat ilgisi, plastik sanatlarla alakalıdır. Ressamlar, mimarlar bu tür ilgi sahibi bireylerdir.

Birey farklı alanlarda deneyim kazanarak hoşlandığı etkinlik türüne karar vermektedir. hangi etkinlikten hoşlanıp, hoşlanmadığına karar vermektedir. Bundan dolayı aile ve okul bireyin deneyim kazanmasını ve ilgilerinin oluşması için gerekli ortamları hazırlamalıdır. Bireyin bir etkinliği yapma isteğinin seviyesi onun ilgisini belirlemektedir (Yeşilyaprak, 2012).

Super (1963) bireylerin ilgilerinin belirlenmesinde şunları önermektedir (Akt., Yeşilyaprak, 2012). Bunlar:

1. Belirtilen/ ifade edilen ilgiler: Bireyin hoşlandığı şeyler ve ilgi alanlarının sorularak sözlü cevapların alınmasıdır.

2. Gözlenen/zahiri ilgiler: Bireyler hitap eden ve etmeyen etkinliklerin gözlemlenerek kaydedilmesi ve ilgi alanlarının buna göre belirlenmesidir.

3. Envanter ile belirlenen ilgiler: Birey ilgi duyduğu alanın bilgilerini de öğrenmeye çalışacaktır ve bundan dolayı başarı testinde ilgi duyduğu alanın sorularını doğru yanıtlayacaktır.

4. Test ile belirlenen ilgiler: Bireylere bir dizi eylemler, meslekler, meslek işleri sunulurken aralarında seçim yapmaları istenilmektedir. Birey yazarak kendini betimlemektedir. İlgili envanterlerinde birçok soru bulunabilmektedir. Sorular mümkün olduğunca dolaylıdır. Envanterler şahıslara ve topluluklara kolayca uygulanıp puanlanabilmektedir.

2.3.3. Mesleki Değer

Mesleki değerler, bireyin bir mesleki etkinlikten beklenen doyum sonucuna ulaştığında ortaya çıkmaktadır. Bir nevi bireyin bir faaliyet sonucunda ulaştığı doyum onun mesleki değerini göstermektedir. Meslek değerleri kavramı meslek görevlerinin yanı sıra bu görevlerin yürütüldüğü ortam ve elde edilen kazanç, ödül gibi sonuçlarda ortaya çıkan doyumunu anlatmaktadır (Kuzgun, 2000).

Mesleki değerler, iç kaynaklı (intrinsic) ve dış kaynaklı (extrinsic) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç kaynaklı değerler yetenekleri geliştirme, yaratıcılık, ilgi çekici iş etkinlikleri gibi işin önemi ile alakalı değerleri kapsamaktadır. Dış kaynaklı değerler ise kazanç, iş güvencesi, takdir, ödül gibi değerlerdir ve bireyin mesleğini icra ettiği iş yerinin koşullarından daha çok etkilenen doyum kaynaklarını meydana getirirler. Meslek seçme durumunda olan bireyler, bahsi geçen bu alanlardaki ihtiyaçlarının yoğunluğunu göz önüne alarak göre meslek değerlerini önem sırasına koymaktadırlar, böylece en önemli ihtiyaçlarını en uygun şekilde karşılayacağı düşündükleri mesleklere ilgi duymaktadırlar (Kuzgun, 2000).

Değerler yaş ve yaşantılarla birlikte değişiklik göstermektedir. Yaş ile birlikte bireyler daha çok realist olurlar ve maddi rahatlık, düzenli çalışma ve sosyal güvenceyi daha çok önemserler (Kuzgun, 2009).

Ginzberg ve diğerleri (1951), bireylerin meslek gelişiminde deneme döneminin üçüncü basamağını değer dönemi olarak belirtmektedirler. Bu yazarlara göre ilk sırada ilgilerini, daha sonra yeteneklerini benimseyen ve buna göre tercih yapan birey en son sırada da değerlerini fark etmekte ve meslek seçiminde değerlerini de göz önüne almaktadır. Gottfredson (1981) da çocukların meslekleri önce cinsiyet, toplumsal saygınlık (mesleki değeri) derecesine göre sonra yetenek ve ilgilerine uygunluğuna göre değerlendirdiklerini belirtmektedir (Kuzgun, 2009).

2.3.4. Meslek Seçimini Etkileyen Diğer Etmenler

Bireyin meslek seçimini etkileyen etmenler arasında cinsiyet, kişilik özellikleri ve benlik tasarımı, ilgiler, zihinsel yetenekler, özel yetenekler, akademik başarı, çevresel etmenler, anne-baba mesleği, ailenin değer yargıları, bireyin mesleki gelişim seviyesi ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi yer almaktadır (Gazioğlu ve İlgar, 2010; Kepçeoğlu, 2004).

Super, meslek seçimini etkileyen faktörleri altı grupta toplamaktadır (Akt., Gazioğlu ve İlgar, 2010). Bunlar:

1. Biyolojik faktörler: Bireyin bedensel özellikleri, cinsiyet, vücut yapısı, görsel ve işitsel durumlar vb. etmenlerden oluşmaktadır.

2. Sosyolojik faktörler: Bireyin hisleri, değerleri, aile bağları, bağlı olduğu akran çevresinin beklentileri ve baskıları, ailenin sosyal seviyesi ve yakın ilişki içerisinde olduğu diğer kişileri kapsamaktadır.

3. Psikolojik ya da kişisel faktörler: Bireyin ihtiyaçları, hisleri, görüşleri, değerleri, ilgileri ve yeteneklerini oluşturmaktadır.

4. Ekonomik faktörler: Ailenin ekonomik seviyesi, çevrenin ya da ülkenin genel ekonomik seviyesi, teknik gelişmeler ve bunların toplumun insan gücü ihtiyacı ile alakalı etkileri içermektedir.

5. Politik faktörler: Bireyin mesleğe girme imkânları, iş bulma imkânları, çeşitli eğitim ve yetiştirme imkanları, vb. durumları kapsamaktadır.

6. Şansla ilgili faktörler: Doğal afetler, işleri ve iş yerleri üzerinde etkili beklenmeyen olay ya da olaylar, iç ve dış savaşlar, vb. durumları içermektedir.

Okul Yaşantıları Etmeni: Okul ailenin uzantısıdır (Adler, 2015). Öğrencinin devam ettikleri okullar ile mesleki tercihler arasında ilişki vardır (Can, 2010). Zira okul kişilik gelişiminin bütünleştiği bir kurumdur (Gümüsel, 2013).

Kişiliğin Rolü: Bireylerin, neden farklı iş alanlarına girdikleri ile ilgilenen birçok kuramcı, kariyer seçimi sürecinde kişilik etkenlerinin rolünü, genel kişilik özellikleri, ilgiler ve değerleri incelemeleri sonucunda bireylerin bir biçimde kendi kişiliklerine göre kariyer seçimi yaptıklarına inanmışlardır (Can, 2010). Bireylerin öğrenme yaşantıları ile mesleki kişilik tipleri birbirleriyle ilişkilidir. Meslek seçimi ile

kişilik özellikleri arasındaki ilişki farklı yaklaşımlarla incelenmektedir. Eysenck'e göre içe dönük bireyler dışa dönük bireylere oranla, meslek icrasında daha çok odaklanmakla birlikte daha sık çalışırlar, kendilerine yetme ve iç gözlem yapma konusunda daha başarılı olmaktadır. İçe çekingen ve girişken kişilik özelliklerine sahip olan bireylerin mesleki yönelimleri de farklılık göstermektedir (Akt., Can, 2010).

Öz kavramı (self-consept) ve Öz-yeterlik (self-efficacy): Öz kavramı ile meslek arasındaki ilişkiyi ilk vurgulayan kuramcı Super'dir. Super öz kavramını bireyin kendini algılama şekli olarak tarif eder ve öz kavramının belirli bir gelişim sürecine bağlı olarak olgunlaştığını, bu şekilde bireyin öz kavramı ile meslek seçimi arasında bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Mesleki ilgiler ile öz-yeterlik inançları arasında da ilişki vardır. Mesleki ilgiler zaman içinde öz-yeterlik beklentilerinin bir parçası olarak yaygınlaşmaktadır. Öğrencilerin eğitimsel ve mesleki yetenekleri hakkındaki inançları, kariyer seçimi kararlarını etkilemektedir (Akt., Can 2010).

Çevresel Etmenler: Çevresel faktörler arasında; ailenin eğitim düzeyi, sosyal statü, aile amaç ve değerleri, arkadaş ve okul değerleri, içinde yaşanılan toplumun değerleri ve amaçları, baskın grupların ve bireyin toplumsal rol algıları yer almaktadır (Can, 2010). Akranların değerleri ve mesleki tercihleri de genç bireyin geleceğe yönelik düşüncelerini etkilemektedir. Ergenler bir yükseköğrenim programını veya bir mesleği seçerken hem kendi yaşıtında olanlardan hem de etraflarındaki yetişkinlerden etkilenir. Çevre, aile ile başartışma ve layan ve okulla devam eden önemli bir etki grubudur (Kulaksızoğlu, 2004).

2.3.5. Meslek Seçiminde Ailenin Etkisi:

Ergenin ilgileri, yaşantıları içsel değişimlerinin yanında aile gibi dışsal etmenlerden de etkilenmektedir. Ailenin, ergenin ilgileri üzerinde en azından iki biçimde güçlü etkisi bulunmaktadır. Birincisi; anne babaların ve onların çocuklarının genetik benzerliği, ikincisi ise, annenin ve babanın ilgileri arasındaki benzerliklerdir (Adams, 1995). Yapılan araştırmalarda, Asyalı- Amerikalı yetişkin çocukların kariyer seçimi ve kariyer gelişimi üzerinde ebeveyn etkisinin olduğu görülmüştür (Akt., Huang, 2017). Meslek seçiminde aile, ergen üzerinde oldukça belirleyicidir. Anne babalar ergenlerin meslek seçimi üzerinde oldukça etkili kişilerdir. Anne babaların aile içinde sergilemiş oldukları demokratik, otoriter ya da koruyucu tutumları çocukların meslek seçimindeki karar sürecini etkiler. Anne babaların meslek seçim süreci, meslek

seçiminde yetenek, ilgi ve değerler ve meslekler konusunda bilgi düzeyleri arttıkça çocuklarının meslek seçiminde verdikleri kararlar karşısında daha olumlu tutumlar sergilemektedirler.

Kuzgun (2008) anne ve babaların kariyer gelişimine etkisini şu noktalarda toplamıştır;

- Anne ve babalar çocuk yetiştirirken bireyin bazı yeteneklerini geliştirebilirken bazılarını önemsemeyebilir hatta engelleyebilir.
- Anne ve babalar bazı meslek türlerine karşı olumlu ve olumsuz algılarını çocuklarına benimsetebilir ve onların değer hiyerarşisini oluşturabilir.
- Anne ve babalar çocuklardaki benlik algısının oluşumunda ana röle sahiptirler.

Kısaca bireyin meslek seçimi sürecini etkileyen faktörlerin fazla ve karmaşık olması eğitim sürecindeki mesleki rehberlik uygulamalarında öğrencileri tanıma çalışmalarının boyutlarını da arttırmaktadır. Bundan dolayı psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde bütün boyutlar için önemli görünen öge öğrencilerin tanınması ve onların kendilerini tanıtabilmesi çalışmalarının mümkün olduğunca fazla yer verilmesidir (Çakır, 2004).

2.4. Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu

Ergen bireyler yaşadıkları gelişim döneminin ana özelliği ile alakalı karar verme ve seçim yapma konularında büyük oranda yaşamaktadır. Araştırmalarda ailelerin özellikle de ebeveynlerin bu yaşanan belirsizliğin aza indirgenmesinde hatta tamamen yok edilmesinde çok önemli bir rol taşıdıkları bulgusuna ulaşılmıştır (Whiston ve Keller, 2004).

Ebeveynler ve ergenlerin, ergenlerin kariyer hedefleri ve beklentileri hakkında anlaşılabilir ve anlaşamayacaklarını ölçerek elde edilir. Böyle bir anlaşmayı her zaman başarmak kolay değildir çünkü bu anlaşma, ebeveynlerin ve ergenlerin birbirlerinin tercihlerini bilmesine ve birbirleriyle olan iletişimlerine bağlıdır (Sawitri ve diğerleri, 2012). Araştırmanın, ebeveyn ve ergen hedefleri ve beklentileri arasında anlaşma olduğunda, ergenler için kariyer gelişimi daha olumlu (Otto, 2000), ebeveyn ve ergen hedefleri ve beklentileri arasında farklılıklar olduğunda ergen kariyer gelişiminin

engellendiğini ve olumsuz sonuçları olacağı söylenebilir (Leung, Hou, Gati, ve Li, 2011; Sawitri ve diğerleri, 2012).

Birey ve çevre arasındaki uyum, davranışın birey ve çevre arasındaki karşılıklı bir ilişkinin sonucu olduğunu vurgulayan etkileşimci bir bakış açısını (Bronfenbrenner, 1986) yansıtır. Geleneksel olarak, iki alt etki alanları bu uyumun önemli bileşenleri olarak kabul edilmiştir (Kristof, 1996). Bunların ilki, bireyin özellikleri çevre ile bir bütün oluşturduğunda ya da eksik olana katkıda bulunduğunda yani; bireyler, karşısındakinin istek ve ihtiyaç duyduğu şeyleri sağladığı zaman meydana gelen *tamamlayıcı* bir uyumdur (Muchinsky ve Monahan, 1987, s. 271). İkinci alt etki alanı, bireyler kendi çevrelerinde başkaları ile uyuşan ya da benzer özelliklere sahip olduğunda yani; bireyler kendi değerleri, amaçları, kişilik ve fikirleri kapsamında kendilerini kendi etraflarındaki kişiler gibi algıladıklarında meydana gelen *destekleyici* uyumdur (Cable ve Edwards, 2004; Muchinsky ve Monahan, 1987; Sekiguchi, 2004). Her iki uyum türüne de sahip olan bireyler hem sosyal hem de bireysel açıdan kendilerini daha bütün ve güvende hissetmektedirler. Bunun tersi bir durumda ise gerginlik ve stres yaşanmaktadır.

2.5. Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu ile İlgili Yurt Dışı Araştırmalar

Koeh ve diğerleri (2016) tarafından yapılan araştırmada, devlet üniversitelerinde okumakta olan öğrencilerin kariyer seçimini etkileyen ailesel faktörler, akran etkileri ve aldıkları rol modelleri değerlendirmek amaçlanmıştır. Araştırmada Kenya'nın Eldoret Üniversitesinde okuyan toplam 210 öğrenciden veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin kariyer seçiminde etkili olan faktörlerin sırasıyla ebeveyn tavsiyelerini, kardeş tavsiyeleri ve ebeveyn geliri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmaya göre taşrada yaşayan ergenler, kentlerde yaşayan ergenlere göre kariyer seçiminde daha fazla ebeveyn yardımına başvurmuşlardır. Ayrıca ergenler kariyer seçiminde, akranlarından çok ailelerinden etkilenmişlerdir.

Guan ve diğerleri (2015) tarafından yapılan çalışmada kariyer bazlı ebeveyn davranışlarının Çinli üniversite öğrencilerinin kariyer keşfi ve kariyer uyumu üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırmaya toplam 244 öğrenci ve 244 ebeveyn katılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, yüksek seviyedeki ebeveyn desteği ve düşük seviyedeki ebeveyn müdahalesinin Çinli öğrencilerin kariyer keşfi üzerinde olumlu etki yapmaktadır. Ebeveyn kariyer uyum eksikliği, ergenlerin kariyer uyumu üzerinde

doğrudan negatif bir etkisi oluşturmaktadır. Araştırmada üç konu göze çarpmaktadır: aile kariyer uyumu, ebeveyn desteği ve ergen kariyer keşfi üzerindeki ebeveyn müdahalesi.

Sawitri ve Dewi (2015) tarafından yapılan araştırmada akademik uyumun ve ebeveyn uyumunun Endonezyalı öğrencilerin kariyer keşfi ile arasındaki ilişkiler incelemektir. Araştırmaya Semarang’da bir devlet üniversitesinden %53.6’sı kız ve %46.4’i erkek, toplam 125 öğrenci katılmaktadır. Araştırma sonucunda ebeveyn ile uyumun, kariyer keşfi ve akademik uyum arasında aracı bir rolü olduğu göstermektedir. Ayrıca akademik uyumun kariyer keşfi ile doğrudan ve dolaylı olarak pozitif bir ilişkisi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Noack ve diğerleri (2010) tarafından yapılan çalışmada, ergenlerin mesleki keşiflerinde okul ve ebeveynin etkileri incelenmiştir. Araştırmaya Almanya’daki yüksek ve düşük seviyedeki okullarda eğitim gören 6., 8. ve 10. sınıf öğrencileri katılmıştır. Araştırma bulgusuna göre düşük seviyeli okullardan gelen öğrenciler yüksek seviyedeki okullardan gelenlere göre daha geniş çaplı araştırmalar yapmaktadırlar. Ayrıca araştırmada, kız öğrencilerin erkeklerden daha araştırmacı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. 10. Sınıf öğrencilerinin diğer sınıflara oranla daha güçlü araştırmalar yaptığı, pozitif ebeveynlik, değişikliklere açık olma ve değişiklikleri kabul etme ile ergenlerin keşif edici yönü arasında ilişki olduğu görülmüştür.

Paloş ve Drobot (2010) tarafından yapılan çalışmada, kariyer seçiminde ergenin kararı üzerindeki etkiye sahip olan ailesel bazı değişkenleri incelenmiştir. Araştırmaya lise son sınıfa devam etmekte olan toplam 60 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda, ergenin kariyer seçiminde aileden aldıkları destek; anne baba modeli, ergen tarafında geliştirilen bağlanma şekli ve ebeveynlerin eğitim seviyesi değişkenlerinin etkilediği görülmüştür. Şefkatli, hoşgörülü ve güdüleyici ebeveynler ergenlerin mesleki gelişimine daha aktif bir şekilde katılmaktadırlar. Ayrıca araştırma sonucunda ergenin kariyer ile ilgili planlama sürecinde annenin bilgi aktarma konusunda; sınıf arkadaşlarından diğer arkadaşlarından, akrabalarından, okul rehber öğretmeninden hatta babasından daha fazla dâhil olduğu görülmüştür. Anne babanın eğitim seviyesinin ergenin kariyer seçiminde verilen destek tarzını etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Dietrich ve Kracke (2009) tarafından yapılan çalışmada, ebeveynlerin kariyerle ilgili davranışları ile kariyer keşfi ve karar verme zorlukları arasındaki ilişki

incelenmiştir. Araştırma sonucunda ebeveyn desteğinin kariyer keşfi ile pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkili olduğu, müdahale ve ilgi eksikliğinin kariyer karar verme zorlukları ile ilişkili olduğu görülmüştür. Bununla birlikte müdahale ve ilgi eksikliğinin, destek ve kariyer keşfi ilişkisinde modaratör değişken olduğu görülmüştür.

Tang, Pan, ve Newmeyer (2008) tarafından yapılan araştırmanın amacı lise düzeyi öğrencilerinin kariyer seçimleri, kariyer ilgileri, sonuç beklentileri, kariyer öz yeterlikleri, cinsiyetleri ve öğrenme tecrübeleri arasındaki etkileşimsel ilişkileri incelemektir. Araştırma, Amerika'da orta batı eyaletinde okumakta olan 81'i kız ve 60'i erkek toplam 141 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan lise öğrencilerin yaş ortalaması 15'tir. Yapılan araştırmanın sonucunda, kız öğrencilerinin erkek öğrencilere oranla, insanlarla ve fikirlerle çalışma gerektiren mesleklere karşı daha yüksek bir öz yeterliğe sahip oldukları ve daha fazla ilgi gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca kız öğrencilerin kendilerini ifade etmeyi ve başkalarına yardımcı olmayı gerektiren meslekleri daha yüksek ihtimalde seçtikleri belirlenmiştir. Bunun tersine, erkek öğrencilerin de eşya ve bilgi içeren meslekleri daha yüksek ihtimalde seçtikleri ve bu alanda daha fazla öz yeterliğe sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Son olarak kariyer seçiminde kız öğrencilerin içsel motivasyon (başkalarına yardım etme, bağımsız olma gibi) ile hareket ettikleri anlaşılmıştır.

Nota ve diğerleri (2007) tarafından yapılan çalışmada, kariyer öz yeterliliğinin aile desteği ile kariyer kararsızlığı arasındaki ilişkideki aracı rolü incelenmiştir. Araştırmanın bulguları kariyer arama öz yeterliğinin, aile desteği ve kariyer kararsızlığı arasındaki ilişkide aracı rolü olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte aile desteğinin kariyer arama öz yeterliği ile ve kariyer arama öz yeterliği ilişkili olduğu görülmüştür.

2.6. Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu ile İlgili Yurt İçi Araştırmalar

Yılmaz ve Gündüz (2018) tarafından lise öğrencileri arasında meslek seçimine yönelik kararsızlık ve kariyer kaygısı arasındaki ilişkiye ailenin etkisini incelemişlerdir. Çalışma grubu, Nevşehir il merkezindeki farklı liselerde eğitim gören 11. ve 12. Sınıflarda okumakta olan toplam 444 öğrenci (245 kız, 199 erkek) katılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda bireylerde yaşanan mesleki kararsızlık ile aile ve kariyer kaygıları arasında anlamlı bir etki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada bireylerde mesleki

kararsızlık seviyeleri yükseldikçe aile etkisine ve meslek seçimine yönelik yaşanan kariyer kaygılarının da yükseldiği sonucu elde edilmiştir.

Özyürek ve Atıcı (2016) yaptıkları çalışmada, üniversite öğrencilerinin meslek seçiminde yardımcı olunan kaynakların belirlenmesini incelemişlerdir. Lisedeki öğrencilerin meslek seçme kararlarında okuldaki danışmanları ve aile, arkadaşlar, öğretmenler ve basındaki çeşitli kaynaklar etkili olmaktadır. Araştırmalarında bu kaynakların meslek seçme kararlarındaki etki gücü üniversiteye henüz başlamış 192 öğrenci üzerinde incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre kız öğrencilerden seçimin fen puan türünde yapan ve yetenek seviyesi yüksek olanlar yerleşilen programı ilk sırada tercih edenlerin ve yerleştikleri programa karşı istekli olanların daha fazla kaynağa başvurduğu saptanmıştır. Buna ek olarak dersane eğitimine devam eden öğrencilerin bu süreçten büyük oranda fayda sağladıkları bulunurken okul ve dersane bünyesindeki rehber öğretmenlerin kayda değer bir yardım kaynağı olduğu konusunda güçlü bir kanıt elde edilmemiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren, örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve toplanan verilerin analizine ilişkin bilgiler açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma, bir nedensel karşılaştırma araştırmasıdır. Nedensel karşılaştırma araştırmaları var olan, doğal olarak ortaya çıkmış bir durum ya da olayın nedenlerini ve bu nedenlere etki eden değişkenleri ya da bir etkinin sonuçlarını belirlemeye yönelik yapılan araştırmalardır (Büyüköztürk, 2002).

3.2. Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın verileri, 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılı bahar döneminde Adana il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı dört farklı liseden (Adana Fen Lisesi, Adana Farabi Anadolu Lisesi, Adana İmam Hatip Anadolu Lisesi ve İstanbul borsası Meslek Lisesi) toplanmıştır.

Araştırmanın nedensel karşılaştırma grubunu oluşturmak için adı geçen okullardaki 9., 10., 11. ve 12. sınıf düzeyinde toplam 526 öğrenci tesadüfi olarak katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %26.5'i (n=79) 9.sınıf, %26.8'i (n=80) 10.sınıf, %26.2'si (n=78) 11.sınıf ve %20.5 (n=61) 12.sınıf oluşturmaktadır. Öğrencilerin %23.7'si (n=131) kız; %71.6'sı (n=395) erkektir. Lise öğrencilerin yaşları, 15-18 arasında değişmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama araçları olarak “**Kişisel Bilgi Formu**” ve “**Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyum Ölçeği**” kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Kişisel Bilgi Formu, okul türü, cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, akademik başarı düzeyi, anne-baba öğrenim düzeyi, öğrencinin ileride seçmek istediği meslek, anne-babanın öğrenciden ileride seçmesini bekledikleri meslek

ve öğrencinin meslek seçimi konusunda kimden yardım aldığını belirlemeye yönelik soruları içermektedir.

3.3.2. Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyum Ölçeği (EEKUÖ)

Bu araştırmada Sawitri, Creed, ve Zimmer-Gembeck, (2012) tarafından geliştirilen Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyum Ölçeği (The Adolescent-Parent Career Congruence Scale)'nin Akın ve diğerleri (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan formu kullanılmıştır. EEKUÖ formuna ulaşmak ve araştırmada kullanmak için araştırmacı tarafından ölçeği Türkçeye uyarlayan çalışma ekibinden Prof. Dr. Ahmet Akın ile e-posta yoluyla iletişim kurulmuş ve ölçeğin kullanılmasına ilişkin gerekli izin alınmıştır. EEKUÖ öğrencilerin algıladıkları kariyer kararı açısından ergen ve anne babası arasındaki kariyer uyumu özelliklerini ölçme amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek toplam 12 maddeden ve “Tamamlayıcı Uyum (7 madde)” ve “Destekleyici uyum (5 madde)” olmak üzere 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Örnek öğeler “*Anne-babam ve ben mesleki anlamda benzer ilgilere sahibiz.*” (Tamamlayıcı uyum) ve “*Annem ve babam gelecekteki kariyerimle ilgili planlarımda beni onaylar.*” (Destekleyici uyum). Ölçek maddeleri 6’li Likert tipinde olup, ölçeğin puanlanması ve değerlendirmesinde her bir maddeye birden altıya kadar puanlar verilmektedir. “En düşük puan=1: Tamamen katılmıyorum” ve “En yüksek puan=6: Tamamen katılıyorum” şeklindedir. İki alt boyuttaki maddelerin her birine ait puanlar toplanarak alt boyut puanları elde edilmektedir. Ölçekten tamamlayıcı uyum alt boyutu için en düşük 7, en yüksek 42; destekleyici uyum alt boyutu için en düşük 5, en yüksek 30 puan alınmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, yüksek kariyer uyum özelliği olarak yorumlanabilmektedir. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Bu araştırmanın değerlendirmesi ölçekten elde edilen toplam puana göre yapılmıştır.

Orijinal EEKU Ölçeğin Geçerlik ve Güvenirliği: Geliştirilen 12 maddelik Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Ölçeğinin, yapı geçerliği, doğrulayıcı faktör analizi uyum indeksi değerleri: $X^2= 123.71$, $sd= 45$, $X^2 / sd = 2.75$, $GFI= 0.98$, $CFI= 0.99$, $TLI= 0.98$ ve $RMSEA= 0.04$ olarak bulunmuştur. Maddelerin faktör yükleri ise 0.67 ile 0.98 arasında sıralanmaktadır. Tamamlayıcı uyum ve destekleyici uyum alt ölçekler, sağlam bir iç tutarlılığa ve gelecek vaat eden ilk geçerliliğe sahiptir. Cronbach’ın alt ölçekler için alfa katsayıları, tamamlayıcı uyum alt boyutu için 0.83, destekleyici uyum alt boyutu için 0.80’dir. Bu ölçek için iç güvenirliliği gösterir. Alt ölçekler arasındaki ılımlı ilişki, birbirlerinden bağımsız olduklarını, ancak algılanan uyumluluk ile ilgili olarak

örtüşen taraflarının olduğunu göstermektedir. Bu örtüşme, faktör yapısının test edilmesiyle ve Cronbach'ın ölçeğin bütünü (12 maddesi) için 0.87 alfa katsayısı ile desteklenmiştir. (Sawitri ve diğerleri, 2012).

EEKUÖ Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirliği: Geliştirilen 12 maddelik Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyum Ölçeğinin Türkçeye Uyarlamasında, yapı geçerliği, doğrulayıcı faktör analizi uyum indeksi değerleri: $X^2= 135.74$, $sd= 45$, $GFI= 0.93$, $CFI= 0.96$, $NFI= 0.94$, $NNFI= 0.94$, $IFI= 0.96$, $RFI= 0.91$, $RMSEA= 0.081$ ve $SRMR= 0.50$ olarak bulunmuştur. Maddelerin faktör yükleri ise 0.57 ile 0.87 arasında sıralanmaktadır. Cronbach'ın alt ölçekler için alfa iç tutarlık katsayıları, tamamlayıcı uyum alt boyutu için 0.90, destekleyici uyum alt boyutu için 0.85'tir. Cronbach'ın ölçeğin bütünü (12 maddesi) için 0.92 alfa katsayısı ile desteklenmiştir. Madde analizinde ise, Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu, Düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları 0.52 ile 0.76 arasında sıralanmaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla araştırma kapsamına alınan okullardan ölçek uygulamaları için gerekli izinler alındıktan sonra, araştırmacı tarafından çoğaltılmış "Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyum Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu" 9., 10., 11. ve 12. sınıflara uygulanmıştır. Ölçme araçları her bir sınıfta bir ders saatinde uygulanmıştır. Uygulama ortalama 15- 20 dakika sürmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada Türkçeye uyarlanan Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyum Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılarak elde edilen veriler araştırmacı tarafından kontrol edildikten sonra SPSS 23 bilgisayar istatistik paket programına aktarılmıştır. Eksik doldurulan formlar çıkarıldıktan sonra 526 katılımcıya ait veri kalmıştır. Normalliğin kontrolünde Ortalama (Mean: 51.35), Ortanca (Median: 52.00) ve Tepedeğer (Mode: 72.00) değerler almışlardır. Puanların dağılım grafiği de kabul edilebilir derecede normale yakın görünmektedir. Analizlerde gruplar arasındaki farkın olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. ANOVA testi sonucunda anlamlı farkın belirlendiği gruplar arasında farkın hangi grup ya da gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla çoklu karşılaştırma

testleri kullanılmıştır. Grup varyanslarının eşit dağıldığı durumlarda, ortalama puanların çoklu karşılaştırılmasında “Scheffe” testi, grup varyanslarının eşit olmadığı durumlarda ise “Dunnet’s C” testi kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2002; Can, 2017). Araştırmada anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Kişisel Bilgilere İlişkin Bulgular

Lise öğrencilerden elde edilen kişisel bilgilere ilişkin frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları Tablo-1'de gösterilmiştir. Ayrıca lise öğrencilerinin ileride seçmek istedikleri mesleğe göre frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları Tablo-2'de gösterilmiştir.

Tablo 1:
Lise Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Değişkenler	f	%	
Okul Türü	Fen Lisesi	107	20.3
	Anadolu Lisesi	142	27.0
	İmam Hatip Lisesi	122	23.2
	Meslek Lisesi	155	29.5
Cinsiyet	Kız	131	24.9
	Erkek	395	75.1
Yaş	15 yaş	106	20.2
	16 yaş	112	21.3
	17 yaş	180	34.2
	18 ve üstü yaş	128	24.3
Sınıf düzeyi	9.sınıf	135	25.7
	10.sınıf	122	23.2
	11.sınıf	122	23.2
	12.sınıf	147	27.9
Akademik başarı düzeyi	Düşük (0-54)	61	11.6
	Orta (55-69)	177	33.7
	Yüksek (70-84)	138	26.2
	En yüksek (85-100)	150	28.5
Baba öğrenim düzeyi	Okur-yazar değil	30	5.7
	İlkokul mezunu	154	29.3
	Ortaokul mezunu	152	28.9
	Lise mezunu	102	19.4
	Ön lisans, lisans ve üstü	88	16.7
Anne öğrenim düzeyi	Okur-yazar değil	88	16.7
	İlkokul mezunu	178	33.8
	Ortaokul mezunu	126	24.0
	Lise mezunu	72	13.7
	Ön lisans, lisans ve üstü	62	11.8

Tablo-1’de görüldüğü gibi, lise öğrencilerin 107’si (%19.4) Adana Fen Lisesi, 142’si (%25.7) Adana Anadolu Lisesi, 122’si (%22.1) İmam Hatip Lisesi ve 155’i (%28.1) İstanbul Borsa Endüstri Meslek Lisesinde okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin 131’i (%23.7) kız; 395’i (%71.6) erkek öğrencidir. Öğrencilerin 106’sı (%20.2) 15 yaş, 112’si (%21.3) 16 yaş, 180’i (%34.2) 17 yaş, 128’i (%24.3) 18 ve üstü yaş grubundan oluşmaktadır. Öğrencilerin 135’i (%24.5) 9.sınıf, 122’si (%22.1) 10.sınıf, 122’si (%22.1) 11.sınıf ve 147’si (%26.6) 12.sınıfa devam etmektedir. Öğrencilerin 61’i (%11.6) başarı düzeyi düşük (0-54) arası, 177’si (%33.7) başarı düzeyi orta (55-69) arası, 138’i (%26.2) başarı düzeyi yüksek (70-84) arası ve 150’si (%28.5) başarı düzeyi en yüksek (85-100) arası bulunmaktadır. Öğrencilerin baba eğitim düzeyi; 30’u (%5.7) okur-yazar değil, 154’ü (29.3) ilkokul mezunu, 152’si (%28.9) ortaokul mezunu, 102’si (%19.4) lise mezunu ve 88’i (%16.7) ön lisans, lisans ve üstü mezunudur. Öğrencilerin anne eğitim düzeyi; 88’i (%16.7) okur-yazar değil, 178’i (33.8) ilkokul mezunu, 126’sı (%24.0) ortaokul mezunu, 72’si (%13.7) lise mezunu ve 62’si (%11.8) ön lisans, lisans ve üstü mezunudur.

Tablo 2:

Lise Öğrencilerin İleride Seçmek İstedikleri Mesleğe Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Öğrencinin İsteddiği Meslek	f	%
Doktor	96	18.3
Mühendis	94	17.9
Polis	92	17.5
Asker	47	8.9
Öğretmen	39	7.4
Ön sağlık hizmetleri	29	5.5
Mimar	16	3.0
Hemşire	14	2.7
Hukuk	10	1.9
Memur	9	1.7
İmam	5	1.0
Diğer	75	14.3
Toplam	526	100.0

Tablo-2’de görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin ileride seçmek istedikleri meslekler sırasıyla 96’sı (%18.3) “Doktor”, 94’ü (%17.9) “Mühendis”, 92’si (%17.5) “Polis”, 47’si (%8.9) “Asker”, 39’u (%7.4) “Öğretmen”, 29’u (%5.5) “Ön Sağlık Hizmetleri” (Diş Hekimliği, Diyetisyen, Eczacı, Acil Tıp Teknisyeni, Psikolog ve

Ambulans Şoförü), 16'sı (%3.0) "Mimar", 14'ü (%2.7) "Hemşire", 10'ü (%1.9) "Hukuk" (Hâkim, Savcı ve Avukat), 9'u (%1.7) "Memur", 5'i (%1.0) "İmam" oluşturmaktadır. Ayrıca yüzde birden daha az sıklıkla seçilen meslekler diğer grubunda yer almaktadır ve 75'i (%14.3) "Diğer" (Oyunculuk, Veteriner, Ticaret, Müteahhit, Araba Tamircisi, Kuaför, Sporcu, Turist Rehberi, Film Yöneticisi, İş Adamı vb.) oluşturmaktadırlar.

Tablo 3:

Lise Öğrencilerinin Annelerinin Öğrenciden Gelecekte Seçmesini Bekledikleri Meslek Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Annenin Öğrenci İçin İsteddiği Meslek	f	%
Doktor	132	25.1
Mühendis	81	15.4
Polis	74	14.1
Öğretmen	62	11.8
Asker	31	5.9
Ön sağlık hizmetleri	21	4.0
Hemşire	20	3.8
İmam	18	3.4
Memur	15	2.9
Hukuk	12	2.3
Mimar	11	2.1
Diğer	49	9.3
Toplam	526	100.0

Tablo-3'te görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin annelerinin öğrenciden ileride seçmesini bekledikleri meslekler sırasıyla 132'si (%25.1) "Doktor", 81'i (%15.4) "Mühendis", 74'ü (%14.1) "Polis", 62'si (%11.8) "Öğretmen", 31'i (%5.9) "Asker", 21'i (%4.0) "Ön Sağlık Hizmetleri" (Diş Hekimliği, Diyetisyen, Eczacı, Acil Tıp Teknisyeni, Psikolog, Psikoloji, Genetik mühendisliği ve Ambulans Şoförü), 20'si (%3.8) "Hemşire", 18'i (%3.4) "İmam", 15'i (%2.9) "Memur", 12'si (%2.3) "Hukuk" (Hâkim, Savcı ve Avukat), 11'i (%2.1) "Mimar" oluşturmaktadır. Ayrıca yüzde birden daha az sıklıkla seçilen meslekler diğer grubunda yer almaktadır ve 49'u (%9.3) "Diğer" (Oyunculuk, Veteriner, Ticaret, Müteahhit, Araba Tamircisi, Kuaför, Sporcu, Turist Rehberi, Film Yöneticisi, İş Adamı).

Tablo 4:

Lise Öğrencilerinin Babalarının Öğrenciden Gelecekte Seçmesini Bekledikleri Meslek değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Babanın Öğrenci İçin İsteddiği Meslek	f	%
Doktor	124	23.6
Mühendis	85	16.2
Polis	74	14.1
Öğretmen	41	7.8
Asker	38	7.2
İmam	25	4.8
Memur	18	3.4
Hemşire	17	3.2
Ön sağlık hizmetleri	15	2.9
Mimar	12	2.3
Hukuk	11	2.1
Diğer	66	12.5
Toplam	526	100.0

Tablo-4'te görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin babalarının öğrenciden ileride seçmesini bekledikleri meslekler sırasıyla 124'ü (%23.6) "Doktor", 85'i (%16.2) "Mühendis", 74'ü (%14.1) "Polis", 41'i (%7.8) "Öğretmen", 38'i (%7.2) "Asker", 25'i (%4.8) "İmam", 18'i (%3.4) "Memur", 17'si (%3.2) "Hemşire", 15'i (%2.9) "Ön Sağlık Hizmetleri" (Dış Hekimliği, Diyetisyen, Eczacı, Acil Tıp Teknisyeni, Psikolog, Psikoloji, Genetik mühendisliği ve Ambulans Şoförü), 12'si (%2.3) "Mimar", 11'i (%2.1) "Hukuk" (Hâkim, Savcı ve Avukat) ve 66'sı (%12.5) "Diğer" (Oyunculuk, Veteriner, Ticaret, Müteahhit, Araba Tamircisi, Kuaför, Sporcu, Turist Rehberi, Film Yöneticisi, İş Adamı vb.).

Tablo 5:

Lise Öğrencinin Seçmek İstedikleri Meslek ile Öğrencinin Babasının Öğrenciden Seçmesini Beklediği Meslek Değişkeni Arasındaki Uyum Düzeyinin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Uyum Değişkeni	f	%
Uyumlu	372	70.7
Uyumlu değil	154	29.3
Toplam	526	100.0

Tablo-5'te görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin ileride seçmek istedikleri meslek ile öğrencilerin babalarının öğrenciden seçmesini beklediği meslek uyumu açısından, 372 (%70.7) kişi uyumlu ve 154 (%29.3) kişinin ise uyumlu olmadığı görülmektedir.

Tablo 6:

Lise Öğrencilerinin Seçmek İstedikleri Meslek ile Öğrencinin Annesinin Öğrenciden Seçmesini Beklediği Meslek Değişkeni Arasındaki Uyum Düzeyinin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Uyum Değişkeni	f	%
Uyumlu	358	68.1
Uyumlu değil	168	31.9
Toplam	526	100.0

Tablo-6'da görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin ileride seçmek istedikleri meslek ile öğrencilerin annelerinin öğrenci için seçtiği meslek uyumu açısından, 358 (%68.1) kişi uyumlu ve 168 (%31.9) kişinin ise uyumlu değildir.

Tablo 7:

Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Kimden Yardım Aldıkları Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Değişken	f	%
Anne-baba	204	38.8
Kendim	154	29.3
Diğer akrabalar	47	8.9
Öğretmen	37	7.0
Okul rehberlik servisleri	33	6.3
Arkadaş	29	5.5
Meslek çalışanları	22	4.2
Toplam	526	100.0

Tablo-7'de görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin meslek seçiminde 204'ü (%38.8) anne ve babasından, 154'ü (%29.3) öğrencinin kendisi, 47'si (%8.9) diğer akrabalarından, 37'si (%7.0) öğretmenlerinden, 33'ü (%6.3) okul rehberlik servislerinden, 29'u (%5.5) arkadaş grubundan ve 22'si (%4.2) meslek çalışanlarından yardım aldıkları görülmektedir.

4.2. Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumunun Bağımsız Değişkenler Açısından İncelenmesine Yönelik Bulgular

Bu başlıkta lise öğrencilerinin, Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumunu Ölçeğinden aldıkları puanları belirlenen okul türü, cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, akademik başarı düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, öğrencinin ileride seçmek istediği meslek, anne ve babanın öğrenciden ileride seçmesini bekledikleri meslek ve öğrencinin meslek seçimi konusunda kimden yardım aldığı değişkenleri açısından incelenmesine ilişkin bulgular sunulmuştur.

4.2.1. Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumunu ve Okul Türü

Lise öğrencilerinin ergen- ebeveyn kariyer uyumu puanları okul türü değişkeni açısından analiz sonuçları Tablo-8’de ve Tablo-9’da sunulmuştur.

Tablo 8:

Lise Öğrencilerinin Okul Türü Değişkenine Göre Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumunu Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler Analizi (N=526)

Lise türü	N	$\bar{X}$	Ss
1) Fen Lisesi	107	52.91	12.94
2) Anadolu Lisesi	142	48.94	14.85
3) İmam Hatip Lisesi	122	50.34	14.03
4) Meslek Lisesi	155	53.30	12.68

Tablo 9:

Lise Öğrencilerinin Okul Türü Değişkenine Göre Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumunu Puanlarına İlişkin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	1801.022	3	600.341	3.216	0.023*	4-2
Gruplar içi	97439.784	522	186.666			
Toplam	99240.806	525				

(*)= $p < 0.05$; (**)= $p < 0.001$

Tablo-9’da görüldüğü gibi farklı 4 liselerden gelen 526 kişilik öğrenci grubunun ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları arasında bir fark olup olmadığını sınamak için geldikleri farklı liselere göre oluşturulan grupların ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanlarının ortalaması ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış. Test sonunda, Adana Fen Lisesinden gelen öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}_{\text{Fen Lisesi}} = 52.91$), Adana Farabi Anadolu Lisesinden gelen öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}_{\text{Anadolu Lisesi}} = 48.94$), Adana Anadolu İmam Hatip Lisesinden gelen öğrencilerin

ortalaması ($\bar{X}_{(\text{İmam Hatip Lisesi})} = 50.34$) ve İstanbul Borsa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinden gelen öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Meslek Lisesi})} = 53.30$) en az ikisi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmiştir [$F_{(3 - 522)} = 3.21, p < 0.05$]. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü ($r^2 = 0.01$) bu farkın küçük olduğunu göstermektedir. Yapılan “Dunnett’s C” çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farkın, İstanbul Borsa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyum puanlarının Farabi Anadolu Lisesinden gelen öğrencilerin puanlarından daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

4.2.2. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Cinsiyet

Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları cinsiyet değişkeni açısından analiz sonuçları Tablo-10’da sunulmuştur.

Tablo 10:
Lise Öğrencilerinin Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Analizi

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	sd	t	p
Kız	131	51.15	14.15	524	0.197	0.896
Erkek	395	51.42	13.63			

(*)= $p < 0.05$; (**)= $p < 0.001$

Tablo-10’da görüldüğü gibi lise öğrencilerinin ergen- ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklem t testinde, kız öğrencilerin test puan ortalaması ile ($\bar{X}_{(\text{Kız})} = 51.61$) erkek öğrencilerin test puan ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Erkek})} = 51.42$) arasında anlamlı bir fark görülmemiştir [$t_{(524)} = 0.197, p > 0.05$].

4.2.3. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Yaş

Bu bölümde lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları yaş değişkenine ilişkin analiz sonuçları Tablo-11’de ve Tablo-12’de sunulmuştur.

Tablo 11:

Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumunun Yaş Değişkenine Göre Analizi

Yaş	N	$\bar{X}$	Ss
1) 15 yaş	106	51.39	14.71
2) 16 yaş	112	53.64	11.82
3) 17 yaş	180	50.80	14.24
4)18 yaş ve üstü	128	50.12	13.71

Yapılan araştırmada 14 yaşında olan öğrenci sayısı az (7 kişi) olduğundan 15 yaş grubuna dâhil edilmiştir.

Tablo 12:

Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanları Yaş Değişkenine İlişkin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	837.908	3	279.303	1.482	0.219	-
Gruplar içi	98402.898	522	188.511			
Toplam	99240.806	525				

(*)= $p < 0.05$; (**)= $p < 0.001$

Tablo-12’de görüldüğü gibi 4 farklı yaş değişkeninden gelen 526 kişilik bir öğrenci grubunun ergen-ebeveyn kariyer uyumu arasında bir fark olup olmadığını sınamak amacıyla, geldikleri yaş değişkenine göre oluşturulan grupların ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanlarının ortalamaları ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Test sonunda, yaşı 15 olan öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}_{(15 \text{ yaş})} = 51.39$), yaşı 16 olan öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}_{(16 \text{ yaş})} = 53.64$), yaşı 17 olan öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}_{(17 \text{ yaş})} = 50.80$) ve yaşı 18 ve üstü olan öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}_{(18 \text{ yaş ve üstü})} = 50.12$) arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmemiştir [$F_{(3 - 522)} = 1.48, p > 0.05$].

4.2.4. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Sınıf Düzeyi

Bu bölümde lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları sınıf düzeyi değişkenine ilişkin analiz sonuçları Tablo-13’te ve Tablo-14’te gösterilmiştir.

Tablo 13:

Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumunun Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Analizi

Sınıf Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss
1) 9.sınıf	135	51.81	15.13
2) 10.sınıf	122	52.47	12.37
3) 11.sınıf	122	50.80	13.52
4) 12.sınıf	147	50.48	13.75

Tablo 14:

Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	327.458	3	109.153	0.576	0.631	-
Gruplar içi	98913.348	522	189.489			
Toplam	99240.806	525				

(*)= $p < 0.05$; (**)= $p < 0.001$

Tablo-14'te görüldüğü gibi farklı 4 sınıf düzeyinden gelen 526 kişilik bir öğrenci grubunun, ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları arasında bir fark olup olmadığını sınamak için geldikleri sınıf düzeylerine göre oluşturulan grupların ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanlarının ortalamaları ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış. Test sonunda, 9.sınıftan gelen öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}_{(9.sınıf)} = 51.81$), 10.sınıftan gelen öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}_{(10.sınıf)} = 52.47$), 11.sınıftan gelen öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}_{(11.sınıf)} = 50.80$) ve 12.sınıftan gelen öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}_{(12.sınıf)} = 50.48$) arasında anlamlı bir fark görülmemiştir [$F_{(3-522)} = 0.58, p > 0.05$].

4.2.5. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Akademik Başarı Düzeyi

Bu bölümde lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan akademik başarılarına ilişkin sonuçlar Tablo-15'te ve Tablo-16'da gösterilmiştir.

Tablo 15:

Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarının Akademik Başarı Düzeyi Değişkenine Göre Analizi

Akademik Başarı Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss
1) Düşük (0-54)	61	50.75	14.14
2) Orta (55-69)	177	49.72	13.89
3) Yüksek (70-84)	138	51.55	14.17
4) En yüksek (85-100)	150	53.36	12.86

Tablo 16:

Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarının Akademik Başarı Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	1104.914	3	368.305	1.959	0.119	-
Gruplar içi	98135.892	522	188.000			
Toplam	99240.806	525				

(*)= $p < 0.05$; (**)= $p < 0.001$

Tablo-16'da görüldüğü gibi, farklı 4 akademik başarı düzeyinden gelen 526 kişilik lise öğrenci grubunun, ergen-ebeveyn kariyer uyumu arasında bir fark olup olmadığını sınamak amacıyla geldikleri akademik başarı düzeylerine göre oluşturulan grupların ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanlarının ortalamaları ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış olup test sonunda, düşük (0-54) akademik başarı düzeyinden gelen öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}_{(0-54)} = 50.75$), orta (55-69) akademik başarı düzeyinden gelen öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}_{(55-69)} = 49.72$), yüksek (70-84) akademik başarı düzeyinden gelen öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}_{(70-84)} = 51.55$) ve en yüksek (85-100) akademik başarı düzeyinden gelen öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}_{(85-100)} = 53.76$) arasında anlamlı bir fark görülmemiştir [$F_{(3 - 522)} = 1.959, p > 0.05$].

4.2.6. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Baba Eğitim Düzeyi

Bu bölümde lise öğrencilerinin ergen- ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan baba eğitim düzeyi değişkenine ilişkin sonuçlar Tablo-17'de ve Tablo-18'de gösterilmiştir.

Tablo 17:

Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumunun Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Analizi

Baba Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss
1) Okur-yazar değil	30	49.60	12.93
2) İlkokul mezunu	154	50.42	14.36
3) Ortaokul mezunu	152	50.97	13.53
4) Lise mezunu	102	50.48	14.76
5) Ön Lisans, Lisans ve lisansüstü	88	55.28	11.49

Tablo 18:

Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarının Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	1685.847	4	421.462	2.251	0.063	5-2*
Gruplar içi	97554.959	521	187.246			
Toplam	99240.806	525				

(*)= $p < 0.05$; (**)= $p < 0.001$

Tablo-18’de görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları farklı 5 öğrenim düzeyinde olan baba eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı fark olup olmadığını sınamak için ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmış. Test sonunda öğrencilerin baba eğitim düzeyi okur-yazar olmayanların ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Okur- yazar değil})} = 49.60$), ilkokul mezunu olanların ortalaması ($\bar{X}_{(\text{İlkokul mezunu})} = 50.42$), ortaokul mezunu olanların ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Ortaokul mezunu})} = 50.97$), lise mezunu olanların ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Lise mezunu})} = 50.48$) ve ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunu olanların ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Ön lisans, lisans ve lisansüstü})} = 55.96$); en az ikisi arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir [$F_{(4 - 521)} = 2.251, p < 0.05$]. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü ($r^2 = 0.01$) bu farkın düşük ama kabul edilir düzeyde olduğunu göstermektedir. Yapılan “Dunnnett C” çoklu karşılaştırma testi sonucunda anlamlı farkın, öğrencilerin baba eğitim düzeyi ön lisans, lisans ve lisansüstü ile baba eğitim düzeyi ilkokul mezunu puanları arasında olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre baba eğitim düzeyi ön lisans, lisans ve lisansüstü olan öğrencilerin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları baba eğitim düzeyi ilkokul mezunu olanlara göre daha yüksek olduğu

görülmüştür. Buna göre, lise öğrencilerinin baba eğitim düzeyi arttıkça ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları artmakta olduğunu söyleyebiliriz.

4.2.7. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Anne Eğitim Düzeyi

Bu bölümde lise öğrencilerinin ergen- ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan anne eğitim düzeyi değişkenine ilişkin sonuçlar Tablo-19'da ve Tablo-20'de gösterilmiştir.

Tablo 19:

Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumunun Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Analizi

Anne Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss
1) Okur-yazar değil	88	48.31	15.11
2) İlkokul Mezunu	178	50.81	13.23
3) Ortaokul mezunu	126	52.50	14.22
4) Lise Mezunu	72	51.58	12.98
5) Ön Lisans, Lisans ve lisansüstü	62	54.68	12.40

Tablo 20:

Lise Öğrencilerinin Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarının Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar arası	1724.036	4	431.009	2.303	0.058	5-1*
Gruplar içi	97516.770	521	187.172			
Toplam	99240.806	525				

(*)= $p < 0.05$; (**)= $p < 0.001$

Tablo-20'de görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları farklı 5 öğrenim düzeyinde olan anne eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek amacıyla ilişkisiz örneklemeler için tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Test sonunda öğrencilerin anne eğitim düzeyi okur-yazar olmayanların ortalaması ($\bar{X}_{\text{Okur-yazar değil}} = 48.31$), ilkokul mezunu olanların ortalaması ($\bar{X}_{\text{İlkokul mezunu}} = 50.81$), ortaokul mezunu olanların ortalaması ($\bar{X}_{\text{Ortaokul mezunu}} = 52.50$), lise mezunu olanların ortalaması ($\bar{X}_{\text{Lise mezunu}} = 51.58$) ve ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunu olanların ortalaması ($\bar{X}_{\text{Ön lisans, lisans ve lisansüstü}} = 54.68$); en az ikisi arasında anlamlı düzeyde bir fark elde edilmiştir [$F_{(4 - 521)} = 2.303, p \leq 0.05$]. Test sonucunda ise hesaplanan etki büyüklüğü ($r^2 = 0.02$) bu fark nispeten düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Yapılan "Dunnett C" çoklu karşılaştırma testi sonucunda

anlamli farkin, öğrencilerin anne eğitim düzeyi ön lisans, lisans ve lisansüstü ile anne eğitim düzeyi okur-yazar olmayanların puanları arasında olduğu görülmüştür. Lise öğrencilerinin anne eğitim düzeyi ön lisans, lisans ve lisansüstü olanların ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları anne eğitim düzeyi okur-yazar olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Buna göre, lise öğrencilerinin anne eğitim düzeyi arttıkça ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları artmakta olduğunu söyleyebiliriz.

4.2.8. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Öğrencilerin İleride Seçmek İstedikleri Meslek Düzeyi

Bu bölümde lise öğrencilerinin ergen- ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan ileride seçmek istedikleri meslek değişkenine ilişkin sonuçlar Tablo-21’de gösterilmiştir.

Tablo 21:
Lise Öğrencilerinin İleride Seçmek İstedikleri Meslek Değişkenine Göre Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler Sonucu

Öğrencinin Seçmek İsteddiği Meslek	N	$\bar{X}$	Ss
Doktor	96	55.64	11.75
Mühendis	94	50.19	13.54
Polis	92	55.18	14.49
Asker	47	50.64	13.13
Öğretmen	39	53.33	11.76
Ön sağlık hizmetleri	29	47.59	10.91
Mimar	16	45.19	11.97
Hemşire	14	48.71	17.60
Hukuk	10	40.40	14.78
Memur	9	47.11	16.13
İmam	5	50.00	13.71
Diğer	75	47.39	14.42

Tablo-21’de görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan ileride seçmek istedikleri meslek değişkenine göre betimsel istatistikler incelenmiş. Test sonunda öğrencilerin ileride seçmek istedikleri meslek en yüksek tercih edilen meslekten en düşük tercih edilen mesleğe doğru sırasıyla “Doktor” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Doktor)} = 55.64$), “Mühendis” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Mühendis)} = 50.19$), “Polis” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Polis)} = 55.18$), “Asker” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Asker)} = 50.63$), “Öğretmen” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Öğretmen)} = 53.33$), “Ön sağlık hizmetleri” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Ön\ sağlık\ hizmetleri)} = 47.58$), “Mimar” seçenlerin

ortalaması ($\bar{X}_{(Mimar)} = 45.18$), “Hemşire/Hemşir” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Hemşire/Hemşir)} = 48.71$), “Hukuk” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Hukuk)} = 40.40$), “Memur” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Memur)} = 47.11$), “İmam” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(İmam)} = 50.00$) ve “Diğer” meslekleri seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Diğer)} = 47.38$) olduğunu göstermektedir.

4.2.9. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Babanın Öğrenciden Gelecekte Seçmesini Beklediği Meslek Düzeyi

Bu bölümde lise öğrencilerinin ergen- ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan babanın öğrenciden gelecekte seçmesini beklediği meslek değişkenine ilişkin sonuçlar Tablo-22’de gösterilmiştir.

Tablo 22:
Lise Öğrencilerinin Babanın Öğrenciden Gelecekte Seçmesini Beklediği Meslek Değişkenine Göre Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler Sonucu

Babanın Öğrenciden Seçmesini Beklediği Meslek	N	$\bar{X}$	Ss
Doktor	124	52.84	12.83
Mühendis	85	52.99	12.53
Polis	74	56.46	12.93
Öğretmen	41	50.58	14.41
Asker	38	52.03	13.51
İmam	25	44.56	14.88
Memur	18	48.61	15.65
Hemşire	17	45.23	16.60
Ön sağlık hizmetleri	15	48.20	12.85
Mimar	12	41.92	12.84
Hukuk	11	43.45	16.09
Diğer	66	49.50	13.24

Tablo-22’de görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan babanın öğrenciden gelecekte seçmesini beklediği meslek değişkenine göre betimsel istatistikler incelenmiş. Test sonunda, babanın öğrenciden gelecekte seçmesini beklediği meslek en çok tercih edilen meslekten en az tercih edilen mesleğe doğru sırasıyla “Doktor” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Doktor)} = 52.84$), “Mühendis” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Mühendis)} = 52.99$), “Polis” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Polis)} = 56.46$), “Asker” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Asker)} = 52.03$), “Öğretmen” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Öğretmen)} = 50.59$), “Ön sağlık hizmetleri” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Ön sağlık hizmetleri)} = 48.20$), “Mimar” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(Mimar)} = 41.92$), “Hemşire/ Hemşir”

seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Hemşire/Hemşir})} = 45.23$), “Hukuk” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Hukuk})} = 43.45$), “Memur” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Memur})} = 48.61$), “İmam” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{İmam})} = 44.56$) ve “Diğer” meslekleri seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Diğer})} = 49.50$) olduğunu göstermektedir.

4.2.10. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Annenin Öğrenciden Gelecekte Seçmesini Beklediği Meslek Düzeyi

Bu bölümde lise öğrencilerinin ergen- ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan annenin öğrenciden gelecekte seçmesini beklediği meslek değişkenine ilişkin sonuçlar Tablo-23’te gösterilmiştir.

Tablo 23:
Lise Öğrencilerinin Annenin Öğrenciden Gelecekte Seçmesini Beklediği Meslek Değişkenine Göre Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler Sonucu

Anninin Öğrenciden Seçmesini Beklediği Meslek	N	$\bar{X}$	Ss
Doktor	132	51.78	14.32
Mühendis	81	52.64	12.79
Polis	74	54.63	14.80
Öğretmen	62	51.91	14.46
Asker	31	54.45	12.76
Ön sağlık hizmetleri	21	49.04	11.04
Hemşire	20	46.55	16.43
İmam	18	44.66	15.85
Memur	15	51.73	14.81
Hukuk	12	43.33	14.27
Mimar	11	44.18	10.38
Diğer	49	50.55	12.82

Tablo-23’te görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan annenin öğrenciden gelecekte seçmesini beklediği meslek değişkenine göre betimsel istatistikler incelenmiş. Test sonunda, annenin öğrenciden gelecekte seçmesini beklediği meslek en fazla tercih edilen meslekten en az tercih edilen mesleğe doğru sırasıyla “Doktor” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Doktor})} = 51.79$), “Mühendis” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Mühendis})} = 52.64$), “Polis” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Polis})} = 54.64$), “Asker” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Asker})} = 54.45$), “Öğretmen” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Öğretmen})} = 51.92$), “Ön sağlık hizmetleri” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Ön sağlık hizmetleri})} = 47.58$), “Mimar” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Mimar})} = 49.05$), “Hemşire/

Hemşir” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Hemşire/Hemşir})} = 46.55$), “Hukuk” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Hukuk})} = 43.33$), “Memur” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Memur})} = 51.73$), “İmam” seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{İmam})} = 44.67$) ve “Diğer” meslekleri seçenlerin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Diğer})} = 50.55$) olduğu görülmüştür.

4.2.11. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Baba ile Ergen Meslek Seçimi Uyumu Düzeyi

Bu başlıkta lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan, öğrencinin ileride seçmek istediği meslek ile öğrencinin babasının öğrenciden seçmesini beklediği meslek arasındaki uyumluluk düzeyine ilişkin sonuçlar Tablo-25’te gösterilmiştir.

Tablo 24:

Lise Öğrencilerinin Baba ve Ergen Meslek Seçimi Uyum Düzeyi Değişkenine Göre Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyumu Puanlarına İlişkin t-Testi Sonuçları

Baba ve Ergen Meslek Seçimi Uyumu	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Uyumlu	372	53.42	13.66	524	5.053	0.000**
Uyumlu değil	154	46.77	13.77			

(*)=p<0.05; (**)=p<0.001

Tablo-24’te görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin ergen- ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan öğrencinin seçtiği meslek ile babanın öğrenciden seçmesini beklediği meslek arasındaki uyumluluk açısından anlamlı bir fark olup olmadığını sınamak amacıyla ilişkisiz örneklem için t-testi kullanılmıştır. Baba ve ergenin uyumlu meslek seçiminin ortalaması ile ($\bar{X}_{(\text{Uyumlu})} = 53.42$) uyumlu olmayan meslek seçiminin ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Uyumlu değil})} = 46.77$) arasında anlamlı düzeyde fark tespit edilmiştir [$t_{(524)} = 5.053$, $p=0.00$]. Bu sonuca göre lise öğrencilerinin ileride seçmek istedikleri meslek konusunda babası ile uyum içerisinde olanların ergen-ebeveyn kariyer uyum puanları, uyumlu olmayanlara göre daha yüksektir.

4.2.12. Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu ve Anne ile Ergen Meslek Seçimi Uyumu Düzeyi

Bu bölümde lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan, öğrencinin ileride seçmek istediği meslek ile öğrencinin annesinin

öğrenciden seçmesini beklediği meslek arasındaki uyumluluk düzeyine ilişkin sonuçlar Tablo-24'te gösterilmiştir.

Tablo 25:

Lise Öğrencilerinin Anne ve Ergen Meslek Seçimi Uyum Düzeyi Değişkenine Göre Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyum Puanlarına İlişkin t-Testi Sonuçları

Anne ve Ergen Meslek Seçimi Uyum	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Uyumlu	358	53.68	13.51	524	5.396	0.000
Uyumlu değil	168	46.77	14.07			

(*)= $p < 0.05$; (**)= $p < 0.001$

Tablo-25'te görüldüğü gibi lise öğrencilerinin ergen- ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan öğrencinin seçtiği meslek ile annenin öğrenciden seçmesini beklediği meslek arasındaki uyumluluk açısından anlamlı bir fark olup olmadığını sınamak için yapılan ilişkisiz örneklem için t testinde, uyumlu meslek seçiminin test puan ortalaması ile ($\bar{x}_{(Uyumlu)} = 53.68$) uyumlu olmayan meslek seçiminin test puan ortalaması ($\bar{x}_{(Uyumlu\ değil)} = 46.77$) arasında anlamlı düzeyde bir fark tespit edilmemiştir [$t_{(524)} = 5.396$, $p=0.00$]. Bu bulguya göre lise öğrencilerinin ileride seçmek istedikleri meslek konusunda annesi ile uyum içerisinde olanların ergen ebeveyn kariyer uyum puanları, uyumlu olmayanlara göre daha yüksektir.

4.2.13. Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyum ve Meslek Seçiminde Alınan Yardım Düzeyi

Bu bölümde lise öğrencilerinin ergen- ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan, öğrencinin meslek seçiminde kimden yardım aldığına ilişkin sonuçlar Tablo-26'da gösterilmiştir.

Tablo 26:

Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Kimden Yardım Aldıkları Değişkenine Göre Ergen- Ebeveyn Kariyer Uyum Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler Sonucu

Değişken	N	$\bar{X}$	Ss
Anne-baba	204	53.18	13.37
Kendim	154	48.23	14.24
Diğer akrabalar	47	54.06	12.22
Öğretmen	37	50.40	13.59
Okul rehberlik danışmanı	33	50.51	14.26
Arkadaş	29	50.59	15.47
Meslek çalışanları	22	54.50	10.57

Tablo-26’da görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan meslek seçiminde kimden yardım aldıkları değişkenine göre betimsel istatistikler incelenmiş. Test sonunda, lise öğrencilerinin meslek seçiminde en çok yardım aldığı değişkenden en az yardım aldığı değişkene doğru sırasıyla anne-babasından yardım alanların ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Anne-baba})} = 53.18$), öğrencinin kendi kararı olanların ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Kendim})} = 48.23$), diğer akrabalarından yardım alanların ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Diğer akrabalar})} = 54.06$), öğretmenlerinden yardım alanların ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Öğretmen})} = 50.40$), okul rehberlik servislerinden yardım alanların ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Okul rehberlik servisi})} = 50.51$), arkadaş grubundan yardım alanların ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Arkadaş})} = 50.59$) ve meslek çalışanlarından yardım alanların ortalaması ($\bar{X}_{(\text{Meslek çalışanları})} = 54.50$) olduğunu göstermektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA ve YORUM

Bu araştırmanın gayesi, lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumunu çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Bu amaç doğrultusunda lise öğrencilerinin ergen- ebeveyn kariyer uyumu; okul türü, cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, akademik başarı düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi, öğrencinin ileride seçmek istediği meslek ve anne-babanın öğrenciden seçmesini bekledikleri meslek ve meslek seçiminde kimden yardım aldığı değişkenleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bunun yanı sıra araştırmada lise öğrencilerinin seçtikleri meslek ile ebeveynlerinin beklentileri arasındaki uyumluluk ilişkisine de bakılmıştır.

Aşağıda, sırasıyla araştırmanın amacına ilişkin elde edilen bulgular, ilgili literatür ışığında tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.1. Lise Öğrencilerinin Okul Türü Değişkenine Göre EEKU puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma kapsamında lise öğrencilerinin EEKU puanları okul türü değişkeni açısından karşılaştırılmış ve öğrencilerin EEKU puanları üzerinde okul türü değişkeni anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu Anlamlı farkın Adana Anadolu İmam Hatip Lisesinden gelen öğrencilerin ve Adana Farabi Anadolu Lisesinden gelen öğrencilerin ortalaması arasında olduğu görülmüştür. Meslek Lisesi öğrencilerin EEKU puanları, Anadolu Lisesi öğrencilerin puanlarından daha yüksek tespit edilmiştir. Anadolu Lisesi öğrencilerinin, Meslek Lisesi öğrencilerine göre meslek seçimi konusunda kararsızlık (Santos ve Coimbra, 2000; Akkoç, 2012; Aydemir, 2017) yaşıyor olabilirler. Mesleki kararsızlık yükseldikçe yaşanan kariyer kaygısı da yükselmektedir (Nalbantoğlu ve Çetin, 2018). Meslek lisesi okullara giren öğrencilerin temel amacı, ilgili oldukları bölümlerde yükseköğrenime devam etme yönünde olmaktadır (Türkcan, 2004). Meslek lisesi öğrencilerin gelecek adına olumlu ve aileleriyle de uyumlu kararlar verebilmeleri araştırmadan elde edilen bu bulguyu açıklar niteliktedir.

Kararsızlığın nedeni ergenin kendi istekleri ile anne-babasının isteklerini uzlaştırmamasından ortaya çıkan yaklaşma-uzaklaşma çatışmasından kaynaklanmaktadır.

Anne-baba bireyin ilgi ve yeteneklerine uygun düşmeyen bir mesleği önerir ve hatta bireyi o mesleğe girmeye zorlarsa, birey anne-babasını hoşnut etmek için onların istedikleri mesleğe yöneldiğinde, öz yapısına ters düşmüş olacaktır. Bu durum ise bireyi mutsuz edecek yahut başarısızlığa uğramasına neden olacaktır. Anne-babasının isteklerini dikkate almaksızın kendi öz yapısının gelişme eğilimlerine uygun bir alana yöneldiği zaman kişi anne-babasının sevgi ve desteğini kaybetme tehlikesi ile karşılaşacak ve yine kaygılı ve huzursuz olacaktır. Bu kaygı ve huzursuzluk yaklaşma-uzaklaşma çatışmasına ve dolayısıyla sürekli kararsızlığa yol açacaktır (Akt., Kuzgun, 2009).

Araştırma bulgusuna paralel olarak Uluçay ve diğerleri (2014) farklı lise türlerinde eğitim gören öğrencilerin gelecek beklentilerinin belirlenmesinde çeşitli Güzel Sanatlar Lisesi ve diğer lise türlerine göre öğrencilerin gelecek beklentisi düzeyleri karşılanmıştır. Araştırmalarının sonucunda lise öğrencilerinin gelecek beklentileri puanları arasında okul türü değişkenine göre anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. En yüksek gelecek beklentisine sahip olan okulun Güzel Sanatlar Lisesi olduğu görülmüştür.

5.2. Lise Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma kapsamında lise öğrencilerinin EEKU puanları cinsiyete göre karşılaştırılmış ve öğrencilerin EEKU puanları üzerinde cinsiyet değişkeni anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada, öğrencilerin EEKU puanları cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşması beklenmiştir. Cinsiyet değişkenine göre EEKU puanlarının farklılık göstermesi yönündeki beklenti kültürel faktörlerden kaynaklı olarak oluşmuştur. Türk toplumda kız ergenlerin geleneksel cinsiyet rollerinin etkisi ile ev işleri ve çocuk bakmaya zaman ayrılmasına olanak sağlayacak kısa süreli işlere yöneltilmektedir. Erkek ergenler ise kazancı yüksek olan ve daha uzun süre öğrenim gerektiren mesleklere yöneltilmektedir (Temel ve Aksoy, 2010).

Araştırma bulgusunu destekler nitelikte Ulaş (2016) üniversite 12.sınıf öğrencilerinin kariyer kararı verme öz-yetkinliği düzeylerini etkileyen değişkenleri ortaya koymak için yaptığı çalışmada cinsiyete göre üniversite son sınıf öğrencilerinin kariyer kararı verme öz-yetkinliği düzeyi üzerinde anlamlı fark olmadığını göstermektedir.

Cinsiyet değişkeni açısından farklılık gösteren Bacanlı (2016) kariyer kararı verme güçlükleri ve kariyer seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişkilerini ortaya koymak için yaptığı araştırmada ortaöğretim 9.sınıf öğrencilerinin erkek öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca, Koca (2010) yılında dört farklı fakültede eğitim gören üniversite öğrencilerin kariyer seçiminde kariyer değerleri ile demografik faktör ilişkisini ortaya koymak için yaptığı çalışmada öğrencilerin cinsiyetleri ile güvenlik kariyer değeri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

5.3. Lise Öğrencilerinin Yaş Değişkenine Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma kapsamında lise öğrencilerinin EEKU puanları yaş düzeyi değişkenine göre karşılaştırılmış ve öğrencilerin EEKU puanları üzerinde yaş değişkeni anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ensari ve Alay'ın (2017) meslek seçiminde etkin olan faktörlerin demografik değişkenlerle ilişkilendirmek amacıyla yürüttükleri çalışmada, bireylerin meslek seçiminde beş faktörün etkili olduğu sonucuna ulaşılmışlardır. Bu faktörler; mesleki bilgi ve yetenek, yüksek oranda kazanç, sorumluluk beklentisi, statü beklentisi, aile ve eğitimsel çevre ve mesleğin kendine özgü yapısal özellikleridir.

5.4. Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma kapsamında lise öğrencilerinin EEKU toplam puanları sınıf düzeyi değişkenine göre karşılaştırılmış ve öğrencilerin EEKU puanları üzerinde sınıf düzeyi değişkeni anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Lise öğrencilerinin EEKU toplam puanları sınıf düzeyi değişkenine göre 12.sınıf öğrencilerinin diğer sınıf düzeylerine göre farklılık olması beklenebilirdi. Çünkü üniversiteye hazırlanmakta ve bir meslek seçimi yapmakta olan lise son sınıf öğrencilerin mesleki tercihlerini en doğru ve net bir şekilde yapabilmeleri beklenmektedir. Fakat araştırma sonucunda fark olmadığı görülmüştür. Bunun nedeni olarak öğrencilerin meslekleri iyi tanımadığı veya kendi kişilik özelliklerinin farkında olmadığı ya da her iki alanda yeterli farkındalığa sahip olmadığı için meslek tercihinde tereddüt yaşadıkları söylenebilir.

Birey, seçilecek meslekleri tanımiyorsa, meslekler hakkında doğru ve yeterli bilgiye sahip değilse kendine uygun bir meslek seçemeyecektir (Coşkun, 2006).

Türkiye’de birçok öğrenci beceri ve potansiyellerinin farkına varmadan üniversite giriş sınavında elde ettiği puanın belirleyeceği bir meslek türünü seçmek zorunda kalmaktadır. Seçtiği mesleğe karşı ilgisinin ve becerisinin olup olmadığını gözetmeden kendisini üniversite ortamında bulan bazı öğrenciler okullarında ya bölüm değiştirme yoluna gitmekte ya bölümünde başarısız olmakta ya da en kötüsü eğitimini tamamladığında iş hayatında başarı seviyesine ulaşamamaktadır. Bu durumun bireylere ve ülkeye getirdiği sosyal, psikolojik ve özellikle ekonomik yükler oldukça ağır olmaktadır. Gençlerin tüm hayatlarına yön veren eğitim sisteminde gerek eğitimsel hayatları boyunca gerekse meslek seçimi sürecinde ilgi, beceri ve potansiyelleri doğrultusunda uygun kararlar verebilmeleri için gerekli yardımların yapılması bireyleri toplumun ve kendilerinin gerçekleri ile karşı karşıya getirmek lazımdır (Türkcan, 2004).

Araştırma bulgusuna paralel olarak Güneş’in (2015) Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği Ölçeği orijinal halini ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilere uygulamasıyla birlikte öğrencilerin Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği Ölçeği’den aldıkları puan çeşitli değişkenler açısından incelemesine yönelik yaptığı araştırmada öğrencilerin Kariyere İlişkin Ebeveyn Desteği Ölçeği’den aldıkları puan sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür.

5.5. Lise Öğrencilerinin Akademik Başarı Düzeyi Değişkenine Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma kapsamında lise öğrencilerinin EEKU puanları akademik başarı düzeyine göre karşılaştırılmıştır. Araştırmada öğrencilerin EEKU puanları üzerinde akademik başarı düzeyi değişkeni anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür. Güneş (2015) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin kariyere ilişkin algıladıkları ebeveyn desteğinin algılanan akademik başarıya göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada algılanan akademik başarıyı çok zayıf algılayan öğrencilerin kariyer ilişkin ebeveyn desteği puanlarının; zayıf, orta, iyi ve pekiyi olarak algılayanlardan ve algılanan akademik başarıyı zayıf olarak algılayan öğrencilerin kariyere ilişkin ebeveyn desteği puanlarının orta ve pekiyi olarak algılayanlardan anlamlı olarak düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.6. Lise Öğrencilerinin Anne-Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma kapsamında lise öğrencilerinin EEKU puanları baba eğitim düzeyi değişkenine göre karşılaştırılmıştır. Araştırmada öğrencilerin baba eğitim düzeyi “ön lisans, lisans ve lisansüstü” olan öğrencilerin EEKU puanları baba eğitim düzeyi “ilkokul mezunu” puanları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, baba eğitim düzeyi “ön lisans, lisans ve lisansüstü” olan öğrencilerin EEKU puanları baba eğitim düzeyi “ilkokul mezunu” olanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumda lise öğrencilerinin baba eğitim düzeyi yükseldikçe EEKU puanları da yükselmektedir.

Eren (1999) yılında, 8.sınıf öğrencilerin anne-baba eğitim düzeyleri yükseldikçe ergenlerin ve çocukların kariyer gelişimi düzeylerinin yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır (Akt., Özünlü ve Bacanlı 2015).

Araştırma kapsamında lise öğrencilerinin EEKU puanları anne eğitim düzeyi değişkeni açısından incelendiğinde anne eğitim düzeyi “ön lisans, lisans ve lisansüstü” olan öğrencilerin EEKU puanları anne eğitim düzeyi “okur-yazar olmayanların” puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu buguya göre, anne eğitim düzeyi “ön lisans, lisans ve lisansüstü” olan öğrencilerin EEKU puanları anne eğitim düzeyi “okur-yazar olmayanlara” göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumda lise öğrencilerinin anne eğitim düzeyi yükseldikçe EEKU puanları da yükselmektedir.

5.7. Lise Öğrencilerinin İlerde Seçmek İstedikleri Meslek Değişkenine Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma kapsamında lise öğrencilerinin EEKU puanları ileride seçmek istedikleri meslek açısından incelendiğinde sırasıyla 96’sı (%18.3) Doktor, 94’ü (%17.9) Mühendis, 92’si (%17.5) Polis, 47’si (%8.9) Asker, 39’u (%7.4) Öğretmen, 29’u (%5.5) Ön Sağlık Hizmetleri (Diş Hekimliği, Diyetisyen, Eczacı, Acil Tıp Teknisyeni, Psikolog, Psikoloji, Genetik mühendisliği ve Ambulans Şoförü), 16’sı (%3.0) Mimar, 14’ü (%2.7) Hemşire, 10’ü (%1.9) Hukuk (Hâkim, Savcı ve Avukat), 9’u (%1.7) Memur, 5’i (%1.0) İmam ve yüzde birden daha az sıklıkla seçilen meslekler diğer grubunda yer almaktadır; 75’i (%14.3) Diğer (Oyunculuk, Veteriner, Ticaret, Müteahhit, Araba Tamircisi, Kuaför, Sporcu, Turist Rehberi, Yönetmen, Astronot, Siyasetçi, İş Adamı vb.) oluşturmaktadır.

Bu bulgulara göre lise öğrencilerinin en çok tercih ettikleri ve aynı zamanda birbirine çok yakın yüzdelik değeri oluşturan ilk üç meslek sırasıyla “Doktor” %18.3, “Mühendis” %17.9 ve “Polis” %17.5 olduğu görülmektedir.

5.8. Lise Öğrencilerinin Anne-Babanın Öğrenciden Seçmesini Beklediği Meslek Değişkenine Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma kapsamında lise öğrencilerinin EEKU puanları annenin öğrenciden seçmesini beklediği meslek sırasıyla 132’si (%25.1) Doktor, 81’i (%15.4) Mühendis, 74’ü (%14.1) Polis, 62’si (%11.8) Öğretmen, 31’i (%5.9) Asker, 21’i (%4.0) Ön Sağlık Hizmetleri (Dış Hekimliği, Diyetisyen, Eczacı, Acil Tıp Teknisyeni, Psikolog, Psikoloji, Genetik mühendisliği ve Ambulans Şoförü), 20’si (%3.8) Hemşire, 18’i (%3.4) İmam, 15’i (%2.8) Memur, 12’si (%2.3) Hukuk (Hâkim, Savcı ve Avukat), 11’i (%2.1) Mimar ve 49’u (%9.3) Diğer (Oyunculuk, Veteriner, Ticaret, Müteahhit, Araba Tamircisi, Kuaför, Sporcu, Turist Rehberi, Film Yöneticisi, İş Adamı vb.).

Bu bulgulara göre lise öğrencilerinin annelerinin öğrenciden ileride seçmesini bekledikleri ilk üç meslek sırasıyla, “Doktor” %25.1, “Mühendis” %15.4 ve “Polis” %14.1 olduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında lise öğrencilerinin babalarının öğrenciden ileride seçmesini beklediği meslekler sırasıyla 124’ü (%23.6) Doktor, 85’i (%16.2) Mühendis, 74’ü (%14.1) Polis, 41’i (%7.8) Öğretmen, 38’i (%7.2) Asker, 25’i (%4.7) İmam, 18’i (%3.4) Memur, 17’si (%3.2) Hemşire, 15’i (%2.9) Ön Sağlık Hizmetleri (Dış Hekimliği, Diyetisyen, Eczacı, Acil Tıp Teknisyeni, Psikolog, Psikoloji, Genetik mühendisliği ve Ambulans Şoförü), 12’si (%2.3) Mimar, 11’i (%2.1) Hukuk (Hâkim, Savcı ve Avukat) ve 66’sı (%12.5) Diğer (Oyunculuk, Veteriner, Ticaret, Müteahhit, Araba Tamircisi, Kuaför, Sporcu, Turist Rehberi, Film Yöneticisi, İş Adamı vb.).

Bu bulgulara göre, lise öğrencilerinin babalarının öğrenciden ileride seçmesini bekledikleri ilk üç meslek sırasıyla, %23.6 “Doktor”, %16.2 “Mühendis” ve %14.1 “Polis” olduğu görülmektedir.

Bu araştırmada çıkan sonuçlara göre anne ve babanın öğrenciden seçmesini bekledikleri meslek ile öğrencilerin ileride seçmek istedikleri meslekler sırasıyla “Doktor”, “Mühendis”, “Polis”, “Öğretmen” ve “Asker” olduğu görülmüştür. Bu

durumda lise öğrencilerinin meslek seçimi konusunda anne ve babalarının etkisi altında kaldıkları söylenebilir.

Hamamcı, Bacanlı ve Doğan (2013) yaptıkları araştırmada eğitimlerine ilköğretim, ortaöğretim ve üniversitede sürdürmekte olan öğrencilerinin mesleki ve eğitsel kararlarını etkileyen faktörleri incelemiştir. Araştırmacılar araştırma sonucunda öğrenciler eğitsel ve mesleki kararlarını verirken babalarından, annelerinden, kitap, dergi vb. yayınlardan ve okuldaki öğretmenlerinden etkilendikleri sonucuna ulaşmıştır.

5.9. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Kimden Yardım Aldıklarına Göre EEKU Puanlarının İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma kapsamında lise öğrencilerinin EEKU puanları meslek seçiminde kimden yardım aldıkları sırasıyla, 1. (%38.8) Anne- babasından, 2. (%29.3) Öğrencinin kendisi, 3. (%8.9) Diğer akrabalar (dayı, teyze, amca, hala, kuzen), 4. (%7.0) Öğretmenler, 5. (%6.3) Okul rehberlik servislerinden, 6. (%5.5) Arkadaş grubundan ve 7. (%4.2) meslek çalışanlarından olarak görülmektedir. Sonuçlardan da anlaşılacağı gibi lise öğrencilerinin ileride seçmek istedikleri meslek konusunda en çok anne ve babasından yardım aldıkları görülmüştür. Ergenler ve ebeveynler arasında var olan çatışmaya rağmen ergenlik dönemi boyunca bireylerin büyük çoğunluğunun duygusal destek ve danışmanlık için anne- babalarına güvenmeye devam etmektedirler (Akt., Koç, 2013).

Kişilik asıl ilk beş-altı yıl içinde atılmaktadır. Buna bağlı olarak her birey kendine has bir kişilik geliştirmektedir (Yavuzer, 1996). Aile içi ilişkilerde bireyselleşmeyi ve bağıllığı destekleyen aile tutumu bağımsız kişilik gelişimini destekler. Ülkemizde de genellikle aileler çocuklarının daha iyi eğitim alma ve meslek edinme tutumu içerisinde dirler (Kaya, 1988). Bu nedenle lise öğrencilerinin ileride seçmek istedikleri meslek konusunda en çok anne- babalarından etkilendikleri görülmüştür.

Vurucu (2010) yaptığı çalışmada meslek lisesi öğrencilerinin meslek seçimi yeterlilik düzeyini ve meslek seçimini etkileyen faktörleri incelemiştir. Çalışma sonucuna göre öğrencilerinin %59'u ailelerinin beklentileri ve ailenin öğrenciye yönelik düşünceleri etkili olduğunu, %48'i arkadaşlarının ve çevresinin etkili olduğunu ve

%41'i ise meslek seçimi üzerinde ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerinin etkili olduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM VI

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma örneklemini oluşturan lise öğrencilerinin Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu puanlarının çeşitli değişkenler (okul türü, cinsiyet, yaş, akademik başarı düzeyi, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu, öğrencinin seçmek istediği meslek, babanın öğrenciden seçmesini beklediği meslek, annenin öğrenciden seçmesini beklediği meslek, meslek seçiminde kimden yardım aldığı) açısından incelenmesine ait bulgularından elde edilen sonuçlar paylaşılmış ve sonuçlara dayanılarak öneriler getirilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak çıkarılabilecek sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

6.1.1. Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları okul türü değişkeni açısından en az iki okul türü arasında anlamlı düzeyde fark göstermektedir. Meslek Lisesi öğrencilerinin ergen- ebeveyn kariyer uyumu puanları Anadolu Lisesi öğrencilerinin puanlarından daha yüksektir.

6.1.2. Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları cinsiyet değişkeni açısından anlamlı fark göstermemektedir. Bu durumda lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanlarının cinsiyet değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını söyleyebiliriz.

6.1.3. Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları yaş değişkeni açısından anlamlı fark göstermemektedir.

6.1.4. Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları sınıf düzeyi değişkeni açısından anlamlı fark göstermemektedir.

6.1.5. Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları akademik başarı düzeyi açısından anlamlı fark göstermemektedir.

6.1.6. Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları baba eğitim düzeyi açısından en az iki eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark göstermektedir. Baba eğitim düzeyi “ön lisans, lisans ve lisansüstü” olan lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn

kariyer uyum puanları, baba eğitim düzeyi “ilkokul mezunu” olanlara göre daha yüksektir.

6.1.7. Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları anne eğitim düzeyi açısından en az iki eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark göstermektedir. Anne eğitim düzeyi “ön lisans, lisans ve lisansüstü” olan lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyum puanları, anne eğitim düzeyi “okur-yazar olmayanlara” göre daha yüksektir.

6.1.8. Lise öğrencilerinin ileride seçmek istedikleri meslek en çok tercih edilen meslekten en az tercih edilen mesleğe doğru sırasıyla “Doktor”, “Mühendis”, “Polis”, “Asker”, “Öğretmen”, “Ön sağlık hizmetleri”, “Mimar”, “Hemşire/Hemşir”, “Hukuk”, “Memur”, “İmam” ve “Diğer” mesleklerdir.

6.1.9. Lise öğrencilerinin babanın öğrenciden seçmesini beklediği meslek en çok tercih edilen meslekten en az tercih edilen mesleğe doğru sırasıyla “Doktor”, “Mühendis”, “Polis”, “Asker”, “Öğretmen”, “Ön sağlık hizmetleri”, “Mimar”, “Hemşire/ Hemşir”, “Hukuk”, “Memur”, “İmam” ve “Diğer” mesleklerdir.

6.1.10. Lise öğrencilerinin annenin öğrenciden gelecekte seçmesini beklediği meslek en çok tercih edilen meslekten en az tercih edilen mesleğe doğru sırasıyla “Doktor”, “Mühendis”, “Polis”, “Asker”, “Öğretmen”, “Ön sağlık hizmetleri”, “Mimar”, “Hemşire/ Hemşir”, “Hukuk”, “Memur”, “İmam” ve “Diğer” mesleklerdir.

6.1.11. Lise öğrencilerinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları öğrencinin ileride seçmek istediği meslek ile öğrencinin annesinin öğrenciden seçmesini beklediği meslek arasındaki uyum açısından anlamlı ve orta düzeyde fark görülmüştür. Lise öğrencilerinin ileride seçmek istedikleri meslek konusunda annesi ile uyum içerisinde olanların ergen ebeveyn kariyer uyum puanları uyumlu olmayanlara göre daha yüksektir.

6.1.12. Lise öğrencilerinin ergen- ebeveyn kariyer uyumu ölçeğinden aldıkları puan öğrencinin seçtiği meslek ile babanın öğrenciden seçmesini beklediği meslek arasındaki uyumluluk açısından anlamlı düzeyde fark görülmüştür. Bu durumda lise öğrencilerinin ileride seçmek istedikleri meslek konusunda babası ile uyum içerisinde olanların ergen-ebeveyn kariyer uyum puanları uyumlu olmayanlara göre daha yüksektir.

6.1.13. Lise öğrencilerinin meslek seçiminde en çok yardım aldığı değişkenden en az yardım aldığı değişkene doğru sırasıyla “anne- babasından”, “öğrencinin kendisi”, “diğer akrabalarından”, “öğretmenlerinden”, “okul rehberlik servislerinden”, “arkadaş grubundan” ve “meslek çalışanlarından” oluşmaktadır..

6.2. Öneriler

Araştırmada lise öğrencilerinin ergen- ebeveyn kariyer uyumunun çeşitli değişkenler açısından incelenmesinde elde edilen bulgulara dayalı olarak çıkarılabilecek öneriler aşağıda sunulmuştur.

- Meslek seçimini bilinçli yapan bireyler hem psikolojik sağlığı konusunda hem yaptığın işten aldığı doyum (Yazıcı, 2012) ve haz bireyi hayata daha sıkı kenetlenerek bağlanmasına ve pozitif yönde ilerlemesine önemli katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla meslek seçiminde verilen kararlar bireyin kimliği kadar önem kazanmaktadır.
- Bu araştırmaya göre lise öğrencilerinin ileride seçmek istedikleri meslek konusunda anne ve babası ile uyum içerisinde olanların ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları, uyumlu olmayanlara göre daha yüksek sonuç vermiştir. Bu bulguya dayanarak EEKUÖ'nün Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servislerinde ve Mesleki Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetleri alanlarında kullanılabilir yeterlikte bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.
- Bu ölçek lise öğrencilerinin kariyer seçimi konusunda ebeveynleriyle uyumluluk düzeyinin belirlenmesinde kullanılabilir özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca EEKUÖ'nün lise öğrencilerine yahut ortaokul öğrencilerine uygulanarak ergenin meslek seçimi ve kariyer gelişimiyle ilgili anne-babasıyla uyumlu ya da uyumsuz yanlarını düşünebilmesine ve farkındalık kazanmasına oldukça faydalı katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.
- EEKUÖ'ü Türkiye'de ergen ve ebeveynin kariyer uyumu ile ilgili ilk çalışma olduğundan sadece 4 farklı okul türünde 526 öğrenci katılımıyla yürütülmüştür dolayısıyla bu araştırma için bir sınırlılıktır. Bu sınırlılığı en aza indirmek için okul türü ve kişi sayısı artırılarak daha geniş kapsamlı çalışma yapılabilir.

- Ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları düşük olan lise öğrenciler için okul rehberlik ve psikolojik danışmanları tarafından anne-baba eğitimleri ve aile içi ilişkileri, anne baba tutumları gelişim dönemleriyle ilgili eğitimler ve çalışmalar yapılması gerektiği ön görülmektedir. Hatta bu uyumsuzluğun daha da azaltılması için erken dönemde ortaokul düzeyindeki öğrencilerin ailelerine yukarıda bahsedilen eğitimler verilebilir.
- Ergen-ebeveyn kariyer uyumu açısından okul türleri değişkeninin olumsuz etkilerini en aza indirmek için okul aile birliğinin daha etkin faaliyetler yürüterek velileri bilinçlendirmek için aile ziyaretleri yapmaları ve rehberlik servisinin de daha etkin faaliyetler yürüterek öğrencileri bilinçlendirmeleri faydalı olabilir.
- Ergen-ebeveyn kariyer uyum oranını okul türleri değişkeni açısından olumlu yönde arttırmak için okul rehberlik servisi aracılığıyla veliler ile beraber 9. Sınıfın sonunda öğrencinin ilgi, yetenek ve makul istekleri doğrultusunda meslek hedefleri belirlenebilir.
- Lise öğrencilerinin anne ve babalarının eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencinin ergen-ebeveyn kariyer uyumu puanları da olumlu yönde yükseldiği görülmektedir. Anne-baba eğitim düzeyi düşük olan çocukların mesleki uyum oranını olumlu yönde arttırmak amacıyla sık sık okul bazında ve sınıf rehber öğretmeni vasıtasıyla veli toplantıları yapılarak ergen anne-babalarının bilgi ve bilinç düzeyi artırılabilir. Bunun yanı sıra ergen anne-babalarının veli toplantıları aracılığıyla ergenin eğitim ve öğrenme sürecine etkin katılımı sağlanarak mesleki uyum oranı artırılabilir.
- Lisan ve lisansüstü mezunu olmayan ergen anne-babaları serbest zamanlarında açık öğretime veya halk eğitim merkezlerine yönlendirilerek akademik ve kültürel açıdan gelişimleri sağlanabilir.
- Farklı lise türlerinden ve farklı Akademik başarı düzeyinden gelen öğrenciler ile 8-10 kişilik bir proje kapsamında grup danışmanlığı verilebilir. Böylece akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin yaşadıkları sorunların aynısını veya benzerini akademik başarı düzeyi yüksek olanlar da yaşadıklarını görürler ve yalnız olmadıklarını hissederler.
- Kariyer planlamasında ebeveyn yetkinliğini arttırmak ve öğrencinin kendi ilgi ve yeteneklerini tanıması adına; okul psikolojik danışmanlarının okul

öncesinden itibaren, kişisel-sosyal rehberlik, eğitsel rehberlik gibi çalışmalar yanında önleyici ve gelişimsel rehberlik modelini de benimseyerek kariyer danışması ve kariyer planlama alanında daha fazla çalışma yapılmalı ve okul psikolojik danışmanlarının da kariyer planlaması adına alanında daha fazla yetkin ve donanımlı hale getirilmesi önerilmektedir.

- Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Ölçeğinin, gelecekteki araştırmalarda diğer ölçeklerle birlikte kullanılması pratik ve uygun olacaktır.
- Ölçek, gençlerle kariyer gelişimi konularında çalışan kariyer danışmanları için faydalı olacak ve ergenlerin kariyer gelişimlerini iyileştirmelerine yardımcı olmak için müdahaleler tasarlayanlar için yararlı olacaktır.
- Bu araştırmada lise öğrencilerinin Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Ölçeğinden aldıkları toplam puanları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Gelecek araştırmalarda Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumunun iki alt boyutu (tamamlayıcı uyum ve destekleyici uyum) ile birlikte değerlendirmeye alınabilir. Bu durumda ergen-ebeveyn kariyer uyumunu değerlendirmek isteyen araştırmacılar ve uygulayıcılar için ek bir avantaj olacaktır.
- Bu araştırmanın eksikleri, gelecek araştırmalar için kazanç kaynağı oluşturacaktır. Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Ölçeğinin, Türkiye'nin farklı bölge ve kültürlerinde uygulanabilir niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Adams, J. F. (1995). *Ergenliği anlamak*. (Çev. B. Onur). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Adler, A. (2015). *Ne için yaşıyoruz*. (10. Basım). İzmir: Atlantis Yayınevi.
- Akın, A., Gönülalan, G. D., Çebiş, T., Atik, R., Pezük, B., ve Akın, U. (2014). *Ergenebeveyn kariyer uyum ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenirliği*. 1.Avrasya Eğitim Araştırma Kongresi'nde Sunulan Bildiri, 24-26.
- Akkoç, F. (2012). Lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıkları ile kariyer inançları arasındaki ilişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 49-70.
- Ashby, J. S., and Schoon, I. (2010). Career success: The role of teenage career aspirations, ambition value and gender in predicting adult social status and earnings. *Journal of Vocational Behavior*, 77(3), 350-360.
- Aydemir, L. (2017). Lise öğrencilerinin meslek seçimindeki kararsızlıklarına etki eden faktörler. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 651-664.
- Bacanlı, F. (2016). Kariyer karar verme güçlükleri ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların ilişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 86-95.
- Betz, N. E. (2004). Contributions of self- efficacy theory to career counseling: A personal perspective. *The Career Development Quarterly*, 52(4), 340-353.
- Betz, N. E., and Luzzo, D. A. (1996). Career assessment and the career decision-making self-efficacy scale. *Journal of Career Assessment*, 4(4), 413-428.
- Bölükbaş, N. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin meslek seçimi ve etkileyen faktörler. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 10-17.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22, 723-742.
- Brown, D., and Associates. (2002). *Career choice and development*. (Fourth edition). San Francisco: John Wiley and Sons, Inc.

- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı istatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cable, D. M., and Edwards, J. R. (2004). Complementary and supplementary fit: A theoretical and empirical integration. *Journal of Applied Psychology*, 89, 822–834.
- Can, A. (2017). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, G. (2010). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Constantine, M. G., Wallace, B. C., and Kindaichi, M. M. (2005). Examining contextual factors in the career decision status of African American adolescents. *Journal of Career Assessment*, 13(3), 307-319.
- Coşkun, K. (2006). Genel liselerde mesleki rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi (Kayseri ili örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakır, A. (2004). A. Kaya. (Ed.). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: Anı Yayıncılık. 137-162.
- Deniz, M. E. ve Erözkan, A. (2006). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Dietrich, J., and Kracke, B. (2009). Career-specific parental behaviors in adolescents' development. *Journal of Vocational Behavior*, 75(2), 109-119.
- Dix, T. H., and Branca, S. H. (2003). Parenting as a goal-regulation process. *In Handbook of dynamics in parent-child relations* (pp. 167-188). SAGE Publications Inc.
- Duffy, R. D., and Dik, B. J. (2009). Beyond the self: External influences in the career development process. *The Career Development Quarterly*, 58(1), 29-43.
- Ensari, M. Ş., ve Alay, H. K. (2017). Meslek seçimini etkileyen faktörlerin demografik değişkenler ile ilişkisinin araştırılması: İstanbul ilinde bir uygulama. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 409-422.
- Ergin, H. ve Yıldız, S. A. (2010). *Gelişim psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Fouad, N. A., Kantamneni, N., Smothers, M. K., Chen, Y. L., Fitzpatrick, M., and Terry, S. (2008). Asian American career development: A qualitative analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 72(1), 43-59.
- Gazioğlu, E., ve İlgar, Ş. (2008). *Öğretmen ve öğretmen adayları için rehberlik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Guan, Y., Wang, F., Liu, H., Ji, Y., Jia, X., Fang, Z., and Li, C. (2015). Career-specific parental behaviors, career exploration and career adaptability: A three-wave investigation among Chinese undergraduates. *Journal of Vocational Behavior*, 86, 95-103.
- Gümüşel, O. (2013). *Genciz biz*. F. Erdem. (Ed.). (1. Basım). İstanbul: Timas Yayınları.
- Güneş, A. (2015). *Kariyere ilişkin ebeveyn desteği ölçeğinin Türkçeye uyarlama çalışması*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hamamcı, Z., Bacanlı, F., ve Doğan, H. (2013). İlköğretim ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin mesleki ve eğitsel kararlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(44), 284-299.
- Haung, Y. (2017). Parental influence on second generation chinese-american youth's career choice and development. *The City University of New York*. CUNY Academic Works.
- İnanç, B. Y. ve Yerlikaya, E. E. (2010). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kanten, S. (2012). Kariyer uyum yetenekleri ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 191-205.
- Kaya, Z. (1988). *Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimindeki sosyo-ekonomik faktörler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Keller, B. K., and Whiston, S. C. (2008). The role of parental influences on young adolescents' career development. *Journal of Career Assessment*, 16(2), 198-217.

- Koca, A. İ. (2010). Kariyer seçiminde kariyer değerleri ile demografik faktör ilişkisi: Çukurova Üniversitesi'nde bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1).
- Koç, H. E. (2013). Ergen-ebeveyn ilişki geliştirme programının ergenlerin algıladıkları ebeveyn kabul/red düzeylerine ve aile işlevlerine etkisi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Koech, J., Bitok, J., Rutto, D., Koech, S., Okoth, J. O., Korir, B., and Ngala, H. (2016). Factors influencing career choices among undergraduate students in public universities in Kenya: A case study of university of Eldoret. *International Journal of Contemporary Applied Sciences*, 3(2), 50-63.
- Kristof, A. L. (1996). Person-organization fit: an integrative review of its conceptualizations, measurement, and implications. *Personnel Psychology*, 49(1), 1-49.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı kuramlar ve uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Lent, R. W., Singley, D., Sheu, H. B., Gainor, K. A., Brenner, B. R., Treistman, D., and Ades, L. (2005). Social cognitive predictors of domain and life satisfaction: Exploring the theoretical precursors of subjective well-being. *Journal of counseling psychology*, 52(3), 429.
- Leung, S. A., Hou, Z.-J., Gati, I., and Li, X. (2011). Effects of parental expectations and cultural-values orientation on career decision-making difficulties of Chinese university students. *Journal of Vocational Behavior*, 78(1), 11-20.
- Mortimer, J. T., Zimmer-Gembeck, M. J., Holmes, M., and Shanahan, M. J. (2002). The process of occupational decision making: Patterns during the transition to adulthood. *Journal of Vocational Behavior*, 61(3), 439-465.
- Muchinsky, P. M., and Monahan, C. J. (1987). What is person-environment congruence? Supplementary versus complementary models of fit. *Journal of Vocational Behavior*, 31, 268-277.

- Nalbantoğlu, F. Y. ve Çetin, H. G. (2018). Lise öğrencilerinde kariyer kararsızlığı ve kariyer kaygısı: *Yapısal eşitlik modellemesi üzerine bir araştırma*. 78, 23-42. doi:10.14689/ejer.2018.78.2
- Niles, G. S. and Harris-Bowlsbey, J. (2013). *21. Yüzyılda kariyer gelişimi müdahaleleri*. (Çev. F. K. Owen). Ankara: Nobel Yayınları.
- Noack, P., Kracke, B., Gniewosz, B., and Dietrich, J. (2010). Parental and school effects on students' occupational exploration: A longitudinal and multilevel analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 77(1), 50-57.
- Nota, L., Ferrari, L., Solberg, V. S. H., and Soresi, S. (2007). Career search self-efficacy, family support, and career indecision with Italian youth. *Journal of career assessment*, 15(2), 181-193.
- Otto, L. B. (2000). Youth perspectives on parental career influence. *Journal of Career Development*, 27(2), 111-118.
- Özünü, M. B., ve Bacanlı, F. (2015). Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği'nin Lise Öğrencileri İçin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(1), 13-32.
- Özyürek, R. (2011). Sosyal-bilişsel yaklaşımlar. In B.Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı kuramdan uygulamaya* (S.238). Ankara: Pegem Akademi.
- Özyürek, R., ve Atıcı, M. K. (2016). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimi kararlarında kendilerine yardım eden kaynakların belirlenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(17).
- Paloş, R., and Drobot, L. (2010). The impact of family influence on the career choice of adolescents. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 3407-3411.
- Phillips, S. D., Christopher-Sisk, E. K., and Gravino, K. L. (2001). Making career decisions in a relational context. *The Counseling Psychologist*, 29(2), 193-214.
- Restubog, S. L. D., Florentino, A. R., and Garcia, P. R. J. M. (2010). The mediating roles of career self-efficacy and career decidedness in the relationship between contextual support and persistence. *Journal of Vocational Behavior*, 77(2), 186-195.

- Rotundo, M. (2006). Abilities. In J.H. Greenhouse and G.A. Callanan (Eds.), *Encyclopedia of career development*, (1-4). London: Sage Publications.
- Sampson Jr, J. P., Peterson, G. W., Lenz, J. G., Reardon, R. C., and Saunders, D. E. (1996). Improving your career thoughts: A workbook for the Career Thoughts Inventory. *Odessa, FL: Psychological Assessment Resources*.
- Sampson, J. P., Reardon, R. C., Peterson, G. W., and Lenz, J. G. (2004). *Career counseling and services: A cognitive information processing approach*. Belmont, CA: Thomson/Brooks/Cole.
- Santos, P. J., and Coimbra, J. L. (2000). Psychological separation and dimensions of career indecision in secondary school students. *Journal of Vocational Behavior*, 56(3), 346-362.
- Sawitri, D. R., Creed, P. A., and Zimmer-Gembeck, M. J. (2012). The adolescent-parent career congruence scale: Development and initial validation. *Journal of Career Assessment*, 21(2), 210-226.
- Sawitri, D. R., and Dewi, K. S. (2015). Academic fit, adolescent-parent career congruence, and career exploration in university students. *Procedia Environmental Sciences*, 23, 105-109.
- Sekiguchi, T. (2004). Person-organization fit and person-job fit in employee selection: A review of the literature. *Osaka Keidai Ronshu*, 54(6), 179-196.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. (Çev. F. Çok). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları. (Eserin orijinalı 1985'de yayımlandı).
- Tang, M., Pan, W., and Newmeyer, M. D. (2008). Factors influencing high school students' career aspirations. *Professional School Counseling*, 11(5), 2156759X0801100502.
- Temel, F. ve Aksoy, A. B. (2010). *Ergen ve gelişimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Türkcan, T. K. (2004). Türkiye'de iş ve meslek rehberliği uygulamaları ışığında kariyer danışmanlığının geleceği. Dönem Projesi. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara.

- Tynkkynen, L., Nurmi, J. E., and Salmela-Aro, K. (2010). Career goal-related social ties during two educational transitions: Antecedents and consequences. *Journal of Vocational Behavior*, 76(3), 448-457.
- Ulaş, Ö. (2016). Kariyer kararı verme öz-yetkinliği: bir model testi. Doktora tezi olarak hazırlanmıştır.
- Uluçay, T., Özpolat, A. R., İşgör, İ. Y., ve Taşkesen, O. (2014). Lise Öğrencilerinin Gelecek Beklentileri Üzerine Bir Araştırma. *Education Sciences*, 9(2), 234-247.
- Vurucu, F. (2010). *Meslek lisesi öğrencilerinin meslek seçimi yeterliliği ve meslek seçimini etkileyen faktörler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programı, İstanbul.
- Whiston, S. C., and Keller, B. K. (2004). The influences of the family of origin on career development: A review and analysis. *The Counseling Psychologist*, 32, 493-568.
- Yavuzer, H. (1996). *Ana baba ve çocuk*. (9. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilyaprak, B. (2011). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşilyaprak, B. (2012). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yılmaz, F. N., ve Gündüz, H. Ç. Lise öğrencilerinin kariyer kaygılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1585-1602.
- Young, R. A., and Friesen, J. D. (1992). The intentions of parents in influencing the career development of their children. *The Career Development Quarterly*, 40(3), 198-206.

EKLER

EK-1. Kişisel Bilgi Formu

1. Okul Adı:	2. Okuduğunuz Alan: .....
3. Cinsiyetiniz: ☐ Kız ☐ Erkek	4. Yaşınız: ☐ 14 ☐ 15 ☐ 16 ☐ 17 ☐ 18 ve üstü
5. Sınıfınız: ☐ 9. sınıf ☐ 10. sınıf ☐ 11. sınıf ☐ 12. sınıf	
6. Geçen dönem akademik başarı düzeyiniz: ☐ 0- 44 ☐ 45- 54 ☐ 55- 69 ☐ 70- 84 ☐ 85- 100	
7. Babanızın öğrenim düzeyi: ☐ Okur- yazar değil ☐ İlkokul Mezunu ☐ Ortaokul Mezunu ☐ Lise Mezunu ☐ Meslek Yüksek Okulu ☐ Lisans (4 yıllık üniversite) ☐ Yüksek Lisans ve üstü	
8. Annenizin öğrenim düzeyi: ☐ Okur- yazar değil ☐ İlkokul Mezunu ☐ Ortaokul Mezunu ☐ Lise Mezunu ☐ Meslek Yüksek Okulu ☐ Lisans (4 yıllık üniversite) ☐ Yüksek Lisans ve üstü	
9. İleride seçmek istediğiniz meslek nedir?	
10. Babanızın sizin için seçmek istediği meslek:	
11. Annenizin sizin için seçmek istediği meslek:	
12. Meslek seçimi konusunda kim ya da kimlerle konuşuyorsunuz?	

EK-2. EEKUÖ

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz.

1	2	3	4	5	6						
1	Annem ve babam ilgi duyduğum iş alanlarını araştırmam için beni teşvik eder.					1	2	3	4	5	6
2	Annem ve babam gelecekteki meslek hayatımla ilgili planlarımda beni destekler.					1	2	3	4	5	6
3	Annem ve babam gelecekteki kariyerimle ilgili gerekli bilgileri nasıl edineceğim konusunda bana yardımcı olur (örneğin meslek fuarı, konferans vb.)					1	2	3	4	5	6
4	Annem ve babam gelecekteki kariyerimle ilgili planlarımda beni onaylar.					1	2	3	4	5	6
5	Gelecekteki kariyerimle ilgili hedeflerime ulaşmam anne-babamı mutlu eder.					1	2	3	4	5	6
6	Annem ve babam ilgi duyduğum iş alanlarını araştırmamda bana yardımcı olur. (örneğin, bana kitap alır)					1	2	3	4	5	6
7	Annem ve babam şu ana kadar kariyerimle ilgili hedeflerime ulaşmak için gösterdiğim çabadan memnundur.					1	2	3	4	5	6
8	Kariyerimle ilgili isteklerimin aynısını annem ve babam da ister.					1	2	3	4	5	6
9	Anne-babam ve ben mesleki anlamda benzer ilgilere sahibiz.					1	2	3	4	5	6
10	Kariyerimle ilgili planlarım, anne ve babamın meslek hayatımla ilgili planlarına benzerdir.					1	2	3	4	5	6
11	İlgi duyduğum meslekler, anne ve babamın da çalışmamı istediği mesleklerdir.					1	2	3	4	5	6
12	Kariyerimde başarılı olmanın ne olduğu konusunda anne-babamla aynı fikirdeyiz.					1	2	3	4	5	6

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı : Ainaz SANATI

Doğum Yeri ve Yılı: Bandartorkaman/ İran, 1983

Adres : Beylikdüzü-İstanbul

Telefon :

E-mail : naz_28sanati@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

2014-2019 : Yüksek Lisans: Malatya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

2009-2013: : Lisans Eğitimi: Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü.

Lise: : Bandartorkaman/ İran, 1983

Yabancı Dil: : Farsça, Türkmençe, Arapça ve İngilizce.